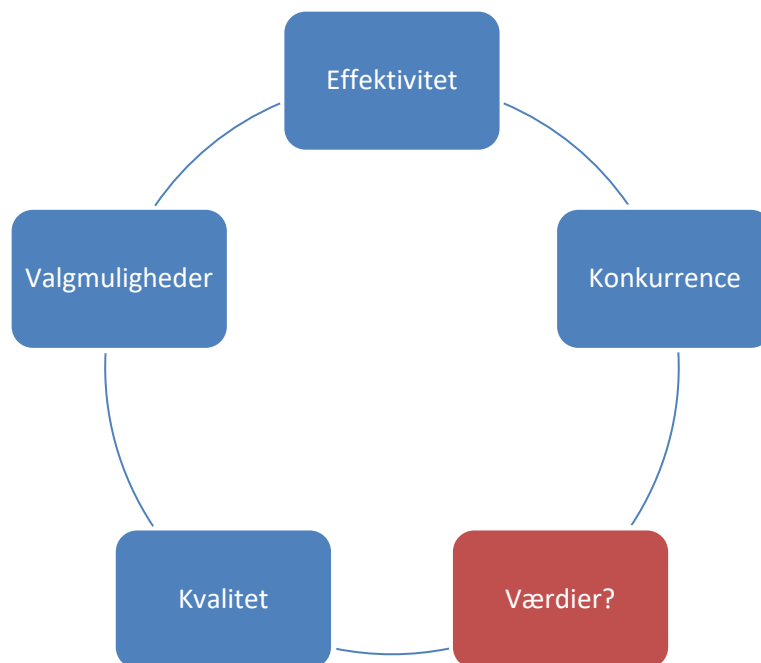

MARKEDETS VÆRDI

Et kvantitativt studie af den danske befolknings holdning til markedsgørelse

Alex Skøtt Nielsen
Politik og Administration
Aalborg Universitet

Abstract

With the diffusion of New Public Management (NPM) in the western world over the last decades there has been a rise in the use of NPM-inspired initiatives in the management of public sector organizations as well as in the provision of public services. This thesis investigates the latter and puts forward the research question:

What values determine the Danish citizens' attitudes towards marketization? And to what extent are these values determining these attitudes?

As described in the research question above, this thesis investigates the provision of public services specifically in the context of marketization, i.e. the use of market-type-mechanisms in provision of such services.

Following a literature review of studies that have investigated the topic of citizens' attitudes towards marketization, a theoretical framework is constructed contrasting neoliberal and postmaterial values. These contrasting values are viewed through the lens of public values thus linking neoliberal and postmaterial values to citizens' perception of the public sector's role in modern society.

Through this theoretical framework two hypotheses are posited: (1) citizens with a strong set of neoliberal values will be more positively disposed towards marketization, and (2) citizens with a strong set of postmaterial values will be more negatively disposed towards marketization.

To investigate these hypotheses a cross-sectional design is applied using quantitative data from the International Social Survey Programme (ISSP). By constructing regression models using multiple linear regression analysis, empirical evidence is brought forward broadly confirming both of the hypotheses as described above.

Though the analysis suggests a confirmation of both hypotheses, the results of the regression models reveal a nuanced picture of the causality between values and attitudes towards marketization. Whereas neoliberal values appear to be more directly linked to attitudes towards marketization as a concept, postmaterial values appear in part to be tied to the Danish citizens' perception of marketizations' consequences for effectiveness, quality and reliability of public services provided by private contractors.

Indholdsfortegnelse

1	Indledning	1
1.1	Dong Energy, Goldman Sachs og den danske befolkning	3
1.2	Problemfelt: manglende viden om danskernes holdning til markedsgørelse	4
2	Metode	7
2.1	Forskningsdesign.....	7
2.1.1	Tværsnitsdesign	8
2.1.2	Intern validitet i tværsnitsstudier.....	9
2.2	Valg af empiri.....	11
2.2.1	ISSP-undersøgelsen 2006: Stikprøve og repræsentativitet	14
2.3	Analytiske redskaber	15
3	Tidligere forskning.....	18
3.1	Værdiorienterede forklaringsmodeller	19
3.2	Alternative forklaringer	22
3.3	Forklarende variabler i en skandinavisk kontekst	23
4	Teori.....	25
4.1	Studiet af værdier	25
4.2	Public values: et mangfoldigt forskningsfelt.....	27
4.3	Hvad konstituerer public values?	28
4.4	Neolibérale værdier	30
4.5	Postmaterialistiske værdier.....	32
4.6	Opsamling	33
5	Operationalisering og analysestrategi	34
5.1	Operationalisering	34
5.1.1	Indikatorer	34
5.1.2	Operationel definition af værdier	36

5.2	Analyselstrategi	37
6	Empirisk analyse	39
6.1	Analysedel 1 – Public values-indikatorer	39
6.1.1	Indekskonstruktion	40
6.1.2	Øvrige indikatorer og opsamling	45
6.2	Analysedel 2 – Regression	50
6.2.1	Kontrolvariabler	50
6.2.2	En teoretisk forudsætning	54
6.2.3	Korrelationer mellem de forklarende variabler	55
6.2.4	Markedsgørelse som objekt	59
6.2.5	Markedsgørelsens konsekvenser	64
7	Diskussion	69
8	Konklusion	71
9	Litteraturliste	74

1 Indledning

Med New Public Managements (NPM) indtog i den vestlige verden har en række politiske og styringsmæssige initiativer med det formål at skabe en offentlig sektor, der virker bedre og koster mindre, for alvor sat sit præg i offentlige organisationers virke (Hood, 1991; Andersen m.fl., 2017: 41-58). De primære drivkræfter bag NPMs udbredelse fra den anden side af kloden i New Zealand til USA, Storbritannien og Danmark kan siges være foranlediget af to faktorer (Andersen m.fl., 2017: 41-48; Christensen & Lægreid, 2011: 5).

For det første kan det siges, at NPM opstod som en kritik af de hidtil dominerende styringstanker, hvor det klassiske bureaukrati blev opfattet som værende for ufleksibelt for offentlige ledere, hvilket havde effektivitetsmæssige konsekvenser (ibid.: 3).

For det andet kan NPM anskues som værende udledt af en neoliberal ideologi, hvor det enkelte individ, civilsamfundet og markedet blev anset som de vigtigste sfærer i samfundet (Brøns-Petersen, 2009: 903). Dette synes især at være gældende i USA og Storbritannien i slutningen af det 20. århundrede, hvor den offentlige sektor i mindre grad blev anset som et værn for befolkningens kollektive værdier, velfærd og retfærdighed og i stigende grad blev anset som en forhindring i forhold til nationaløkonomiske fremskridt samt individets frie handlerum (Benington & Moore, 2011: 7-9).

Som følge af denne logik var det naturligt at drage inspiration fra den private sektor i forhold til ledelsen og driften af den offentlige sektor, hvor særligt 'markedsgørelse' blev anset som et stærkt værktøj til at transformere den offentlige opgaveløsning efter et mere neoliberalt ideal (ibid.; Brøns-Petersen, 2009: 903-916).

Markedsgørelse kan forstås som anvendelsen af tiltag, der integrerer markedslignende mekanismer i den offentlige opgaveløsning (Hansen & Lindholst, 2016: 398-401). Formålet hermed vil ofte være at øge konkurrencen i forbindelse med leverancen af velfærdsservices eller løsning af andre opgaver i offentligt regi, hvilket antages at nedbringe offentlig udgifter såvel som forhøje den kvalitetsmæssige standard (Hood, 1991: 4-5). Andre formål med den øgede konkurrence vil være at styrke forbrugernes valgmuligheder såvel som effektiviteten i henhold til leverancen af velfærdsservices (Hansen & Lindholst, 2016: 400-401). I praksis vil dette ofte foregå ved, at offentlige opgaver gennem konkurrenceudsættelse udliciteres til private leverandører¹². Andre former

¹ I Danmark kan kommuner og regioner selv vinde udbudte opgaver gennem de såkaldte 'kontrolbud'. Konkurrenceudsættelse i praksis forudsætter således ikke nødvendigvis, at private aktører inddrages.

² I praksis har danske kommuner i perioden 2007-2017 gennemsnitligt selv vundet 18% af de udbudte opgaver² (www.nogletal.dk; se bilag 1),

for markedsgørelse inkluderer eksempelvis offentlig-privat samarbejde, privatisering af offentligt ejede selskaber eller frit valg for forbrugerne (ibid.).

Særligt har enkelte former for markedsgørelse fået politisk opmærksomhed i Danmark. Her indledningsvist med Schlüterregeringens moderniseringsprogram i 1983 (Finansministeriet, 1983), hvor der blev sat fokus på 'markedsstyring' og 'friere forbrugsvalg' (Ejersbo og Greve, 2008: 14) og senere gennem Finansministeriets betænkning nr. 1227 *'Udllicitering af offentlige drifts- og anlægsopgaver'* i starten af 1990'erne (Finansministeriet, 1991). Ser man udelukkende på markedsdelen af NPM, herunder specifikt konkurrenceudsættelsesaspektet, synes Danmark således sammenlignelig med en række andre lande, der har taget NPM-paradigmet til sig (Houlberg & Dahl, 2010: 164).

Trods forskningens flertydige resultater i henhold til konkurrenceudsættelsens effekter (jf. Christoffersen m.fl., 2007; Hansen, 2010; Hodge, 2000; Houlberg & Dahl, 2010) har brugen af private leverandører til at varetage offentlige opgaver generelt været stigende siden 1993 – og særligt efter Strukturreformen 2007 – hvor den såkaldte privat-leverandør-indikator (PLI) lå på 16,3% i 1993 til i dag (2019) hvor tallet er 26,9 %³. Altså er andelen af de danske kommuners brug af private leverandører i procent i forhold til den del af kommunernes samlede opgaveløsning, der må varetages af private leverandører, steget med 10,6 procentpoint i perioden svarende til en stigning på 65,03%. Endvidere fremgår det af aftalen mellem den nuværende danske regering og Kommunernes Landsforening (KL) for kommunernes økonomi 2019, at parterne er enige om, at *"konkurrenceudsættelse er en vej til fortsat kvalitetsudvikling, innovation og effektivisering af den kommunale opgaveløsning"* (VLAK-regeringen & KL, 2018: 18). Det kan således siges, at der har været en udvikling i retning af i højere grad at inddrage private leverandører i varetagelsen af opgaver i den offentlige sektor, og at der umiddelbart er udsigt til at denne udvikling fortsætter.

Tilretningen af måden hvorpå den offentlige sektor styres har dog traditionelt set ikke været et emne, som har tiltrukket nogen nævneværdig politisk opmærksomhed uden for forhandlingslokalerne, da den offentlige debat oftere synes at bevæge sig mod enkelte delelementer af den samlede samfundsudvikling (Andersen m.fl., 2017: 10).

Samme trend synes at være gældende i flere europæiske lande, hvor grundlæggende værdier i forhold til levering af offentlige serviceydelser er manglende i den politiske debat (Van der Walle, 2006: 183-185). Endvidere kan der også siges at være et manglende forskningsmæssigt fokus på

³ Se de kommunale nøgletal: www.nøgletal.dk

sådanne værdier (ibid.; Van Wart, 1998), herunder også i en dansk kontekst (Jørgensen, 2006: 365-366).

Til trods for dette synes der dog alligevel at være en holdning til markedsgørelse præsent blandt den danske befolkning, hvilket kan illustreres ved at fremhæve frasalget af statsejede aktier i energiselskabet Dong Energy.

1.1 Dong Energy, Goldman Sachs og den danske befolkning

Børsnoteringen af Dong Energy tog sine første skridt i 2004, hvor den daværende VK-regering sammen med Dansk Folkeparti, Radikale Venstre, Socialdemokratiet og Socialistisk Folkeparti gennem en bred politisk aftale blev enige om at børsnotere energiselskabet (Finansministeriet, 2004). I mellemtiden blev den danske økonomi dog ramt af den internationale finanskrisen i 2008, og børsnoteringen blev indstillet (Finansministeriet, 2008). I 2012 blev Dong Energys økonomiske situation igen politisk aktuel, da det af selskabets regnskab for 2012 blev fremhævet, at kapitalindskud var nødvendigt (Statsrevisorerne, 2013; Dong Energy, 2013; Mortensen, 2013). I forlængelse af dette regnskab blev forligspartierne fra 2004 enige om at tilføre i alt 11 mia. kr. til Dong Energy via private investorer, herunder bl.a. fra den amerikanske investeringsbank Goldman Sachs (Finansministeriet, 2013).

Hvor processen fra 2004 til 2013 var præget af bred politisk enighed, blev der for alvor skabt politisk uro i 2013/2014 som følge af en massiv folkelig modstand mod frasalget af de statsejede aktier. Eksempelvis viste to meningsmålinger fra januar 2014 henholdsvis, at 68% og 80% af den danske befolkning var direkte imod frasalget⁴. Denne modstand manifesterede sig kraftigt den 29. januar 2014, hvor ca. 3.000 borgere demonstrerede mod frasalget på Christiansborg Slotsplads i København og endvidere gennem en underskriftsindsamling imod frasalget med knap 200.000 underskrifter⁵.

Den folkelige modstand havde omfangsrige politiske konsekvenser, og hvad der indledningsvist i processen kunne anskues som en forholdsvis konfliktløs og konsensuspræget proces i forbindelse med privatiseringen af Dong Energy forvandlede sig på forholdsvis kort tid til en politisk kampplads, hvilket bl.a. resulterede i, at Socialistisk Folkeparti måtte forlade den daværende SRSF-regering (Gormsen, 2017).

⁴ Disse meningsmålinger blev foretaget af henholdsvis Megafon og Gallup i januar 2014.

⁵ Kan findes på https://www.skrivunder.net/nej_tak_til_statens_salg_af_dong_til_goldman_sachs

I første kvartal af 2019 skabte Dong-sagen igen politiske røster – denne gang under det nye navn 'Ørsted' – i forbindelse med selskabets forsøgte frasalg af det københavnske elnet, Radius, da selskabet stadig hovedsageligt er ejet af den danske stat, og det politiske flertal abrupt smuldrede som følge af, at Socialdemokratiet fratræk sin støtte til salget (Chor, 2019). Her kan der dog ikke spores en så voldsom folkelig reaktion på privatisering af dele af det statsejede selskab. Det synes alligevel interessant, at Socialdemokratiet, der gennem regeringsmagten i sin tid agerede som en af de mest væsentlige politiske aktører i forbindelse med frasalget af aktier i Dong Energy i 2013/2014, i dette tilfælde agerer så tilbageholdende for en evt. privatisering af Radius. Det tyder altså på, at de folkevalgte politikere er blevet mere opmærksomme på de potentielle politiske konsekvenser en sådan privatisering kan have.

1.2 Problemfelt: manglende viden om danskernes holdning til markedsgørelse

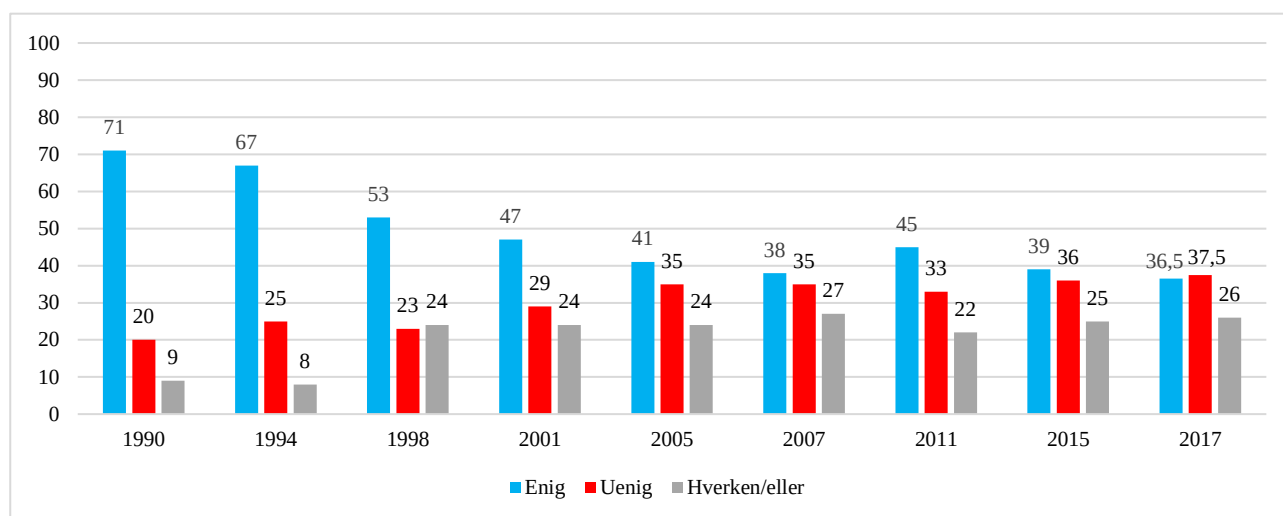
Ovenstående historiske gennemgang af Dong-sagen bevidner, at markedsgørelse, der fra 1990'erne og frem i politologien blev opfattet som et afideologiseret og normaliseret politisk-administrativt reformværktøj (Lindholst & Hansen, 2015: 48), i dag ikke bør opfattes som sådan. Der synes altså at være betydningsfulde faktorer på spil i henhold til den danske befolknings holdning til markedsgørelse. Dong-sagen synes også at påpege en potentiel grøft mellem offentlige beslutningstagere, der med inspiration fra NPM-paradigmets markedslogik ønsker at anvende markedsgørelse som et redskab til modernisering af den offentlige sektor, og befolkningen, der i visse tilfælde modsætter sig anvendelsen af dette redskab.

Endvidere kan der rejses et demokratisk spørgsmål i henhold til anvendelsen af markedsgørelse, og om offentlige beslutningstagere modstrider befolkningens ønsker, når de udliciterer offentlige opgaver, privatiserer offentligt ejede selskaber eller indgår i offentligt-private partnerskaber.

Opsummerende for de ovenstående afsnit kan det siges, at markedsgørelsen i takt med NPM-paradigmet har vundet indpas i den danske offentlige sektor. Som evident af følgerne af privatiseringen af Dong Energy, kan anvendelsen af markedsgørelse dog møde omfattende folkelig modstand med alvorlige konsekvenser til følge.

Udbredtes perspektivet til at omhandle den danske befolknings holdning til markedsgørelse generelt, kan der tages bestik af resultaterne frembragt af Det Danske Valgprojekt:

Diagram 1 – Den danske befolknings holdning til udsagn om, at mange offentlige aktiviteter kunne udføres bedre og billigere, hvis overladt til private, 1990-2017 (%)

Data stammer fra det danske valgprojekt 1990-2015 samt fra en Epinion-undersøgelse for LO foretaget i 2017.

Anskues andelen af danskere der har erklæret sig enig i, at mange offentlige aktiviteter kunne udføres bedre og billigere af private leverandører, kan der spores et betydelig fald i den umiddelbare opbakning til markedsgørelse i samme periode, hvor anvendelsen af markedsgørelse har været stigende jf. privat-leverandør-indikatoren. Værd at bemærke i ovenstående diagram er endvidere, at danskerne her tilkendegiver deres holdning til, hvorvidt effektiviteten styrkes ved at lade offentlige opgaver blive løst af den private sektor. Som illustreret via Dong-sagen kan der imidlertid være mere på spil for den danske befolkning end blot effektivitetsmæssige overvejelser.

Ikke desto mindre kan det konstateres, at der i forhold til at anvende markedsgørelse som værktøj til effektivisering af den offentlige sektor har været en faldende opbakning blandt danskerne, samt at danskernes holdning særligt siden årtusindeskiftet er blevet mere ambivalent afspejlet i den stigende andel, der gennem årene har erklæret sig enten 'hverken enig eller uenig' eller 'uenig' i udsagnet om det privates bedre effektivitet. Set i lyset af denne faldende opbakning, kan den manglende offentlige debat omkring markedsgørelse problematiseres yderligere, og selvom ovenstående diagram giver et indblik i danskernes holdningsmæssige udvikling, kan det ikke fastlægges, hvorfor danskernes opbakning har været dalende.

Problemet forstærkes yderligere af det faktum, at der stort ikke foreligger nogen forskning omkring danskernes holdning til markedsgørelse, samt at den internationale forskning er sparsomt spredt over en 30-årig periode (Lindholst & Hansen, 2015). Der synes således at være et videnshul

omkring borgernes holdning til markedsgørelse generelt, herunder særligt i forhold til hvordan borgernes erfaring og viden omkring markedsgørelse påvirker holdningsdannelsen, og i hvilken udstrækning borgernes værdimæssige orientering har indvirkning herpå (ibid.).

Netop en værdiorienteret forklaringsmodel synes i denne forbindelse at være ganske relevant set i lyset af den tidligere internationale forskning på området, der peger på en sådan model som havende et særligt stærkt forklaringsmæssigt potentiale (Durant & Legge, 2001; Durant & Legge, 2002; Battaglio, 2009). Endvidere synes en værdibaseret forklaringsmodel interessant, da det gennem et sådant perspektiv bliver muligt at skabe forståelse for de værdier, som eksemplificeret via Dong-sagen kan forandre en voldsom folkelig reaktion, hvis offentlige beslutningstagere ikke handler i overensstemmelse hermed.

Den manglende viden omkring disse værdier er derfor ikke blot forskningsmæssigt interessant, men kan også problematiseres ud fra et demokratisk synspunkt hvis den offentlige sektor udvikler sig i en retning, der ikke er i overensstemmelse med befolkningens værdier og ønsker (jf. Thompson & Elling, 2000: 338). Derfor synes en specialeafhandling omhandlende befolkningens værdier også relevant for offentlige beslutningstagere, der potentielt kan bruge viden om disse værdier til at anvende markedsgørelse i deres virke på en måde, der i højere grad er på linje med den danske befolkning og således skabe en højere grad af legitimitet omkring anvendelsen af markedsgørelse (jf. Horner & Hutton, 2011: 121).

Derudover synes en værdiorienteret forklaringsmodel særligt interessant, da en sådan model muliggør en nuanceret forståelse for de neoliberale værdier, som har udgjort fundamentet for de bærende argumenter, der har lagt til grund for NPM-paradigmet og markedsgørelsens udbredelse (Benington & Moore, 2011: 7-11; Andersen m.fl., 2017: 41-63).

Med afsæt i en ambition om at bidrage til at skabe forståelse for danskernes værdier i forhold til markedsgørelse jf. ovenstående opstilles derfor følgende problemformulering:

Hvilke værdier er bestemmende for den danske befolknings holdning til markedsgørelse? Og i hvilken grad er disse værdier bestemmende herfor?

Begrebet 'værdier' vil i denne specialeafhandling være sammenfaldende med begrebet 'public values', hvor borgernes værdier på aggregeret plan opfattes som det grundlag, hvorpå der skabes en normativ konsensus omkring, hvordan samfundet bør indrettes (Bozeman, 2007: 132) (udddybes yderligere i kapitel 4).

Problemformuleringen vil blive søgt besvaret gennem kvantitativ metode med udgangspunkt i surveydata fra 'The International Social Survey Programme' (ISSP) omhandlende den danske befolknings holdninger til den offentlige sektors rolle, herunder også den danske befolknings holdning til anvendelse af markedsgørelse.

Som følge af valget af denne værdiorienterede vinkel samt valget af ISSP-data fra 2008 må der pointeres afgrænsninger for anvendeligheden af specialeafhandlingens resultater. For det første er der naturligt med valget af en værdiorienteret forklaringsmodel afgrænset fra at undersøge andre faktorer, der jf. den tidligere forskning også i høj grad kan tænkes at have indflydelse på danskernes holdningsdannelse i henhold til markedsgørelse (uddybes i kapitel 3).

Endvidere er de aspekter af markedsgørelse såvel som de aspekter af public values, der undersøges, i høj grad bestemt af den anvendte empiri. Altså er studiets afhængige og uafhængige variabler udledt af ISSP-undersøgelsen, men som vil blive påvist i de følgende kapitler, danner det anvendte datasæt grundlag for en ganske nuanceret analyse af danskernes public values og disses indvirkning på danskernes holdning til markedsgørelse. Udover disse afgrænsninger er der vigtige afgrænsningsmæssige opmærksomhedspunkter som følger specialeafhandlingens forskningsdesign, teori og metode. Disse opmærksomhedspunkter diskuteres løbende i dertilhørende kapitler.

2 Metode

I dette kapitel redegøres for valg af forskningsdesign, metode og empiri. Hertil følger en diskussion af, hvorvidt disse valg muliggør en undersøgelse af forholdet mellem danskernes værdier og holdninger til markedsgørelse.

2.1 Forskningsdesign

I samfundsvidenskabelige studier er det vigtigt, at der relativt tidligt i undersøgelsesprocessen anlægges et forskningsdesign, hvorigennem der skabes en konkret ramme og plan for, hvordan der kan frembringes erkendelser, der muliggør en så entydig besvarelse af studiets problemformulering som muligt (De Vaus, 2013: 9).

Den bestemmende faktor i forbindelse med valg af forskningsdesign er altså specialeafhandlingens problemformulering. Her kan problemformuleringen jf. afsnit 1.2 siges at omhandle to aspekter: (1) et eksplorativt aspekt hvor der sættes spørgsmålstejn ved *hvilke* værdier, der kan identificeres som bestemmende for danskernes holdning til markedsgørelse og (2) et testende

aspekt, hvor spørgsmålet omhandler *i hvilken grad* disse værdier er bestemmende for danskernes holdning til markedsgørelse.

Med udgangspunkt i specialeafhandlingens problemformulering kan det således siges, at der søges at drage generaliserbare konklusioner vedrørende forholdet mellem værdier som uafhængig variabel og holdning til markedsgørelse som afhængig variabel. I det følgende argumenteres der for, at et tværsnitsdesign er særligt godt egnet til dette formål.

2.1.1 Tværsnitsdesign

Tværsnitsdesignets kan overordnet karakteriseres ved at: (1) flere cases undersøges, (2) data indsamles på ét tidspunkt, (3) data er af – eller kan omdannes til – kvantitativ karakter og (4) designet tillader undersøgelse af forhold mellem flere variabler (Bryman, 2012: 59). Idet data indsamles på ét tidspunkt, er det ikke muligt at undersøge *forandringer* i hverken værdier eller holdning til markedsgørelse (De Vaus, 2013: 170-173). Rettere tages der i tværsnitsstudier udgangspunkt i *allerede eksisterende forskelle* mellem individer i forhold til de uafhængige variabler, og dette skaber grundlag for at sammenholde forskelle i de uafhængige variabler med forskelle i den afhængige variabel (ibid.). Relateres dette til denne specialeafhandlingens problemfelt, dannes der et statisk billede af et repræsentativt udsnit af den danske befolkning, hvor der antages at være forskellige værdier på spil blandt de enkelte borgere, og disse værdier sammenholdes således med borgernes tilsvarende holdning til markedsgørelse for at afdække korrelationen mellem disse to faktorer.

Tværsnitsdesignet er derudover et af de hyppigst anvendte forskningsdesign i samfundsvidenskabelige studier (De Vaus, 2013: 176). Årsagerne til tværsnitsdesignets anvendelse er ofte af praktisk karakter, idet tværsnitsstudier er mindre ressourcekrævende og er hurtigere at gennemføre end eksempelvis eksperimentelle eller longitudinale studier (ibid.). Sådanne praktiske årsager ligger også til grund for valget af tværsnitsdesignet i nærværende specialeafhandling, da det, taget afhandlingens tidsmæssige og ressourcemæssige rammer i betragtning, således er muligt at opnå et større datagrundlag med en betydeligt højere grad af ekstern validitet⁶, end hvad der ellers praktisk ville have været muligt. Det er dog ikke udelukkende praktiske årsager, der her ligger til grund for anvendelsen af tværsnitsdesignet.

⁶ Ekstern validitet referer til spørgsmålet omkring, hvorvidt et studies resultater kan generaliseres udover studiets kontekst (Bryman, 2012: 47-48). I tilfælde af denne specialeafhandling, hvor der anvendes surveydata, har den eksterne validitet at gøre med, hvorvidt resultaterne frembragt på baggrund af stikprøvedata kan generaliseres til en større population.

Som beskrevet i det forrige afsnit, er der to overordnede formål i denne specialeafhandling, herunder at foretage en eksplorativ undersøgelse af den danske befolknings værdier og dernæst undersøge forholdet mellem disse værdier og danskernes holdning til markedsgørelse. I forhold til førstnævnte formål egner tværsnitsdesignet sig særligt godt til at skabe grundlag for en undersøgelse af den danske befolknings værdier, da det herigennem er muligt at indsamle data vedrørende et betydeligt antal cases, hvilket, givet en repræsentativ stikprøve, kan generaliseres til en større population (Bryman, 2012: 59-63). Tværsnitsdesignet er således fordelagtigt til formålet med at komme til erkendelser vedrørende den samlede danske befolkning.

I forhold til specialeafhandlingens andet formål: at undersøge forholdet mellem værdier og danskernes holdning til markedsgørelse, følger der en række nødvendige påpasseligheder i forbindelse med anvendelsen af tværsnitsdesignet vedrørende den interne validitet⁷ (De Vaus, 2013.: 180-184). Disse adresseres i følgende afsnit.

2.1.2 Intern validitet i tværsnitsstudier

Problematikkerne omkring intern validitet i tværsnitsstudier relaterer sig hovedsageligt til: (1) at bekræfte kausalitet mellem de uafhængige variabler og den afhængige variabel uden hverken tidsdimension eller mulighed for at manipulere de uafhængige variabler og (2) at skabe en tilstrækkeligt meningsfuld forklaring af denne kausalitet (De Vaus, 2013.: 180-184).

Hertil bør det pointeres, at det ofte i samfundsvidenskaben forholder sig sådan, at det i praksis er umuligt at manipulere de uafhængige variabler, hvilket efterlader få alternativer til tværsnitsdesignet, hvis man ønsker at drage generaliserbare konklusioner (ibid.: 178). Dette er også tilfældet i denne specialeafhandling, da det, givet en definition af værdier som stabile grundsten for individers selvopfattelse, synes praktisk umuligt at manipulere værdier som uafhængig variabel (jf. Bozeman, 2007: 115-117).

Dette betyder dog ikke, at det er umuligt at komme kausale sammenhænge nærmere gennem et tværsnitsdesign, men konklusioner omkring kausalitet frembragt i sådanne studier ansues generelt som svagere, end det er tilfældet ved eksperimentelle studier (Bryman, 2012: 59).

Kausalitet refererer her til kausale sammenhænge mellem variabler, hvor disse sammenhænge kan være direkte, indirekte eller komplekse (De Vaus, 2013: 3). På et teoretisk plan kan kausalitet

⁷ Intern validitet har at gøre med spørgsmål om kausalitet mellem de uafhængige variabler og den afhængige variabel (Bryman, 2012: 47-48). De centrale spørgsmål er her, om de uafhængige variabler forårsager ændringer i den afhængige variabel (ibid.), samt om der kan være andre forklarende faktorer på spil (ibid.: De Vaus, 2013: 176-177).

forstås gennem 'den kausale effekt', som for en enkelt observation er forskellen mellem (1) værdien af den afhængige variabel, når den uafhængige variabel tager en given værdi og (2) værdien af den afhængige variabel, når den uafhængige variabel tager en anden værdi (King m.fl., 1994: 78-79). På et abstrakt teoretisk plan kan man således forestille sig, at en dansk borgeres værdisæt (den uafhængige variabel) kan forstås som en numerisk værdi, og at en ændring af denne værdi vil medføre en ændring i borgerens holdning til markedsgørelse (den afhængige variabel).

I praksis er der dog umuligt at afdække den kausale effekt fuldkomment på denne måde, idet det ikke er muligt at observere forskellige værdier af samme uafhængige variabel ved samme borger på samme tidspunkt (ibid.: 79). Derfor kan det i tilfældet af tværsnitsdesignet ikke testes empirisk, om uafhængighedsstandarden ('the standard of independence') opfyldes (Brady m.fl., 2010: 173-174).

Uden praktisk mulighed for at imødekomme uafhængighedsstandarden bliver den betingede uafhængighedsstandard ('conditional independence') relevant (Brady m.fl., 2010: 173-177). Denne standard opfyldes, hvis der er i det anvendte datasæt er variabler, der gør det muligt at inddele respondenter i statistiske kontrolgrupper og derigennem holde en eller flere uafhængige variabler konstant på tværs af grupper, der divergere på den afhængige variabel (ibid.). Således kan tværsnitsdesignet tilnærmes et eksperimentelt design og skabe bedre mulighed for at isolere de kausale effekter (ibid.).

En grundlæggende problemstilling vedrørende observationsdata er dog, at uanset hvor gennearbejdet en kontrol man foretager af de uafhængige variabler, som er tilgængelige i datasættet, kan det aldrig udelukkes, at der ikke findes uobserverede faktorer med indvirkning på den afhængige variabel, som ikke er inkluderet i datasættet (De Vaus, 2013: 177). Det må altså erkendes, at det gennem tværsnitsdesignet kun er muligt at observere *korrelation* og ikke *kausalitet* (ibid.: 175-177). Selvom den kausale effekt kan tilnærmes gennem statistisk kontrol jf. ovenstående, er det ikke muligt gennem statistiske metoder alene at drage valide konklusioner omkring kausalitet (Brady & Collier, 2010: 5-7).

Med dette in mente er en af de bedste måder at komme kausalitetsspørgsmålet til livs på ved at anvende teori (De Vaus, 2013.: 179-180), samt kan dette suppleres ved tage bestik af den tidligere forskning på området. Den tidligere forskning bidrager her med en forståelse for alternative forklaringer, der førhen har kunne bekræftes at have større eller mindre indvirkning på borgeres holdning til markedsgørelse (den afhængige variabel). Der kan altså med udgangspunkt i teori suppleret med en solid forståelse for den tidligere forskning opstilles teoretiske forklaringsmodeller,

som kan forklare forholdet mellem de uafhængige variabler og den afhængige variabel (ibid.: 179-180).

Her er det vigtigt, at den teoretiske forklaringsmodel udvikles *før* der foretages empirisk analyse af den anvendte data. På denne måde sikres det, at det er teorien og den forskningsmæssige interesse, der driver analysen, og ikke det specifikke datasæt, der anvendes i undersøgelsen (Brady m.fl., 2010: 170). Der må således anlægges et *a priori* frem for et *ad hoc*-ræsonnement for sammenhængen mellem de uafhængige variabler og den afhængige variabel med henblik på at teste videnskabelige forklaringsmodeller, der kan generaliseres udover nærværende specialeafhandlings specifikke kontekst (De Vaus, 2013.: 179-180).

Af disse årsager dedikeres kapitel 3 til at gennemgå den tidligere forskning vedrørende borgeres holdning til markedsgørelse og kapitel 4 til at danne et samlet teoriapparat, der kobler værdier til holdningsdannelse. Det er endvidere med udgangspunkt i teoriapparatet, at det vil blive søgt at skabe *mening* ud fra de sammenhænge, der potentielt identificeres i specialeafhandlingens analyse.

En problemstilling der må tages højde for i denne henseende er, at det grundet den sparsommelige forskning omhandlende borgeres holdning til markedsgørelse er vanskeligt at tegne et komplet billede af de kausale mekanismer, der kan have indvirkning på borgeres holdning til markedsgørelse. Om end den tidligere forskning giver et indblik i disse mekanismer, forekommer der stadig en del uforklaret variation selv blandt modeller, der inkorporerer et bredt sæt af forklarende faktorer (se afsnit 3.1). Grundet denne usikkerhed kan det ikke fuldkomment fastlægges, hvilke faktorer der må kontrolleres for med henblik på at isolere den kausale effekt mellem værdier og holdning til markedsgørelse. Ambitionen for nærværende specialeafhandling vil derfor i lyset af denne realitet være at *tilnærme* den kausale effekt mellem værdier og holdninger gennem konstruktionen af et solidt teoriapparat og gennem statistisk kontrol for faktorer, som ud fra den tidligere forskning vurderes relevante.

2.2 Valg af empiri

Som antydnet i de to forrige afsnit vil der i nærværende specialeafhandling tages udgangspunkt i kvantitativ surveydata. Hertil er det med udgangspunkt i de ressourcemæssige restriktioner, der følger af specialeafhandlingens rammer, vurderet formålstjenesteligt at tage udgangspunkt i sekundær surveydata. Altså foretages der ikke en ny spørgeskemaundersøgelse, men i stedet anvendes allerede eksisterende surveydata. En ulempe ved denne tilgang er, at der ikke mulighed for at konstruere eget spørgeskema og dertilhørende spørgsmål, hvilket potentielt vil have givet bedre mulighed for at

konstruere indikatorer for netop de netop koncepter, der undersøges. Hvorvidt dette er en ulempe må dog betragtes i henhold til de tilgængelige data.

Til besvarelse af afhandlingens problemformulering har der været flere datamuligheder – alle med forskellige styrker og svagheder. Disse datamuligheder er blevet vægtet i henhold til i hvilken grad, de muliggør generaliserbare erkendelser vedrørende sammenhængen mellem borgeres værdier og deres holdning til markedsføring. Mere praktiske overvejelser i denne henseende er, hvilke variabler datasættene indeholder omkring værdier (public values) og markedsføring, samt hvor valide disse variabler er som indikatorer herfor.

De tilgængelige sekundære data, der har været overvejet, er: (1) valgdata fra Det Danske Valgprojekt, (2) valgdata fra YouGov-undersøgelserne og Mandag Morgen, (3) surveydata fra Epinion omkring markedsføring og (4) data fra International Social Survey Programme (ISSP). Som nævnt flere gange tidligere i afhandlingen er valget faldet på sidstnævnte, men for at skabe klarhed for læseren redegøres her for de overvejelser, der førte til dette valg.

De første datasæt, der blev overvejet, er fra Det Danske Valgprojekt. Som introduceret i afsnit 1.2 er der en ganske anvendelig variabel præsent i disse datasæt omhandlende danskernes holdning til markedsføring, om end denne specifikt omhandler effektivitetsspørgsmålet forbundet hermed. En styrke ved anvendelsen af disse surveydata er for det første, at de indeholder et betydeligt antal spørgsmål, der potentielt kunne agere som uafhængige variabler i henhold til danskernes holdning til markedsføring. For det andet er spørgsmålene i valgundersøgelserne forholdsvis konsistente igennem den årrække, undersøgelserne har været foretaget, hvilket muliggør et longitudinalt forskningsdesign. De potentielle uafhængige variabler omhandler dog i overvejende grad ideologisk-prægede faktorer og partitilknytning. Det synes således at være svært at argumentere for, at disse variabler afspejler egentlige *værdier*, hvilket er helt centralt for specialeafhandlingens formål.

Lignende styrker og svagheder er gældende for YouGov-undersøgelserne samt undersøgelserne fra Mandag Morgen. Derudover er der ved disse undersøgelser manglende en variabel, der på acceptabel vis vil kunne agere som indikator for danskernes holdning til markedsføring, hvilket fuldkomment ekskluderer disse surveydata fra anvendelse.

Der kan siges at være et væsentligt stærkere potentiale ved den tredje valgmulighed: surveydata fra Epinion omkring markedsføring. Disse surveydata er foretaget af Epinion for Landsorganisationen i Danmark (LO) i 2017 og omhandler specifikt danskernes holdning til markedsføring. Disse data er således både tids- og emnemæssigt relevante. Den afgørende svaghed ved disse data er dog, at der er et sparsommeligt antal potentielle uafhængige variabler. Selvom flere

af disse variabler har potentiale for at agere som acceptable indikatorer for public values, bevirker det lave antal af variabler, at potentialet for at foretage en dybdegående analyse af forholdet mellem disse og danskernes holdning til markedsføring er minimalt.

Endeligt er der data fra ISSP-undersøgelsen. Her foreligger der relevant surveydata forbundet med ISSP-modulet 'Role of Government' foretaget i 2006 og 2016. I disse datasæt er der en række variabler, der relaterer sig direkte til, hvad de danske borgere synes om den offentlige sektors virke, herunder hvordan danskernes synes, at den offentlige sektor *bør* fungere. Disse variabler er således i høj grad i overensstemmelse med public values-perspektivet og synes at have et forholdsvis stærkt potentiale til at agere som indikatorer for public values. Endvidere er der spørgsmål, som relaterer sig til forskellige aspekter af markedsføring. Dette er særligt tilfældet i ISSP-modulet 2006, hvor markedsføring blev udforsket i betydeligt højere grad, end det er tilfældet ved ISSP 2016. Derudover er spørgsmålet i henhold til den potentielt afhængige markedsføringsvariabel i ISSP 2016 formuleret på en uhensigtsmæssig måde⁸, hvorfor det ikke synes forsvarligt at anvende denne variabel som indikator for danskernes holdning til markedsføring.

Taget de forskellige datamuligheder styrke og svagheder i betragtning er valget jf. ovenstående faldet på ISSP-undersøgelsen 2006. Dette datasæt er det eneste af de ovenstående, der på en tilfredsstillende måde stiller variabler til rådighed omhandlende værdier og holdning til markedsføring. Som vil blive påvist i specialeafhandlingens analyse (kapitel 6), er der tilmed et antal interessante variable, der forsvarligt kan siges at være valide indikatorer for førnævnte faktorer. Svagheden ved dette datasæt er, at data er indsamlet i 2008, og synes således ikke at være fuldkomment tidssvarende, taget den 11-årige periode mellem 2008 og 2019 i betragtning. Set i lyset af de begrænsede datamuligheder, synes datasættets fordele dog i betydelig grad at opveje denne svaghed.

En supplerende faktor til ISSP 2006-modulets forskningsmæssige relevans er, at 'Role of Government'-modulet foretages med tiårige intervaller i alle ISSP-undersøgelsens medlemslande⁹. Dette muliggør en reproduktion af specialeafhandlingens undersøgelse i andre nationale- og tidsmæssige kontekster. Endvidere er det samme ISSP-modul, der har været anvendt som empiri i flere tidligere studier, der har undersøgt borgeres til holdningsdannelse (Battaglio, 2009; Battaglio &

⁸ Formuleringen lyder: *'folk har forskellig opfattelse af, hvem der bør levere serviceydelser i Danmark. Hvem mener du hovedsageligt bør levere [sundhedspleje, ældrepleje eller skoleuddannelse]?' Respondenterne kan vælge bl.a. mellem den offentlige sektor eller den private sektor. Denne formulering kan imidlertid ikke direkte siges at give udtryk for en holdning til markedsføring, idet en respondent eksempelvis kan synes, at den offentlige sektor bør være hovedleverandør, men samtidig ønske en højere grad af markedsføring.*

⁹ Se <http://w.issp.org/menu-top/home/>

Legge, 2008; Battaglio & Legge, 2009), hvilket skaber grundlag for at sammenholde resultaterne frembragt i denne specialeafhandling med tidligere studier.

2.2.1 ISSP-undersøgelsen 2006: Stikprøve og repræsentativitet

Da nærværende specialeafhandling som nævnt har til formål at komme til generaliserbare erkendelser vedrørende den samlede danske befolknings holdning til markedsgørelse, er det nødvendigt, at det anvendte data bidrager med et *repræsentativt sample* (Bryman, 2012: 186-187). De respondenter, der har deltaget i ISSP-undersøgelsen 2006, må altså tilsammen danne en form for mikrokosmos, der er repræsentativ i forhold til den danske befolkning som population.

ISSP-undersøgelsen 2006 har med fordel gjort brug af det danske CPR-register og udtrak en bruttostikprøve på 2400 personer gennem simpel tilfældig udvælgelse blandt personer over 18 år. Netop denne form for tilfældig udvælgelse er fordelagtig i forhold til at sikre ekstern validitet, idet denne udvælgelsesmetode muliggør anvendelsen af tests for statistisk signifikans. Altså bliver det herigennem muligt at frembringe fejlmargener for, hvorvidt nærværende specialeafhandlings fund er i overensstemmelse med den samlede danske population (ibid.: 190-191).

Langt størstedelen af besvarelserne er foregået via post, dog har en marginal andel af besvarelserne været telefonisk. I alt blev der indsamlet 1368 besvarelser svarende til en svarprocent på 57 %. (se bilag 6). Hvorvidt disse besvarelser udgør et repræsentativt sample må dog holdes op mod populationen. Her oplyser undersøgelsens dokumentation, at der er sigtet efter repræsentativitet i henhold til køn og alder (bilag 6: 3). Dermed er det muligt gennem det tilhørende datasæt og Statistikbanken ved Danmarks Statistik (DST) at vurdere, om samplet er repræsentativt eller ej:

Tabel 1
ISSP-undersøgelsens repræsentativitet

Alder (år):	Sample		Population	
	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder
18-25	3,1%	3,1%	5,9%	5,7%
26-35	6,4%	6,6%	8,2%	8,2%
36-45	8,2%	10,1%	9,7%	9,4%
56-55	8,7%	11,9%	8,7%	8,5%
56-65	9,7%	11,2%	8,4%	8,5%
Over 65	10,6%	10,5%	8,1%	10,6%
Total	46,7%	53,3%	49,1%	50,9%

ISSP-undersøgelsens ('sample') data er indsamlet maj 2008.

Populationsdata stammer fra Statistikbanken (DST) for 2. kvartal 2008.

Som ovenstående tabel illustrerer, kan ISSP-undersøgelsens sample vurderes at være ganske repræsentativt – dog med en minimal grad af underrepræsentativitet i henhold til de yngre respondenter. Der kan således siges at være et solidt grundlag for at komme til generaliserbare erkendelser taget ISSP-undersøgelsens samples repræsentativitet i betragtning.

2.3 Analytiske redskaber

Hvor de foregående afsnit i dette kapitel har behandlet det anvendte forskningsdesign og den anvendte empiri, synes det passende afsluttende i dette kapitel at præsentere, hvilke metoder der anvendes til at analysere disse data. Da der udelukkende er at gøre med kvantitativ data, vil specialeafhandlingens analyse gøre brug af statistiske metoder til analysen heraf. Her gøres der brug af deskriptiv såvel som teoretisk statistik (jf. Clement & Ingemann, 2016).

De deskriptive statistiske metoder vil blive anvendt i specialeafhandlingens analyse for at danne et overblik over fordelingerne i de variabler, som er genstand for analyse.

Det er dog ikke muligt ud fra deskriptiv statistik alene at besvare, hvorvidt værdier er *bestemmende* for danskernes holdning til markedsgørelse. Til dette formål må der gøres brug af teoretisk statistik, herunder det i samfundsvidenskaben hyppigt anvendte redskab: regressionsanalyse.

Mere specifikt gøres der brug af en 'Ordinary Least Squares' lineær regression (OLS), der kort sagt kan beskrives som en undersøgelse af, hvorvidt en variabel er en funktion af en eller flere andre variabler (ibid.: 107-108). Den lineære regressionsanalyse kan således belyse, hvorvidt danskernes holdning til markedsgørelse er en funktion af en eller flere variabler, herunder eksempelvis værdier i form af public values.

I praksis består regressionsanalysen af tre separate processer: (1) analyse af hvorvidt der er sammenhæng mellem variabler, (2) analyse af styrken af denne sammenhæng (korrelationskoefficienten) og (3) estimering af regressionsligningen, der angiver det lineære forhold mellem variablerne (Agresti & Finlay, 2014: 255-256).

Idet regressionsanalysen anvendes inden for rammen af et tværsnitsdesign, er de samme restriktioner gældende – altså at der kun kan angives korrelation og ikke kausalitet (De Vaus, 2013: 175-177). Sidstnævnte kræver som nævnt tidligere teoretisk fortolkning (ibid.: 179-180).

Tværtimod er der især gennem regressionsanalyse en fare for, at der skabes et forvrænget billede af de egentlige kausale sammenhænge, idet sådanne statistiske modeller ofte vil angive en stærkere kausal sammenhæng jo flere uafhængige variabler, der inkorporeres i modellen til trods for, at denne 'kausalitet' ikke kan tolkes meningsfuldt (Brady & Collier, 2010: 5-7).

Hertil kommer også en problematik i henhold til at kontrollere for forskellige kontrolvariabler. Når sådanne kontrolvariabler inkorporeres i regressionsmodellen sammen med de variabler, hvis forhold man er interesseret i at undersøge, er der nemlig en sandsynlighed for, at kontrolvariablerne forvrænger regressionsmodellens kausale forklaringskraft (Seawright, 2010: 261-264). Siden der her opereres med værdier som uafhængig variabel, og siden værdier her teoretiseres som grundsten for individers selvopfattelse, er det forventeligt, at der vil være en både direkte og indirekte sammenhæng mellem værdier og holdning til markedsgørelse. Derfor kan det potentielt være vanskeligt at klarlægge et fuldkomment billede af kausaliteten mellem de undersøgte variabler, hvorfor der må rettes opmærksomhed mod problematikken omkring kontrolvariablerne som nævnt i ovenstående (ibid.).

I praksis kan der altså opstå ganske reelle problemer i henhold til, hvilke kontrolvariabler der bør inkluderes i en given regressionsmodel, og hvilke der bør undlades. Inklusionen af variabler i specialeafhandlingens regressionsmodeller må derfor være velbegrundet for herigennem at skabe bedst muligt grundlag for meningsfuld fortolkning sammenhængen mellem værdier og holdning til markedsgørelse.

Et andet opmærksomhedspunkt i forbindelse med anvendelsen af lineær regression er de statistiske forudsætninger for at anvende netop denne metode. Den første forudsætning relaterer sig til stikprøven, hvor det forudsættes, at observationerne (respondenternes svar) skal være uafhængige af hinanden (Pallant, 2016: 129-30). Dette synes at være opfyldt taget ISSP-undersøgelsens simple tilfældige udvælgelse i betragtning (jf. afsnit 2.2.1).

En mere omdiskuteret forudsætning for at anvende lineær regression er, at den afhængige variabel formelt set bør være kontinuerlig eller intervalskaleret (ibid.). Ofte vil der dog i samfundsvidenskaben slækkes på dette krav og behandle ordinalskalerede variabler som intervalskalerede (Lolle, 2015a). Årsagen hertil er, at øvrige metoder der kan behandle ordinalskalerede variabler ved brug af eksempelvis Gamma-korrelationskoefficienter, er vanskelige at tolke meningsfuldt ved inklusionen af multiple kontrolvariabler i den pågældende regressionsmodel (ibid.). Denne problematik undgås ved i stedet at gøre brug af lineær regression, der kan karakteriseres som en ganske robust metode, hvor mindre eller moderate overtrædelser af de formelle krav ikke udelukker anvendelsen af metoden (ibid.).

I nærværende specialeafhandling er der, som vil blive påvist senere, hovedsageligt at gøre med ordinalskalerede afhængige variabler i analysens lineære regressionsmodeller. Årsagen til at anvende den lineære regression – og ikke andre metoder som logistisk regression eller ordinal regression – er, at der i modellen inkorporeres flere uafhængige variabler, herunder både forklarende og kontrollerende variabler, hvilket jf. ovenstående forekommer lettest at tolke gennem en lineær model. En lineær model er endvidere fordelagtig i komparativt øjemed, da tidligere studier der har anvendt kvantitativt data til analyse af borgeres holdning til markedsgørelse også har gjort brug af lineær regression på ordinalskalerede variabler (se Durant & Legge, 2001; Durant & Legge, 2002).

Anvendelsen af lineær regression på ordinalskalerede afhængige variabler har dog implikationer for tolkningen af regressionsmodellernes (standardiserede) korrelationskoefficienter. Her refereres der til det faktum, at det ikke kan fastlægges, om en såkaldt 'one-unit-change' har den samme effekt mellem en ordinalskaleret variabels værdier (svarmuligheder) (Pasta, 2009: 2-3). Altså kan det eksempelvis ikke fastlægges, om afstanden fra 'helt uenig' til 'delvist uenig' er den samme som fra 'hverken enig eller uenig' til 'delvist enig'. Dette har implikationer for ordinalskalerede variabler som både uafhængige og afhængige størrelser, og der må således i specialeafhandlingens analyse anlægges en påpasselig tilgang til tolkningen af de enkelte variabelers korrelationskoefficienter.

3 Tidligere forskning

I dette kapitel præsenteres tidligere studier, der har beskæftiget sig med borgeres holdning til markedsgørelse. Betydningen af disse erkendelser i henhold til nærværende specialeafhandling diskuteres løbende i kapitlet.

Det primære formål med dette kapitel er at fremhæve studier, der kan bidrage til forståelsen for de faktorer og sammenhænge, som kan være relevante for studiet af borgeres holdning til markedsgørelse. Herigennem skabes et forståelsesmæssigt grundlag for, hvad der er bestemmende for borgeres holdning til markedsgørelse, herunder også faktorer der ligger udover specialeafhandlingens specifikke værdimæssige fokus.

Endvidere bliver det gennem en forståelse for den tidligere forskning i højere grad muligt at sætte specialeafhandlingens resultater i perspektiv. Herved skabes en bevidsthed om alternative og/eller rivaliserende forklaringer, hvilket ultimativt bidrager til bedre forståelse for spørgsmålene stillet i specialeafhandlingens problemformulering (De Vaus, 2013: 11-16).

Det her vigtigt at pointere, at det taget specialeafhandlingens tidsmæssige og ressourcemæssige begrænsninger i betragtning ikke vurderes muligt at redegøre for alt forskning, der kobler holdningsdannelse og markedsgørelse på udtømmende vis. Der er altså tale om et udpluk af den samlede forskning på området baseret på en konkret væsentlighedsvurdering ud fra specialeafhandlingens fokus. Med denne erkendelse in mente vurderes det fordelagtigt at tage udgangspunkt i studier, der har gransket forskningsfeltet på mere overordnet vis, herunder enten metaanalyser eller litteraturreviews.

Til fordel for nærværende specialeafhandling foreligger der netop et sådant litteraturreview af Christian Lindholst og Morten Balle Hansen (2015). Dette litteraturreview fremhæver i alt 32 studier omkring borgeres holdning til markedsgørelse publiceret i perioden 1983-2015 (Lindholst & Hansen, 2015.) og synes således at være et hensigtsmæssigt sted at starte i henhold til at opnå forståelse for den tidligere forskning på området.

Litteraturreviewet danner rammen for dette kapitel, men suppleres også med øvrige relevante studier. Præsentationen af disse studier og de dertilhørende erkendelser struktureres således, at der først vil blive sat fokus på studier med udgangspunkt i værdiorienterede forklaringsmodeller, da disse vurderes at have den mest direkte relevans for nærværende specialeafhandling. Dernæst fremhæves øvrige studier omkring borgeres holdning til markedsgørelse, og slutteligt diskuteres to studier foretaget i en skandinavisk kontekst.

3.1 Værdiorienterede forklaringsmodeller

Som det fremgår af Lindholst og Hansens litteraturreview, er det internationale forskningsfelt omkring borgeres holdning til markedsgørelse af mindre størrelse, hvilket i reviewet tilkendegives ved, at der i perioden 1983-2015 er identificeret 32 studier, hvoraf blot 22 af disse undersøger borgeres holdning til markedsgørelse som afhængig variabel (2015: 49-50).

Indkredses forskningsfeltet til at omhandle studier, der har koblet holdninger og markedsgørelse gennem en værdiorienteret forklaringsmodel, foreligger der jf. Lindholst og Hansens review 11 studier, som i større eller mindre grad har taget en værdiorienteret eller kulturel vinkel. I dette afsnit vil der imidlertid afgrænses til de studier, der decideret har inkorporeret en værdiorienteret vinkel i deres forklaringsmodeller.

Et af disse studier, som vurderes relevant at fremhæve, er af Robert F. Durant og Jerome S. Legge, der på baggrund af en interesse i at undersøge hvilke faktorer som er bestemmende for borgeres holdning til markedsgørelse – i dette tilfælde begrebsliggjort som 'privatization' – gennem multipel regressionsanalyse testede i alt fem teoretiske perspektiver (2001: 85).

Durant og Legge undersøgte specifikt den britiske befolknings holdning til markedsgørelse på baggrund af kvantitativ data fra perioden 1987-1992 (ibid.). Studiet placerer sig således i en national og tidsmæssig kontekst, der, særligt qua Thatcher-regeringens 'administrative revolution', kan karakteriseres som ganske markedsorienteret (Andersen m.fl., 2017: 43-48). Deraf følger en nødvendig påpasselighed i anvendelsen af disse resultater, da de er frembragt i en kontekst, der ikke direkte kan relateres til den danske (Durant & Legge, 2001: 87-89). Ikke desto mindre synes studiet taget forskningsfeltets størrelse i betragtning alligevel relevant at fremhæve.

Det interessante ved netop dette studie er, at det giver et indblik i, hvordan den værdiorienterede vinkel passer ind i en forklaringsmodel, der anvender en bred vifte af faktorer. Disse faktorer tager udgangspunkt i veletablerede politologiske teorier omkring, hvad der er bestemmende for individers politiske holdninger, herunder: (1) utilitaristiske hensyn, hvor holdninger bestemmes af individets opfattelse af, hvordan et givet politisk tiltag vil påvirke vedkommendes egen situation, (2) opfattelse af statslederkandidater, hvor opbakning til en kandidat, der favoriserer markedsgørelse, vil afspejles i en positiv holdning hertil, (3) samfundsøkonomiske hensyn, (4) opfattelse af egen socioøkonomisk klasse og endeligt (5) værdiorientering (ibid.: 79-83).

Her bør det pointeres, at der i henhold til den værdiorienterede faktor her tages udgangspunkt i en differentiering mellem 'materialistiske' og 'postmaterialistiske' værdier (jf. Inglehart, 1990). Disse værdier operationaliseres ved at måle, i hvor høj grad respondenterne vægter økonomiske og

fysiske sikkerhedshensyn kontra egalitarisme, miljøbevidsthed og mulighed for selvrealisering (Durant & Legge, 2001: 83). Forskerne konstruerer på denne baggrund additive indeks for 'individualisme', 'political efficacy'¹⁰ og 'environmentalisme'¹¹ (ibid.).

Taget den samlede model i betragtning, er Durant og Legges model i stand til at forklare i alt 28,7 % (justeret R^2) af variationen i de britiske borgeres holdninger til privatisering. Endvidere kan det jf. forskernes model observeres, at der ikke er et enkelt teoretisk perspektiv, der dominerer, men rettere udgør hver faktor en del af forklaringen. Taget modellens samlede forklaringskraft i betragtning er det interessant, at den værdiorienterede faktor, herunder specifikt hvordan borgere vægter individualistiske værdier, fremgår som en af de stærkeste faktorer, hvor et stærkere individualistisk værdisæt har en positiv indvirkning på en given borgers holdning til privatisering (ibid.).

Forskerne var på mange måder i stand til at genskabe studiet i en fransk kontekst, hvor de på baggrund af valgdata fra 1995 opstillede en lignende regressionsmodel (Durant & Legge, 2002). Her gjorde forskerne brug af samme teoretiske forklaringsmodeller suppleret med en 'emulgeringshypotese', hvor det postuleres, at borgere med et positivt syn på markedsorienterede lande vil være mere positivt stemte overfor markedsgørelse (ibid.). I den franske kontekst var modellen i stand til at forklare 23,8 % (justeret R^2) af variationen i de franske borgers holdning til markedsgørelse. Det særligt interessante ved dette studie er, at værdiorientering her igen optræder som en af de stærkeste forklarende faktorer (ibid.: 315-317). Forskerne fandt endvidere empirisk belæg for at bekræfte emulgeringshypotesen, hvor en positiv holdning til markedsorienterede lande (USA) resulterede i en mere positiv holdning til markedsgørelse (ibid.: 315-317).

Opsummerende kan det for Durant og Legges studier siges, at det ved inddragelsen af fem veletablerede politologiske teoretiske perspektiver på, hvad der er bestemmende for borgers politiske holdninger, var muligt at opstille modeller, der kunne forklare omkring en fjerdedel af variationen i borgers holdning til privatisering. Bemærkelsesværdigt tyder dette på ganske stærke modeller sammenlignet med andre studier, der anvender sammenlignelige holistiske modeller til at koble borgers holdningsdannelse og markedsorienterede politikker (ibid.: 315; se Gabel, 1998; Kaufman & Zuckermann 1998; Legge & Rainey, 2003). Anskues den værdiorienterede faktor i

¹⁰ 'Political efficacy' refererer her til borgerens perciperede mulighed for at forstå og yde indflydelse på demokratiske processer (jf. Sulitzeanu-Kenan & Halperin, 2012: 295-296).

¹¹ 'Environmentalisme' anvendes her i bred forstand og forstås som en værdsættelse af beskyttelsen af miljøet – også selvom det hindrer økonomisk vækst (Durant & Legge, 2001: 83).

henhold til de rivaliserende politologiske teories forklaringskraft, tyder det altså på, at borgernes værdier spiller en betydelig rolle i henhold til deres holdning til markedsgørelse.

Et andet relevant studie, der gør brug af en værdiorienteret forklaringsmodel, blev publiceret i 2009 og gjorde på samme måde brug af individualistiske kontra postmaterialistiske værdier som Durant og Legge (Battaglio, 2009). Det interessante ved dette studie er til dels, at det fortsætter i samme spor som Durant og Legge, men også at den tilføjer yderligere værdimæssige faktorer som forklarende variabler. Derudover ekspanderes den afhængige variabel til at omfatte markedsgørelse på tre forskellige områder: (1) el-leverance, (2) hospitalsvæsen og (3) bankvæsen (ibid.).

Studiet finder, at et postmaterialistisk værdisæt afspejler sig i modstand mod øget markedsgørelse på alle tre områder (ibid.: 52), hvilket er i overensstemmelse med resultaterne frembragt af Durant og Legge (2001). Her operationaliseres værdierne dog på en lidt anderledes måde, hvor værdier, der afspejler (1) en positiv holdning til øget offentlige investeringer på sociale områder, (2) en opfattelse af at den private sektor har for meget magt, og (3) et ønske om at staten spiller en aktiv økonomisk rolle, alle medfører en negativ holdning til øget markedsgørelse på førnævnte områder (ibid.: 52-54).

Studiet tager derudover en komparativ vinkel og sammenligner borgeres holdning til markedsgørelse på tværs af en række vestlige lande (ibid.: 51). Danmark indgår ikke heriblandt, men Skandinavien er dog repræsenteret via Norge og Sverige. Det interessante i denne sammenhæng er, at borgere i disse lande har en betydeligt mere negativ holdning til privatisering på alle tre områder set i forhold til USA, herunder særligt i tilfældet af el-leverance (ibid.: 51). Endvidere er det påfaldende, at Norge og Sverige faktisk er sammenlignelige med Storbritannien i henhold til holdninger omkring privatiseringer indenfor el-leverance og hospitalsvæsen, dog adskiller de sig i tilfældet af bankvæsen, hvor briterne har en holdning i privatiseringens favør (ibid.: 51). Der synes således ikke at være en så stærk kontrast mellem den skandinaviske og britiske kontekst, som kunne være forventeligt set lyset af det britiske samfunds markedsorientering¹².

Afsluttende for dette afsnit synes det relevant at fremhæve et studie, der har taget en mere sociologisk vinkel. Dette studie er af Tor Georg Jakobsen, der med udgangspunkt i internationalt komparativ data indsamlet i perioden 1990-2000 fandt empirisk belæg for sin hypotese om, at borgeres tillid til offentlige institutioner er bestemmende for deres værdier og derigennem også deres holdning til markedsgørelse (2010). Specifikt lød Jakobsens hypotese, at borgere med en høj grad af

¹² Her kan det henvises til Fraser-instituttets årlige rapport 'Economic Freedom of the World' (se Gwartney m.fl., 2018 i litteraturlisten).

tillid til offentlige institutioner i lande med en omfattende offentlig sektor ville have en negativ holdning til markedsførelse, hvor det ville forholde sig modsat for borgere i lande med en mindre offentlig sektor (ibid.: 315). Dette skyldes jf. Jakobsen, at en højere grad af tillid til offentlige institutioner medfører en højere grad af tilknytning til de værdier, der afspejler sig borgerens hjemlands politikker ('policies') (ibid.: 315-316).

3.2 Alternative forklaringer

Selvom det jf. forrige afsnit tyder på, at der er et forklaringsmæssigt potentiale i at anlægge en værdiorienteret vinkel i studiet af borgeres holdning til markedsførelse, fremhæver studierne også, at der stadig er et videnshul. Derfor synes det formålstjenesteligt at orientere sig om studier, der har anlagt andre forklaringsmodeller end den værdiorienterede.

For kontinuitetens skyld fortsættes der her i samme spor som i forrige afsnit, idet forskerne Durant, Legge og Battaglio, som nævnt også inddrager andre forklaringer end værdiorienterede. Blandt andet undersøgte disse også vidensbaserede, utilitaristiske samt ideologiske forklaringer (Durant & Legge, 2001; 2002; Battaglio, 2009; Battaglio & Legge, 2008).

I forhold til vidensbaserede forklaringer, kunne Battaglio og Legge påvise en positiv sammenhæng mellem selvoplevet politisk informationsniveau og holdning til markedsførelse i hospitalsvæsenet (2008), hvilket senere blev bakket op i 2009, hvor det empirisk blev påvist, at dette også er gældende inden for el-leverance og bankvæsen (Battaglio, 2009). I samme spor blev det i 2012 påvist, at også specifik viden om markedsførelse påvirker borgeres holdning hertil positivt, mens eksponering til negativ medieomtale påvirker holdningen negativt (Di Tella m.fl., 2012).

Særligt ideologiske forklaringer har været anvendt som en forklarende variabel i flere studier, hvilket også er gældende for studierne fremhævet i de ovenstående afsnit (Durant & Legge, 2001; 2002; Battaglio, 2009; Battaglio & Legge, 2008; Thompson & Elling, 2002, Palma & Salas, 2016). Forventningen er her, at borgere med en højreorienteret politisk overbevisning i højere grad vil være positivt stemte over for markedsførelse end venstreorienterede borgere, hvilket generelt understøttes empirisk (ibid.). Endvidere fremgår den ideologiske faktor som en af de stærkeste faktorer i Durant, Legges og Battaglios forklaringsmodeller (Durant & Legge, 2001; 2002; Battaglio, 2009; Battaglio & Legge, 2008).

Endeligt er der de utilitaristiske forklaringsmodeller, som står ganske centralt i forskningsfeltet omhandlende borgeres holdning til markedsførelse (Lindholst & Hansen, 2015), og anvendes også som en teoretisk forklaringsmodel i Durants, Legges og Battaglios modeller (Durant & Legge, 2001;

2002; Battaglio, 2009; Battaglio & Legge, 2008). Generelt understøttes den utilitaristiske hypotese empirisk, hvor der antages en positiv sammenhæng mellem uddannelses- samt indkomstniveau og holdning til markedsførelse, idet en højere score på disse parametre resulterer i bedre mulighed for at investere i – og drage fordel af – private leverandører (ibid.). Denne hypotese er også blevet undersøgt i en skandinavisk kontekst, hvilket uddybes i følgende afsnit.

3.3 Forklarende variable i en skandinavisk kontekst

En karakteristik der er gældende for mange af studierne fremhævet i de ovenstående afsnit er, at disse ofte anvender mere traditionelle forklarende baggrundsvARIABLE såsom køn, alder, indkomst, uddannelsesniveau, politisk højre-venstreorientering mv. i deres kvantitative forklaringsmodeller (se Durant & Legge, 2002; Durant & Legge, 2001; Battaglio & Legge, 2008; Battaglio & Legge, 2009; Battaglio, 2009; Legge & Rainey, 2003; Hayo, 1997; Kinnucan m.fl., 1998; Thompson & Elling, 2000; Christensen & Lægred, 2003; Devroye, 2003; Van de Walle, 2006; Denisova m.fl., 2009; Jakobsen, 2010; Bendz, 2014; Bendz, 2015; Palma & Salas, 2016).

Af relevansmæssige årsager synes det ikke hensigtsmæssigt at præsentere sådanne baggrundsvARIABLES signifikans i henhold til alle disse studier, men et enkelt svensk studie og et enkelt norsk studie, der netop undersøger sådanne baggrundsvARIABLES betydning for borgernes holdning til markedsførelse, kan her fremhæves for at kaste lys over dette forhold i en skandinavisk kontekst (Palma & Salas, 2016; Christensen & Lægred, 2003).

På baggrund af den tidligere forsknings erkendelser, opstiller forskerne Alexis Palma og Osvaldo Salas fem hypoteser: (1) borgere med høj uddannelse tenderer mod en positiv holdning til markedsførelse, (2) borgere med en højreorienteret politisk overbevisning vil i højere grad være positivt stemte over for markedsførelse end venstreorienterede, (3) borgere med et lavt indkomstniveau vil i højere grad være negativt stemte over for markedsførelse end borgere med et højt indkomstniveau, (4) offentligt ansatte vil i højere grad være negativt stemte overfor markedsførelse end privat ansatte, og (5) kvinder vil i højere grad være negativt stemt over markedsførelse end mænd (Palma & Salas, 2016: 68-70).

Med afsæt i en spørgeskemaundersøgelse blandt svenske borgere i 2012 var Palma og Salas i stand til at bekræfte alle fem hypoteser. Særligt et højt uddannelsesniveau, højt indkomstniveau og politisk højreorientering er variable, der har en positiv sammenhæng med holdning til markedsførelse (ibid.: s. 75-76). Her er det dog påfaldende, at sammenhængene bliver betydeligt svagere, når respondenterne angiver deres holdning til privatiseringer af kommunalt ejede

virksomheder, frem for når de tilkendegiver deres holdning til at bedrive mere sundhedspleje i den private sektor (ibid.). Der synes således at være et holdningsmæssigt skel mellem holdninger til deciderede privatiseringer af offentligt ejede virksomheder og holdninger til udlicitering af enkelte offentlige opgaver.

I den norske kontekst på baggrund af spørgeskemadata fra 2000/2001 kunne samme hypoteser bekræftes med undtagelse for indkomsthypotesen, da denne ikke indgår i den norske forklaringsmodel samt uddannelsesniveau, hvor sammenhængen ikke er signifikant (Christensen & Lægneid, 2003: 20). Her optræder den politiske højre/venstre-orientering igen som en af de klart stærkeste forklarende faktorer (ibid.). Et andet interessant fund i den norske kontekst er, at der identificeres et skel mellem den politiske elites¹³ og den gængse befolknings holdninger til privatisering, hvor eliten er betydeligt mere positivt stemt over for privatisering (ibid.: 16). Dog er der også variationer at finde blandt forskellige elitegrupper (ibid.: 16).

Bekræftelsen af de fem hypoteser søger Palma og Salas at forklare med udgangspunkt i den tidligere forsknings erkendelser og de teoretiske argumenter, der kan udledes herfra. Sammenhængen mellem uddannelses- og indkomstniveau og holdning til markedsgørelse forklares ved, at det antages, at borgere med en højere indkomst og et højere uddannelsesniveau i højere grad har mulighed for at investere i egen velfærd og på den måde bedre kan drage fordel af de øgede valgmuligheder, som markedsgørelse teoretisk set medfører, samt vil de i mindre grad blive påvirket af de potentielt negative effekter (Palma & Salas, 2016.: 77). Forskellen mellem offentligt kontra privatansat samt mellem mænd og kvinder i henhold til holdning til markedsgørelse forklares ved, at kvinder i højere grad arbejder i den offentlige sektor, og at markedsgørelse truer offentligt ansattes beskæftigelsessituation (ibid.: 77-78). Altså anlægges der her i høj grad en utilitaristisk forklaringsmodel i forhold til sammenhængen mellem de anvendte forklarende variabler og borgernes holdning til markedsgørelse.

Som påvist i de øvrige afsnit i dette kapitel kan der med rimelighed argumenteres for, at der hos borgerne er mere på spil end utilitaristiske overvejelser. Ovenstående synes dog alligevel at påvise en række interessante forhold mellem borgeres baggrundsmæssige karakteristika og deres holdning til markedsgørelse set i en skandinavisk kontekst. Særligt interessant er det, at den stærkeste forklarende faktor fremgår at være politisk ideologi i både det svenske og norske studie, idet

¹³ Christensen & Lægneid operationaliserer 'eliten' ved at adspørge ledere i både den offentlige, private og frivillige sektor (2003).

nærværende specialeafhandlings fokus: værdier, kan argumenteres for at være selve grundstenene for et individs ideologiske overbevisning (Feldman, 2013).

4 Teori

I dette kapitel bliver begreberne 'værdier' og 'public values' udfoldet. Indledningsvis vil teori omhandlende værdier og holdningsdannelse på individniveau blive præsenteret. Dernæst følger en diskussion af public values-litteraturen, og hvordan værdier og holdningsdannelse herigennem kan forstås på samfundsniveau, herunder specifikt hvordan værdier kan have indvirkning på borgeres holdning til markedsgørelse.

Som den tidligere forskning har påvist, er der et relativt stærkt forklaringsmæssigt potentiale i at søge at forklare borgeres holdning til markedsgørelse gennem et værdiorienteret perspektiv. Værdier er imidlertid et komplekst begreb, der har været diskuteret i både filosofiens og videnskabens verden i århundreder (Benington, 2011: 44; Bryson m.fl., 2014: 448). Endvidere er der inden for videnskabens verden blevet sat fokus på spørgsmålet om værdier blandt adskillige discipliner (Bozeman, 2007: 113-114). Da specialeafhandlingens overordnede teoretiske ramme, public values, kan siges at være en niche af værdier ('values') generelt, er det værd indledningsvis at skabe en forståelse for værdier som begreb.

4.1 Studiet af værdier

For at operationalisere værdier gennem en public values-optik, tages der her udgangspunkt i Barry Bozemans værdidefinition.

Med reference til Gerald F. Gaus' opsamlende overblik over hvordan værdier som begreb er blevet brugt historisk (1990: 2-4), definerer Bozeman værdier som *'en kompleks og bredt funderet vurdering af et objekt¹⁴ eller sæt af objekter, hvor objektet kan være konkret, psykologisk, socialt konstrueret eller en kombination af de tre'* (2007: 117).

En vigtig pointe er her, at et individ kan have værdier – endda stærke værdier – i henhold til objekter jf. ovenstående definition til trods for ikke at have nogen direkte erfaring med objektet (Bozeman, 2007: 117). Overføres dette til fokuset i nærværende specialeafhandling, kan det således

¹⁴ En vigtig note hertil er, at der med 'objekt' ikke nødvendigvis henvises til noget fysisk. I denne forstand er der med 'objekt' tale om det, værdier retter sig mod, hvilket eksempelvis kan være markedsgørelse eller den offentlige sektors virke som helhed.

siges, at en borger kan have værdier i henhold til anvendelsen af markedsgørelse selv uden erfaring med markedsgørelsens konsekvenser.

Endvidere kan det jf. Bozeman antages, at værdier: (1) er relativt stabile, (2) har et stærkt potentiale i forhold til at påvirke opførsel, (3) kun ændrer sig efter grundige overvejelser og (4) udgør en del af et individs selvopfattelse (ibid.). Ud fra Bozemans definition af værdier kan det således konstateres, at værdier adskiller sig fra præferencer og holdninger, og at værdier har et stærkt forklaringsmæssigt potentiale, hvilket jf. den tidligere forsknings erkendelser fremhævet i forrige kapitel også synes at være gældende i tilfældet af borgeres holdning til markedsgørelse.

I Bozemans værdidefinition foreligger der dog kun en implicit anerkendelse af, at værdier påvirker holdninger og ikke omvendt. Da associationen mellem værdier og holdninger er afgørende for specialeafhandlingens problemformulering, suppleres Bozemans teoretiske forståelse af værdier derfor med 'Affective-Cognitive Theory' jf. Gaus¹⁵. Netop denne teoretiske tilgang synes fordelagtig, idet den integrerer ovenstående konceptualisering af værdier med den psykologiske litteratur omhandlende individers vurderingsprocesser (Gaus, 1990: 112-118) og på den måde muliggør en teoretisk kobling mellem værdier og holdninger. I denne teori forstås holdninger via nedenstående ligning¹⁶, hvor H = holdning til et objekt, b_i er den vurderede sandsynlighed for, at objektet besidder egenskab i , og e_i er evalueringen af egenskab i (ibid.):

$$H = \sum_{i=1}^n b_i e_i$$

Således kan man forstå et individs holdning til et objekt som summen af individets vurderede sandsynligheder for, at objektet besidder bestemte egenskaber samt individets vurdering af disse egenskaber (ibid.). Anskues denne ligning gennem Bozemans værdioptik, kan der således skabes en kobling mellem værdier og holdninger, idet værdierne dermed kan antages at være bestemmende for evalueringen af de egenskaber, der karakteriserer et objekt (e_i) (ibid.).

Antages det, at H angiver en dansk borgers holdning til markedsgørelse, kan det eksempelvis tænkes, at vedkommende vurderer, at markedsgørelse sandsynligvis vil have konsekvenser for aspekterne effektivitet, kvalitet og pålidelighed. I dette eksempel er borgerens holdning til markedsgørelse således bestemt af vedkommendes vurdering af sandsynligheden for, at førnævnte

¹⁵ Her kan det noteres, at Bozeman udleder sin egen definition af værdier på baggrund af en anerkendelse af netop Affective-Cognitive Theory (2007: 117).

¹⁶ Ligningen oprinder fra Martin Fishbeins & Icek Ajzens holdningsteori (1975).

aspekter som følge af markedsgørelse påvirkes i negativ eller positiv retning samt af den værdi, som vedkommende tillægger disse aspekter.

Som Bozeman pointerer, kan en værdi dog også relatere sig til noget konkret – altså kan en borger eksempelvis have en værdi i henhold til selve markedsgørelsen som objekt (Bozeman, 2007: 117). Denne forståelse inkorporerer Gaus også i ovenstående ligning. Opsummerende kan det dermed siges, at en borgers holdning til markedsgørelse kan opfattes som en funktion af borgerens værdier direkte i henhold til markedsgørelse som objekt samt borgerens værdier i henhold til de konsekvenser, som borgeren vurderer, at markedsgørelse sandsynligvis medfører. For at få en fyldestgørende forståelse for værdiers indvirkning på borgeres holdning til markedsgørelse, må der derfor i analysen undersøges både den direkte sammenhæng mellem de identificerede værdier og holdningen til markedsgørelse som objekt, men også den indirekte sammenhæng hvor værdier kobles til de forventede konsekvenser af markedsgørelsen.

I denne specialeafhandling er det dog ikke alle former for værdier, der sættes fokus på. Rettere er der fokus på netop de værdier, der har en relevans i henhold til borgeres holdning til markedsgørelse. For at skabe en teoretisk forståelse for sådanne værdier tages der som nævnt tidligere udgangspunkt i den gren af den politologiske forskning, som har beskæftiget sig med begrebet 'public values'.

4.2 Public values: et mangfoldigt forskningsfelt

En figur der ofte i public values-litteraturen fremhæves som den, der for alvor fik sat public values på dagsordenen, er Michael Moore, der i sin velkendte bog '*Creating Public Value*' (1995) detaljerede, hvordan offentlige beslutningstagere kan forvalte på en måde, som bedst muligt skaber værdi for borgerne (ibid.). I Moores perspektiv er det dog ikke betydeligt fokus på, hvad der egentligt konstituerer værdier for borgerne, men i stedet opfattes disse som eksogent givne, herunder at borgerne værdsætter: (1) velfungerende, serviceorienterede offentlige bureaukratier, (2) offentlige organisationer, der er effektive i forhold til at producere de ønskede sociale outcomes, og (3) offentlige organisationer, der opererer på en retfærdig måde (ibid.; Bryson m.fl., 2014: 449). I henhold til disse tre aspekter giver Moore eksempler på, hvordan det for offentlige beslutningstagere er muligt at imødekomme disse og således administrere den offentlige sektor på en måde, der er i overensstemmelse med borgernes værdier og derigennem skabe 'public value' (1995). Selvom Moores begrebsliggørelse af public values bestemt er relevant at have for øje, retter den sig som illustreret i ovenstående mod offentlige beslutningstagere og ikke mod befolkningen, som er fokus i

denne specialeafhandling. Endvidere kan Moores definition kritiseres for at være uigennemsigtig og vanskelig at anvende i praksis (Rhodes & Wanna, 2007: 408; Talbot, 2011: 28).

Siden Moores bog fra 1995 har public values-litteraturen dog udviklet sig i betydelig grad og kan i dag som helhed meningsfuldt inddeles i tre underkategorier (Bryson m.fl., 2014: 448): (1) studier med fokus på hvad der konstituerer public values (Bozeman, 2002, 2007; Jørgensen & Bozeman, 2007; Meynhardt, 2009; Talbot, 2011; Andersen m.fl., 2012), (2) studier med fokus på hvordan politiske beslutningstagere kan skabe public value (Moore, 1995; Benington & Moore, 2011; Alford, 2008; Alford & O'Flynn, 2009; Stoker, 2006), og (3) studier med fokus på hvordan der skabes public value i det offentlige rum¹⁷ (Benington, 2011). En fjerde underkategori udledt fra Moores teoretiske public values-framework, som også er værd at nævne i denne sammenhæng, er studiet af, hvordan public value måles (1995; Horner & Hutton, 2011: 119-120).

Her foreligger der dog en grammatisk kompleksitet i henhold til 'values' (værdier) som begreb, idet values som illustreret i ovenstående kan tage flere former, herunder udsagnsord ('to value something'), tillægsord ('something is *valueable*') og abstrakt navneord ('something is a *value*') (Gaus, 1990: 2).

I nærværende specialeafhandling vil fokus rettes mod den del af litteraturen, der har beskæftiget sig med, hvad der konstituerer public values, da det er netop dette spørgsmål, som står centralt i henhold til at forstå de danske borgeres værdiers indvirkning på deres holdning til markedsgørelse. De andre perspektiver er bestemt relevante for diskussionen af anvendelse af markedsgørelse i den offentlige sektor, men de ligger udover specialeafhandlingens fokus, og derfor afgrænses der fra disse. I forlængelse heraf bliver det i forhold til grammatikken hovedsageligt den abstrakte navneform af værdier, der tages udgangspunkt i.

4.3 Hvad konstituerer public values?

Som fremhævet indledningsvis i afsnit 4.1, anvendes der en definition af værdier udledt fra Barry Bozeman. Bozeman er endvidere jf. forrige kapitel en af de forskere, der har beskæftiget sig med spørgsmålet omkring, hvad der konstituerer public values blandt borgere. Netop dette spørgsmål står centralt i nærværende specialeafhandling, idet en forståelse for borgeres værdier og hvorvidt disse er bestemmende for borgeres holdning til markedsgørelse er selve essensen i specialeafhandlingens problemformulering. Således anlægges der her – modsat Michael Moore – et public values-

¹⁷ Dette er en oversættelse af den originale formulering: 'What adds value to the public sphere?' (Benington, 2011: 31).

perspektiv, hvor public values ikke opfattes som eksogent givne, men hvor spørgsmålet om hvad der konstituerer public values bliver selve genstanden for analyse. I tilfældet af denne specialeafhandling kan det således siges, at der specifikt stilles spørgsmålstejn ved, hvad der konstituerer public values i henhold til markedsgørelse.

I forlængelse heraf tages derfor udgangspunkt i den gren af Bozemans forskning, der omhandler public values på et makroplan, herunder hvordan public values kan forstås i et samfund som en aggregering af individer, samt hvordan man enten gennem spørgeskemaundersøgelser, dokumentanalyser eller litteraturreviews kan komme public values nærmere (Bozeman, 2007.: 132-158).

Bozemans definition af public values er grundlæggende en videreudvikling af værdidefinitionen beskrevet i afsnit 4.1. Hertil tilføjes det dog, at public values er værdier, der skaber en normativ konsensus i befolkningen, hvilket har betydning for: (1) de rettigheder og fordele som borgere bør være berettigede til, (2) borgernes, samfundets og statens forpligtelser, og (3) de principper hvorpå regeringen og politiske initiativer bør baseres (ibid.: 132). Bozemans definition tillægger altså public values en helt central normativ rolle i henhold til samfundets aktører. I dette perspektiv kan det således i tilfældet af markedsgørelse siges, at anvendelsen af markedsgørelse som politisk initiativ i Danmark bør baseres på den danske befolknings public values. Set i lyset af en grundlæggende demokratisk forståelse, som i tilfældet af Danmark kan udledes fra Grundloven, synes et sådant perspektiv at være et passende sted at starte med henblik på at forstå relationen mellem borgernes værdier og samfundets indretning i en dansk kontekst.

Som Bozeman pointerer, eksisterer public values både på nationalt plan, på samfundsmæssigt plan og hos individet (2007: 132). En vigtig pointe i denne sammenhæng er, at et individ kan holde public values, der ikke er i umiddelbar overensstemmelse med individets egeninteresse (ibid.), samt er det også muligt, at individets public values er modstridende hinanden (Talbot, 2011: 28).

Eksempelvis kan en højtuddannet borger med en høj indkomst i Danmark have et stærkt public values-værdisæt vedrørende almennyttighed (Jf. Jørgensen & Bozeman, 2007: 359-363), hvilket kan afspejle sig i politisk opbakning til at styrke uddannelsessystemet og kontanthjælpssystemet til trods for, at disse næppe vil komme vedkommende direkte til gode i fremtiden.

Med ovenstående in mente dedikeres den resterende del af dette kapitel til at konkretisere netop hvilke public values, der kan tænkes at have indflydelse på de danske borgeres holdning til markedsgørelse.

4.4 Neoliberale værdier

Som præsenteret i specialeafhandlingens indledning kan der argumenteres for, at NPM-paradigmet og markedsgørelsens udbredelse ikke blot skyldtes effektivitets- og kvalitetsmæssige overvejelser, men også var – og er – et neoliberalt projekt (Benington & Moore, 2011: 7-11; Andersen m.fl., 2017: 41-63). Af denne årsag er det relevant at skabe en forståelse for, hvad der egentligt konstituerer neoliberale værdier.

Hvor der i NPM-paradigmets teoretiske afsæt, public choice-teorien, opereres med en aktørforståelse hvor præferencer (og værdier) ansues som eksogent givne (Nannestad, 2009: 841-842), er der en anden forståelse heraf i Bozemans public values-optik. Her er værdier – og derigennem præferencer – et mere åbent spørgsmål, hvor borgernes værdier ikke på forhånd er fastlagt, men kan afdækkes gennem flere metoder (Bozeman, 2007: 132-158). Som beskrevet i ovenstående afsnit er borgernes værdier (public values) i dette perspektiv dem, som skaber en normativ konsensus i befolkningen, hvorpå politiske initiativer bør baseres (ibid.: 132). Neoliberale værdier kan således ud fra en public values-forståelse opfattes som sådanne potentielt konsensusskabende værdier. Der kan endda argumenteres for, at det netop er en sådan forståelse, der i en public choice-optik legitimerer NPM-paradigmet og markedsgørelsens udbredelse, idet de eksogent givne neoliberale værdier således kan opfattes som borgernes konsensus om, at inddragelsen af private virksomheder til løsning af offentlige opgaver er ønskværdigt.

Der synes altså at være et forståelsesmæssigt potentiale i at inkludere neoliberale værdier i specialeafhandlingens værdiorienterede forklaringsmodel. Dette potentiale øges yderligere ved at anskue disse værdier gennem public values-optikken, da det herigennem er muligt at sætte disse værdier i kontrast til andre værdier, der jf. den tidligere forskning også kan tænkes at have indvirkning på den danske befolknings holdning til markedsgørelse.

Kernen i liberalismen, herunder også neoliberalismen, er, at der i et samfund skal være plads til individets interesser og præferencer, hvilket forudsætter en form for individuel autonomi, som konkret udmøntes i frihedsrettigheder, der beskytter individets person og personlige ejendom (Brøns-Petersen, 2009: 903). I denne tankegang ses staten som den væsentligste trussel mod den individuelle autonomi og må derfor afskaffes helt eller begrænses til et minimum (ibid.). Samfundsudviklingen må derfor afspejle individuelle præferencer, og politiske initiativer må legitimeres ved, at de tjener disse præferencer (ibid.: 904).

En central debat blandt de forskellige liberale skoler omhandler staten, markedet og forholdet mellem de to, og i forlængelse heraf er økonomisk teori blevet en fast bestanddel af debatten mellem

de forskellige liberale skoler (ibid.: 905). Helt siden Adam Smiths *'Wealth of Nations'* har liberalismen været tæt forbundet med økonomisk teori, idet Smith påpegede, at fri prisdannelse og privat ejendomsret naturligt ville føre til spontan orden og velstand (1776; Brøns-Petersen, 2009: 905-906). Altså blev et frit marked anset som det centrale redskab til at sikre individets autonomi. Debatten, som Smith til dels startede i *Wealth of Nations*, udsprang fra en anerkendelse af, at markedets ligevægt kan skævvrides af den såkaldte 'naboeffekt'¹⁸, hvor der således kræves statslig indblanding for at korrigere skævvridningen (ibid.: Begg, 2013: 170-180). Med andre ord kan der forekomme 'markedsfejl' (Brøns-Petersen, 2009: 906). Det centrale spørgsmål i liberalismen bliver dermed, hvorvidt staten bør have autoritet til at korrigere for disse markedsfejl (ibid.: 912-913).

Netop dette spørgsmål adskiller de neolibérale tænkere, hvor nogle argumenterer for, at statslig intervention i markedet kan forsvares, hvis det kan påvises, at interventionen på aggregeret plan vil medføre flere positive end negative konsekvenser, mens andre advokerer for, at staten aldrig bør intervenere, men i stedet bør sigte mod fri konkurrence gennem markedets egne selvkorrigerende kræfter ('den usynlige hånd') (ibid.: 906-911; Young, 2011: 1677-1679).

I forhold til neolibérale værdier kan der således siges at være nogle fællestræk, idet individets autonomi, herunder individets mulighed for at forfølge egne interesser og præferencer, sættes i højsæde. Når det kommer til spørgsmålet omkring, hvilken rolle staten og markedet spiller i denne henseende, kan der dog spores divergens. Her kan der skelnes mellem en mere pragmatisk tilgang til statens rolle og en mere idealistisk tilgang, hvor førstnævnte tillader statslig indblanding i markedet under visse forudsætninger, og sidstnævnte principielt afskriver statens korrigerende rolle.

Relateres dette til Bozemans public values-teori, kan det endvidere siges, at neolibérale værdier jf. dette afsnit belyser en relevant relation mellem den offentlige sektor (staten) og markedet, og hvorvidt den offentlige sektor bør spille en aktiv eller passiv rolle i forhold til markedet. Denne relation er særligt relevant set i lyset af specialeafhandlingens fokus på markedsgørelse, der i høj grad omhandler forholdet mellem den offentlige sektor og det private marked.

Idet markedsgørelse i takt med NPM-paradigmet som beskrevet tidligere kan siges at være legitimeret med udgangspunkt neolibérale værdier, bliver det således relevant at undersøge, om sådanne værdier har indvirkning på danskernes holdning til markedsgørelse, og i så fald hvor stærk denne indvirkning er i forhold til øvrige værdier set i et public values-perspektiv.

¹⁸ I økonomisk teori er naboeffekten synonym med eksternaliteter (se Begg, 2013: 170-180).

4.5 Postmaterialistiske værdier

I operationaliseringsøjemed kan der drages en parallel mellem de neoliberale værdier som beskrevet i ovenstående afsnit og 'individualistiske' værdier som operationaliseret i den tidligere forskning omhandlende borgeres holdning til markedsgørelse (Durant & Legge, 2001).

Denne operationalisering tager udgangspunkt i Ronald Ingleharts værditeori omhandlende 'materialistiske' (individualistiske) vs. 'postmaterialistiske' værdier (ibid.), hvor materialistiske værdier indbefatter en prioritering af individets autonomi (Inglehart, 2000: 223), samt at individet er ansvarlig for egen livssituation (Durant & Legge, 2001: 92). Denne parallel er interessant, fordi den tillader sammenligning mellem nærværende specialeafhandling og tidligere forskning, og fordi at det ved at drage denne parallel er muligt at anskue neoliberale værdier gennem Ingleharts bredt anvendte værditeori.

Ingleharts teori tager i overvejende grad en historisk vinkel og opererer ud fra to centrale hypoteser: (1) knaphedshypotesen, hvor et individs værdier antages at afspejle individets socioøkonomiske omgivelser, og (2) socialiseringshypotesen, hvor individets værdier antages at formes før voksenlivets begyndelse, samt at en ændring af disse værdier foregår langsomt (Inglehart, 2000: 220-221). Ud fra disse to hypoteser postulerer Inglehart, at individer, der er opvokset under krig eller økonomisk nød, vil have et værdisæt afspejlende materialistiske værdier såsom fysisk og økonomisk sikkerhed (ibid.). Derimod vil individer, som under opvæksten tog den fysiske og økonomiske sikkerhed for givet, have et værdisæt afspejlende 'postmaterialistiske' værdier såsom egalitarisme¹⁹, mulighed for selvrealisering (political efficacy) og environmentalisme²⁰ (ibid.: Durant & Legge, 2001: 83; Battaglio, 2009: 47-48). Et individs værdisæt kan dermed ud fra Ingleharts værditeori i overvejende grad forklares ud fra vedkommendes oplevede livssituation under opvæksten, og individers værdier kan således divergere afhængende af geografi eller tid (Inglehart, 2000).

I forlængelse heraf argumenteres der for, at den moderne industrialisering af de vestlige samfund, herunder også det danske, blev muliggjort af masseproduktionsteknologi samt bureaukratiske organisationer (ibid.: 223). Om end disse organisationer var ganske effektive, medførte de jf. Inglehart en markant reduktion af individets autonomi, hvorfor den individuelle autonomi i nyere tid har fundet værdimæssig prominens blandt borgere (ibid.: 223). Netop den

¹⁹ Her refereres der til egalitarisme som en filosofisk position, der i bred forstand favoriserer lighed mellem individer (Arneson, 2013).

²⁰ Her henvises der specifikt til den mere politiske variant af environmentalisme, hvor menneskehedens negative indvirkning på miljøet ønskes begrænset (Herbert & Barrow, 2014.).

individuelle autonomi er selve grundstenen i neoliberalismen som beskrevet i forrige afsnit, hvorfor der her kan drages en parallel mellem de materialistiske værdier og de neoliberale værdier. I Ingleharts værditeori kan der således opstilles en relevant kontrast mellem de postmaterialistiske og neoliberale værdier.

I et public values-perspektiv kan disse værdisæt sættes i henhold til den offentlige sektors rolle, herunder hvorvidt et individ mener, at det er den offentlige sektors ansvar at skabe et samfund med individets autonomi i højsæde eller et egalitært og miljøbevidst samfund med mulighed for selvrealisering.

Ingleharts værditeori underbygges empirisk i et komparativt politisk perspektiv ud fra data fra henholdsvis World Value Survey (WVS) og Verdensbanken²¹ (Inglehart, 2000), men teorien har dog vist sig at have svært ved at forklare borgeres holdninger til markedsreformer (Janssen, 1991; Gabel, 1998). Specifikt i henhold til markedsgørelse – om end forskningen er sparsom – har tidligere studier imidlertid påvist materialistiske og postmaterialistiske værdier at have en statistisk signifikant og relativ stærk forklaringskraft (Durant & Legge, 2001; Durant & Legge, 2002; Battaglio, 2009).

Det kan derfor begrundes, at Ingleharts teori er en relevant indfaldsvinkel med henblik på at indramme de neoliberale værdier samt til at udfordre disse værdier ved at sætte dem i kontrast til de postmaterialistiske. Hvorvidt neoliberale eller postmaterialistiske værdier er bestemmende for den danske befolknings holdning til markedsgørelse vil derfor være et centralt omdrejningspunkt i specialeafhandlingens analyse.

4.6 Opsamling

Ud fra specialeafhandlingens problemformulering der søger at koble værdier til den danske befolknings holdning til markedsgørelse, har fokus i dette kapitel været på værdier, der således agerer som den forklarende faktor. Som påvist i dette kapitel er værdier i sig selv en kompleks størrelse, der kræver omtanke for at kunne operationaliseres til analytisk brug. Med dette formål for øje er der foretaget et afgrænsningsmæssigt valg i forhold til at anvende Bozemans definition af public values og Gaus' perspektiv på forholdet mellem værdier og holdninger, idet det herigennem bliver muligt at opstille en egentlig forklaringsmodel, der kan forklare sammenhængen mellem borgeres værdier og deres holdning til markedsgørelse. Dette synes således foreneligt med specialeafhandlingens problemformulering og formål.

²¹ Her refereres der til 'Den Internationale Bank for Genopbygning og Udvikling' (<https://www.worldbank.org/>)

Selvom man næppe kommer uden om, at værdier i sig selv er et komplekst fænomen, der er vanskeligt at undersøge direkte, synes det alligevel muligt gennem en forståelse for henholdsvis neoliberale og postmaterialistiske værdier at komme fænomenet til livs. Dette også på en nuanceret måde, hvor det er muligt at skabe forståelse for de dynamikker, der er at finde mellem borgere, værdier, holdninger og samfundets indretning. Her vil Bozemans og Gaus' teorier danne den overordnede forståelsesramme for værdiers indvirkning på borgeres holdninger til samfundets indretning og den offentlige sektors rolle.

5 Operationalisering og analysestrategi

I dette kapitel sammenkobles problemformulering, metode, empiri og teori. Igennem koblingen af disse fire elementer operationaliseres problemformuleringen og dens centrale begreber med henblik på empirisk analyse. Kapitlet slutter med en præcisering af specialeafhandlingens analysestrategi.

5.1 Operationalisering

Der har løbende i de forrige kapitler, herunder særligt teorikapitlet, været en bestræbelse på at konkretisere de fremlagte begreber og teorier i henhold til, hvordan disse specifikt anvendes i specialeafhandlingens analyse. Det er imidlertid først i dette kapitel efter gennemgang af tidligere forskning, teori og metode at det er muligt at sammenkoble disse elementer.

5.1.1 Indikatorer

Et vigtigt forbehold forbundet med operationaliseringen af værdier er, at de værdier, der undersøges som forklarende faktorer i henhold til danskernes holdning til markedsgørelse, frembringes via en vekselvirkning mellem teori og empiri. Dette følger naturligt af, at begreber i samfundsvidenskaben ofte ikke kan observeres direkte og derfor må måles gennem indikatorer (De Vaus, 2013: 24-26), hvilket også kan siges at være gældende i tilfældet af både værdier og holdninger, som er de centrale begreber i denne specialeafhandling. Hertil må det dog erkendes, at værdier og holdninger med al sandsynlighed ikke kan indfanges fuldkomment i nærværende specialeafhandling, men det bestræbes at indfange disse i overensstemmelse med teoriapparatets definitioner så godt som muligt.

For at begreberne værdier og holdninger kan analyseres, må disse først gøres målbare. Altså må der opstilles indikatorer for hvert begreb og således bevæge begreberne ned ad abstraktionsstigen fra det abstrakte til det konkrete (ibid.). Her kan der gøres brug af to typer af indikatorer: (1)

indikatorer der direkte oversætter et begreb til en målbar variabel, og (2) indikatorer der indirekte måler et eller flere aspekter af begrebet (Toshkov, 2016.: 101). Sidstnævnte mister en grad af præcision i forhold til de mere direkte indikatorer, men idet der er at gøre med værdier, der som nævnt tidligere er en ganske kompleks størrelse, må indikatorerne i overvejende grad være indirekte.

Hertil kommer den ulempe, at specialeafhandlingens empiri er sekundær surveydata, hvorfor muligheden for selv at konstruere indikatorer ikke eksisterer. Derfor er indikatorer for værdier og holdninger i denne specialeafhandling i høj grad et produkt af den tilgængelige data, men som pointeret i afsnit 2.2 er der umiddelbart gode muligheder for at konstruere valide indikatorer med afsæt i ISSP-data. I denne sammenhæng er det vigtigt at være særligt opmærksom på spørgsmålet om målingsvaliditet, og om indikatorerne udledt fra det anvendte ISSP-data faktisk kan siges at måle public values og holdning til markedsgørelse.

I statistiske termer kan målingsvaliditeten ('construct validity') forstås som forskellen mellem indikatorers måling og den sande værdi, hvor perfekt validitet opnås, hvis indikatorerne har en perfekt korrelation med den sande værdi på tværs af alle mulige cases (Groves m.fl., 2009: 50-51). Om end dette perspektiv styrker forståelsen for de ideelle indikatorer for værdier og holdninger, forbliver det dog en teoretisk forståelse, idet der i virkeligheden ingen mulighed er for at kende den 'sande værdi' af hverken værdier eller holdninger.

I specialeafhandlingens analyse gøres der endvidere brug af 'additive indeks'²², der antages at måle bestemte public values-værdisæt. En sådan tilgang vurderes fordelagtig, idet der som angivet i ovenstående ikke er mulighed for at måle hverken værdier eller holdninger direkte, hvorfor der må gøres brug af indikatorer. Hertil følger erkendelsen, at der særligt i tilfældet af værdier at gøre med en ganske kompleks størrelse, hvortil anvendelsen af additive indeks kan bidrage til en mere fuldkommen forståelse denne kompleksitet (jf. De Vaus, 2014: 179). Et additivt indeks er i denne forstand en sammensat måling bestående af flere indikatorer (ibid.). Derudover styrker anvendelsen af additive indeks målingsvaliditeten, da det ved inddragelsen af multiple indikatorer er muligt at nedbringe risikoen for, at de enkelte indikatorer kun indfanger enkelte aspekter af det, man er interesseret i at måle (ibid.: 179-180). Reliabiliteten styrkes også gennem anvendelsen af additive indeks, idet formuleringen af spørgsmål i spørgeskemaer kan have betydelig indvirkning på respondenternes opfattelse og besvarelse af spørgsmålet. Ved at gøre brug af flere indikatorer nedbringes risikoen for, at undersøgelsens resultater skævvrides af misforståede spørgsmål (ibid.:

²² Dette er en dansk oversættelse af det engelske begreb 'scale' her defineret som 'a composite measure of a concept, a measure derived from several questions or indicators' (De Vaus, 2014: 179).

179-180). Endeligt har anvendelsen af additive indeks også mere praktiske fordele i henhold til den videre analyse, idet det herigennem er muligt at nedbringe antallet af uafhængige variabler i specialeafhandlingens regressionsmodeller. Dette er fordelagtigt både i forhold til meningsfuld fortolkning af regressionsmodellernes resultater såvel som at dæmpe potentielle problemer i henhold til multikollinearitet. Konstruktionen af sådanne additive indeks må dog tage højde for reliabilitet og intern konsistens – altså om et givet additivt indeks måler samme underliggende koncept præcist eller ej (Tavakol & Dennick, 2011: 53-54).

5.1.2 Operationel definition af værdier

Selvom definitionen af værdier løbende blev konkretiseret i kapitel 4, sigter definitionerne i kapitel 4 i overvejende grad mod en abstrakt forståelse af værdier, der skaber en forståelsesramme for public values på et overordnet plan. Der blev således i førnævnte kapitel fastlagt en *nominel definition* af værdier (De Vaus, 2014: 44). For at gøre denne nominelle definition af værdier mere håndgribelig i operationaliseringsøjemed er det fordelagtigt at afgrænse værdiernes dimensioner (ibid.), herunder neoliberale værdier såvel som postmaterialistiske værdier.

Som beskrevet i afsnit 4.4 er kernen i neoliberalismen individets autonomi, hvor staten anskues som modvirkende denne autonomi og må derfor begrænses til et minimum (Brøns-Petersen, 2009: 903). Endvidere er der blandt neoliberale tænkere forskellige opfattelser af statens rolle, idet der kan skelnes mellem en pragmatisk tilgang, hvor statslige indgreb med henblik på korrigerende af markedsfejl kan accepteres og en mere idealistisk tilgang, hvor staten ønskes begrænset så meget som muligt (ibid.: 912-913). I dette perspektiv kan der udledes tre dimensioner af de neoliberale værdier: (1) hvorvidt staten er begrænsende for individets autonomi, (2) statens størrelse og (3) forholdet mellem stat og marked.

I forhold til disse dimensioner er det således forventeligt, at et mere idealistisk neoliberalt værdisæt vil afspejle sig i en stærkere opbakning til markedsgørelse, idet inddragelsen af private virksomheder til løsning af offentlige opgaver – alt andet lige – mindsker statens størrelse og udbreder markedet (Savas, 2000). Endvidere er det netop et sådant forhold, der i den tidligere forskning er blevet erkendt mellem materialistiske værdier og holdning til markedsgørelse (jf. afsnit 3.1).

I forhold til operationaliseringen af de postmaterialistiske værdier kan der også udledes tre aspekter som beskrevet i afsnit 4.5: (1) egalitarisme, (2) political efficacy og (3) environmentalisme. Her kan der igen med fordel drages inspiration fra Durant, Legges og Battaglios studier, da disse netop sætter sådanne postmaterialistiske værdier i henhold til borgeres holdning til markedsgørelse.

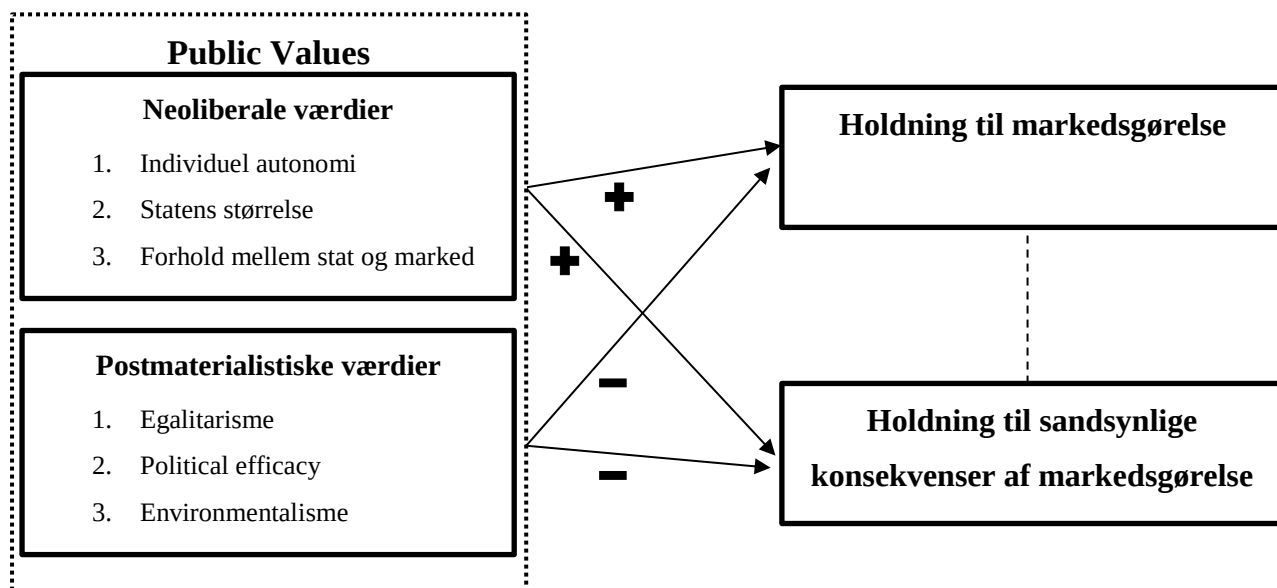
Forskellen mellem nærværende specialeafhandling og førnævnte studier er dog, at der her anlægges et public values-perspektiv, hvor værdier sættes direkte i henhold til den offentlige sektors rolle. Endvidere er der i dette perspektiv en anerkendelse af, at individer kan have modstridende værdier (Bozeman, 2007: 132; Talbot, 2011: 28), hvorfor der ikke kan foretages en en-til-en oversættelse af førnævnte studiers operationalisering af værdier. Dette følger af, at der eksempelvis i Durant & Legges studie (2001) opereres med et enkelt 'individualisme-indeks', hvor en høj score er indikerende for individualistiske (materialistiske) værdier, og en tilsvarende lav score er indikerende for egalitære værdier (ibid.: 92). I denne specialeafhandling vurderes det jf. ovenstående rettere passende at holde disse værdisæt adskilte.

Der vil dog i overensstemmelse med Durant, Legge og Battaglio opstilles en hypotese om, at borgere med et stærkere postmaterialistisk værdisæt vil være mere negativt stemt overfor markedsgørelse, idet markedsgørelse overlader førhen offentlige opgaver til det private profitdrevne marked og dermed mindsker den offentlige sektors mulighed for at varetage postmaterialistiske værdier som egalitarisme og environmentalisme (Durant & Legge, 2001; Durant & Legge, 2002; Battaglio, 2009). Tilmed er det forventeligt, at en højere grad af political efficacy vil afspejle sig i en mere negativ disposition overfor markedsgørelse, idet muligheden for politisk indflydelse på det offentliges foretagende sandsynligvis ikke vil forblive, hvis offentlige opgaver overlades til private leverandører (ibid.).

5.2 Analysestrategi

Som antydnet i specialeafhandlingens problemformulering undersøges værdiers indvirkning på danskernes holdning til markedsgørelse ud fra den centrale tese: at værdier *har* indvirkning på disse holdninger. Hvorvidt denne tese kan be- eller afkræftes vil blive afdækket i den følgende analyse. Endvidere er der som pointeret i ovenstående afsnit på baggrund af den tidligere forskning og specialeafhandlingens teoriapparat opstillet to hypoteser i forhold til henholdsvis de neoliberale og postmaterialistiske værdiers indvirkning på de danske borgeres holdning til markedsgørelse: (1) et stærkere neoliberalt værdisæt vil medføre en mere positiv holdning til markedsgørelse, og (2) et stærkere postmaterialistisk værdisæt vil medføre en mere negativ holdning til markedsgørelse. Med afsæt i disse hypoteser vil specialeafhandlingens analyse tage udgangspunkt i følgende figur:

Figur 1 – Public values-analysemodel

Figuren kan ansues som et kausaldiagram, der angiver de forhold, som undersøges i specialeafhandlingens analyse. Som illustreret i figuren undersøges sammenhængen mellem public values og holdning til markedsførelse samt holdning til de sandsynlige konsekvenser af markedsførelse. Forståelsen for disse sammenhænge tager således udgangspunkt i Gaus' Affective-Cognitive Theory, hvor værdier (public values) antages at være bestemmende for holdninger til et objekt (markedsførelse) både direkte i henhold til det specifikke objekt, men også i høj grad i henhold til de aspekter (konsekvenser), som vurderes sandsynligt at kendetegne objektet (jf. afsnit 4.1).

Endvidere illustrerer figuren de værdier, hvis indvirkning på danskernes holdning til markedsførelse vil blive undersøgt. Her fremgår neoliberale og postmaterialistiske værdier som operationaliseret i forrige afsnit, hvor '+' og '-'-tegnene i figuren angiver de forventede positive og negative forhold mellem de neoliberale og postmaterialistiske værdier og de afhængige markedsførelsesvariabler.

Den stiplede linje mellem de afhængige variabler angiver det forhold, at der jf. Affective-Cognitive Theory kan antages en korrelation mellem de to afhængige variabler, men kausalitetens retning kan ikke umiddelbart fastlægges. Om end det forekommer mest intuitivt, at borgerens holdning til markedsførelsens sandsynlige konsekvenser vil være bestemmende for vedkommendes holdning til markedsførelse som objekt, kan det ikke udelukkes, at kausaliteten går den anden vej –

altså at holdningen til markedsgørelsen som objekt medfører en form for bias i forhold til markedsgørelsens perciperede sandsynlige konsekvenser.

Hvorvidt det er muligt at opstille valide indikatorer for både neoliberale og postmaterialistiske værdier er dog afhængigt af det anvendte ISSP-data. Konstruktionen af sådanne indikatorer såvel som indikatorer for danskernes holdning til markedsgørelse som afhængig variabel vil derfor være en central del af den indledende analyse. Her sigtes der mod styrket målingsvaliditet og reliabilitet gennem konstruktionen af additive indeks jf. afsnit 5.1.1, hvor det er muligt, og gennem kritisk refleksion over ISSP-undersøgelsens spørgsmåls overensstemmelse med neoliberale og postmaterialistiske værdier som beskrevet i kapitel 4.

Efter konstruktionen af indikatorer for de uafhængige og afhængige variabler er der således skabt grundlag for gennem statistiske metoder og specialeafhandlingens teoriapparat at foretage en analyse af henholdsvis neoliberale og postmaterialistiske værdiers indvirkning på den danske befolknings holdning til markedsgørelse. Som følge af Gaus' Affective-Cognitive Theory vil det endvidere undersøges, om førnævnte værdier har indvirkning på borgeres holdning til markedsgørelsens sandsynlige konsekvenser.

6 Empirisk analyse

I dette kapitel fremgår specialeafhandlingens analyse. Kapitlet struktureres således, at der i første del af analysen er fokus på konstruktionen af indikatorer for public values som uafhængige variabler og holdning til markedsgørelse som afhængige variabler. Dernæst vil der via lineær regression foretages en analyse af, hvorvidt henholdsvis neoliberale og postmaterialistiske værdier har indvirkning på den danske befolknings holdning til markedsgørelse.

6.1 Analysedel 1 – Public values-indikatorer

Det første trin i analysen er her at opstille indikatorer for de afhængige og uafhængige variabler jf. figur 1. Som nævnt forekommer her imidlertid den ulempe, at indikatorerne udledes fra ISSP-undersøgelsen 2006, som er en spørgeskemaundersøgelse, der primært er gennemført med andre formål end at undersøge danskernes holdninger specifikt til markedsgørelse. For at imødekomme denne problemstilling vil der til konstruktionen af indikatorer for neoliberale og postmaterialistiske værdier gøres brug af statistiske metoder, der kan anvendes til at afdække variabelers egnethed til at agere som indikatorer for sådanne værdier. Endvidere vil de tilgængelige variabler holdes op på den

teoretiske forståelse af neoliberale og postmaterialistiske værdier som beskrevet i kapitel 4 og operationaliseret i kapitel 5.

6.1.1 Indekskonstruktion

Som følge af de validitets- og reliabilitetsmæssige fordele der tilknyttes anvendelsen af additive indeks, vil der indledningsvis her i analysen rettes fokus mod at konstruere sådanne indeks, hvor det er muligt.

Et vigtigt opmærksomhedspunkt i forbindelse med konstruktionen af additive indeks er reliabiliteten af indekset – nærmere specifikt den 'interne konsistens' af indekset omhandlende, hvorvidt indeksets 'items'²³ hænger sammen (Pallant, 2016: 101). Sådanne overvejelser er særligt væsentlige, når det pågældende indeks er konstrueret med henblik på at måle en eller flere underliggende faktorer, herunder eksempelvis værdier eller holdninger (ibid.). Undersøgelsen af indeksets reliabilitet og interne konsistens afdækkes ved at foretage en analyse af korrelationen mellem de tilhørende items samt gennem Cronbach's alpha-koefficienten.

En forudsætning for at anvende Cronbach's alpha til reliabilitetstest er dog, at de pågældende items er indikerende for én enkelt underliggende faktor og ikke flere – altså skal der være tale om 'unidimensionalitet' (Tavakol & Dennick, 2011: 53- 54). En formålstjenstlig metode til at undersøge items' dimensionalitet i denne forbindelse er ved at gennemføre en faktoranalyse (ibid.). Herigennem er det muligt at undersøge, hvorvidt disse items er indikerende for en eller flere underliggende faktorer (De Vaus, 2014: 185-186).

Faktoranalysen er imidlertid en samlet betegnelse for en familie af forskellige teknikker, der bl.a. anvendes til udvikling og konstruktion af indeks (Pallant, 2016: 182). Her gøres der brug af varianten 'eksplorativ' faktoranalyse, da formålet netop er at *udforske* korrelationen mellem items. Nærmere specifikt gøres der brug af Principal Component Analysis (PCA), hvorigennem disse items 'transformeres' til et mindre sæt lineære kombinationer på baggrund af variansen imellem (ibid.: 182-183). Disse lineære kombinationer vil således være indikerende for underliggende faktorer, og det er ud fra disse, at det vil vurderes, hvorvidt der kan konstrueres et eller flere additive indeks.

Denne eksplorative variant af faktoranalysen vurderes her formålstjenstlig, idet public values-teorien som operationaliseret i nærværende specialeafhandling ikke er prædikeret på en foregående operationalisering af begrebet. Tilmed kobles neoliberale og postmaterialistiske værdier til public

²³ Her refereres der til den engelske betegnelse 'items' for besvarelser på spørgeskemaets spørgsmål, som de fremgår i datasættet. Foruden en hensigtsmæssig dansk oversættelse fastholdes her og fremadrettet denne engelske betegnelse.

values-teorien, hvor der således er tale om en specifik variant af disse værdier, idet der netop sættes spørgsmålstejn ved, om det er den offentlige sektor, der bør varetage disse værdier. Hertil kan den eksplorative faktoranalyse (PCA) afdække, om det er muligt at opstille valide indikatorer for disse public values-varianter af neoliberalisme og postmaterialisme, og i så fald hvordan de udvalgte indikatorer korrelerer med de underliggende faktorer.

I forbindelse med den eksplorative faktoranalyse (PCA) er der dog en række statistiske forudsætninger, der må tages højde for med henblik på at vurdere metodens egnethed. Disse forudsætninger indbefatter: (1) rimelige korrelationer mellem items i analysen²⁴, (2) en Kaiser-Meyer-Olkin-måling (KMO) over ,5²⁵ og (3) en statistisk signifikant 'Bartlett's test of sphericity'²⁶ (ibid.: 184). Endvidere er der i forhold til de indeks, der potentielt kan konstrueres på baggrund af faktoranalysen, et krav om, at disses Cronbach's alpha-værdier overstiger ,6²⁷ (Bryman, 2012: 170).

Idet faktoranalysen her anvendes som et redskab til at fremfinde indikatorer for de koncepter, der har relevans for specialeafhandlingens problemfelt, anlægges der her en opsummerende tilgang i henhold til præsentationen af faktoranalysernes resultater. Relevante statistiske forudsætninger diskuteres derfor ikke her på udtømmende vis, men de statistiske forudsætninger må stadig overholdes og uddybende detaljer herfor vedlægges som bilag (se bilag 2).

I praksis foretages faktoranalysen her ved at 'udtrække' faktorer efter 'Kaisers kriterie' (eigenvalue > 1) samt ud fra en 'scree-test' (faktorer over 'knæleddet' i et scree-plot; se bilag 2). Udvælgelsesmetoden for cases til følgende faktoranalyser samt de regressionsanalyser, der følger senere, er 'listwise deletion', hvor cases ekskluderes fra modellerne, hvis de har en eller flere 'missing values' – altså hvis de har undladt at svare på et eller flere af de tilhørende spørgsmål. I alt har der været foretaget tre faktoranalyser med resultater, der understøtter konstruktionen af to additive indeks. Faktoranalysernes resultater opsummeres i nedenstående tabel:

²⁴ Her klassificeres korrelationer omtrentligt inden for intervallet ,2 til ,4 som acceptable i henhold til indeksskonstruktion (Briggs & Cheek, 1986: 115)

²⁵ KMO er indikerende for items' egnethed til at indgå i en faktoranalyse (De Vaus, 2014: 187). En værdi på mindst ,5 er påkrævet, mens en værdi over ,7 er ønskværdigt (ibid.).

²⁶ 'Bartlett's test of sphericity' angiver hvorvidt hypotesen om, at de pågældende items' korrelationsmatrice er en såkaldt 'identitetsmatrice', kan afvises – altså om det kan afvises, at korrelationerne mellem alle items er lig med 0 (J.P. Verma, 2013: 365)

²⁷ Cronbach's alpha har været genstand for en kontinuerlig debat siden Lee J. Cronbach publicerede sin originale artikel i 1951 (Cronbach, 1951: Taber, 2018). En ofte refereret afskæringsværdi i forhold til Cronbach's Alpha er ,7 (Tavakol & Dennick, 2011: 54), og i samfundsvidenskaben er der endvidere studier, der forsvare anvendelsen af indeks med alpha-værdier helt ned til ,6 (Bryman, 2012: 170)

Tabel 2
Faktoranalyse (PCA) for konstruktionen af additive indeks

Indeks:	Items		Eigenvärderi		Forklaret varians		KMO	Cronbach's alpha	Min-max korrelationer
	Spørgsmål	Svarmuligheder	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 1	Faktor 2			
Kvalitet (n = 1263)	Mener De, det offentlige eller private leverer den bedste kvalitet, når det gælder:	(1) Det offentlige, (2) kvaliteten er den samme, (3) private.							
	A. Undervisning i folkeskolen		2,246	-	56,2%	-	,734	,739	,338 - ,489
	B. Børnehaver								
	C. Hjemmehjælp								
Individuel autonomi (n = 1263)	D. Hospitalsbehandling								
	Hvordan vil De generelt vurdere skatteniveauet i Danmark i dag for:	(1) Alt for lave, (2) for lave, (3) passende, (4) for høje, (5) alt for høje.							
	a. Høje indtægter		1,636	1,053	54,5%	35,1%	,372	,512	-,053 - ,479
	b. Middelindtægter								
Egalitarisme (n = 1144)	c. Lave indtægter								
	Mener De, at det offentlige i almindelighed bør eller ikke bør have ansvaret for at:	(1) Helt sikkert ikke have ansvaret, (2) formentligt ikke have ansvaret, (3) formentligt have ansvaret, (4) helt sikkert have ansvaret.							
	A. Skaffe arbejde til alle, der ønsker et arbejde								
	B. Sikre en rimelig levestandard for de ældre								
	C. Sørge for en rimelig levestandard for de arbejdsløse								
	D. Mindske indtægtsforskellene mellem rige og fattige		3,412	1,032	46,6%	12,9%	,857	,769	,053 - ,539
	E. Give økonomisk støtte til studerende fra familier med lave indkomster								
	F. Sørge for anstændige boliger til dem, der ellers ikke har råd til det								
	G. Sørge for gratis uddannelse til alle								
	H. Sikre en rimelig levestandard for de indvandrere, der er i landet								

Bartlett's test of sphericity viste sig signifikant for alle tre indeks ($p = ,000$)

Korrelationsmatrice, factorloadings og scree-test fremgår af bilag 2.

Det centrale referencepunkt for indikatorerne frembragt i ovenstående tabel er analysemodellen (figur 1) som præsenteret i afsnit 5.2. Dermed er der foretaget faktoranalyse med henblik på at konstruere et additivt indeks omhandlende respondenternes holdning til markedsgørelsens sandsynlige kvalitetsmæssige konsekvenser såvel som for individuel autonomi (en neoliberal værdi) og egalitarisme (en postmaterialistisk værdi).

For indikatoren omhandlende respondenternes perciperede kvalitetsmæssige konsekvenser som følge af markedsgørelse kan det siges, at et additivt indeks her vil være indikerende for respondents tiltro til henholdsvis den offentlige og private sektor som bedst til at sikre kvaliteten af velfærdsstatens serviceydelser. En højere score vil her være indikerende for større tiltro til det private, og en lavere score vil ligeledes være indikerende for større tiltro til det offentlige. I forhold til de statistiske forudsætninger kan der rapporteres en KMO på ,734, en statistisk signifikant Bartlett's test, en Cronbach's alpha på ,739 og korrelationer mellem ,338 og ,489. Endvidere kan der observeres et klart knæled mellem faktor 1 og 2 i den tilhørende scree-test (bilag 2.2). Faktoranalysen udtrak her en enkelt faktor med en eigenværdi over 1 forklarende i alt 56,2% af variansen mellem de inkluderede items.

For faktoranalysen og reliabilitetstesten for kvalitetsindekset kan det konstateres, at korrelationen mellem de pågældende items (se bilag 2.1) såvel som indeksets alpha-værdi indikerer, at der kan spores en underliggende faktor omhandlende respondenternes holdning til kvaliteten af serviceydelser leveret af henholdsvis den offentlige og private sektor. Dette er i sig selv interessant, da der således ikke er tale om en betydelig adskillelse af sådanne holdninger, når der skelnes mellem undervisning, børnepasning, hjemmehjælp og hospitalsbehandling. Det forekommer altså umiddelbart, at der hos borgere er en *generel* holdning til den offentlige og privates sektors respektive evne til at levere serviceydelser af høj kvalitet. Taget korrelationerne, faktoranalysen og alpha-værdien i betragtning synes det dermed hensigtsmæssigt i den følgende analyse at behandle kvalitetsaspektet af markedsgørelse som én enkelt faktor her konkret operationaliseret gennem et additivt indeks.

En indikator for individuel autonomi er i overensstemmelse med specialeafhandlingens public values-perspektiv søgt konstrueret via holdningsspørgsmål relateret til skatteniveauet. Indikatoren opfylder hverken KMO-minimum (,5) eller Cronbach's alpha-minimum (,6), hvilket indikerer en lav grad af intern konsistens – altså vil et additivt indeks for den individuelle autonomi på baggrund af de analyserede items have en lav reliabilitet. Derudover er der intet knæled at spore i den tilhørende scree-test (bilag 2.6). Derfor vurderes det uhensigtsmæssigt, at disse items indgår som ét samlet

indeks i den videre analyse og vil derfor viderebehandles som separate indikatorer. Ud fra teoriafsnittet omhandlende neoliberale værdier (afsnit 4.4) forekommer der dog ingen teoretisk distinktion mellem de tre indikatorer, da neoliberalismen advokerer for en højere grad af individuel autonomi uanset indkomstniveau. En højere score på hver indikator vil således være indikerende for et stærkere neoliberalt værdisæt.

Den sidste indikator, hvortil der er foretaget faktoranalyse, er egalitarisme-indikatoren, som her operationaliseres med reference til den filosofiske position, der i bred forstand favoriserer (økonomisk) lighed mellem individer (Arneson, 2013). Hertil kan der rapporteres en KMO på ,857, en statistisk signifikant Bartlett's test og korrelationer mellem ,053 og ,539 (se bilag 2.8). De inkluderede items forekommer således umiddelbart velegnede til faktoranalyse, men de varierende korrelationskoefficienter indikerer multidimensionalitet. En eksplorativ faktoranalyse bekræftede denne indikation og udtrak i alt to faktorer med eigenværdier over 1 (for factorloadings se bilag 2.10). En scree-test viser dog et klart knæled mellem faktor 1 og 2 (se bilag 2.9). Endvidere forklarer faktor 1 i alt 46,6% af variansen kontra faktor 2's forklaring af blot 12,9%. Der forekommer således henholdsvis en stærk og en svag underliggende faktor, hvorfor det vurderes hensigtsmæssigt i den videre analyse kun at operere med ét enkelt egalitarismeindeks udarbejdet via addition af de items, der 'loader' stærkest på faktor 1²⁸ (se bilag 2.10). Dette indeks er således indikerende for den postmaterialistiske værdi 'egalitarisme', og en højere score på indekset vil være indikerende for et stærkere egalitært værdisæt.

Endeligt har det også været muligt at konstruere et additivt indeks for den postmaterialistiske værdi 'political efficacy' – nærmere specifikt *ekstern* political efficacy refererende til respondentens opfattelse af de statslige autoriteters lydhørhed overfor borgerens mening (jf. Niemi m.fl., 1991: 1407-1408). Her er fundet to relevante spørgsmål, der tidligere er blevet anvendt som indikatorer for netop ekstern political efficacy (ibid.; Sultzzeanu-Kenan & Halperin, 2013; Durant & Legge, 2001; Battaglio, 2009) og derigennem umiddelbart kan anses som valide. Spørgsmålene fremgår af tabellen:

²⁸ I tilfældet af 'give økonomisk støtte til studerende fra familie med lave indkomster' er der en stærk loading på faktor 1 (.439) hvorfor denne også inkluderes i reliabilitetstesten.

Tabel 3
Indikatorer for ekstern political efficacy

Spørgsmål:

Hvor enig eller uenig er De i følgende udsagn?:

Svarmuligheder:

(1) Helt uenig, (2) delvist uenig, (3) hverken enig eller uenig, (4) delvist enig, (5) helt enig.

A. Dem vi vælger som folketingspolitikere, forsøger at holde deres valgløfter.

B. Vi kan stole på, at de fleste embedsmænd gør det, der er bedst for landet.

En reliabilitetstest af item A og B viste en moderat korrelation imellem ($r = ,507$) og en Cronbach's alpha på ,671. Dermed synes det formålstjenstligt at samle disse items som et additivt indeks.

6.1.2 Øvrige indikatorer og opsamling

Som beskrevet i afsnit 5.1.2 og illustreret i figur 1 er der dog en række yderligere indikatorer med relevans for de uafhængige variabler (værdier) samt de afhængige variabler (holdning til markedsgørelse og sandsynlige konsekvenser heraf). Hertil har der ikke været mulighed for indeksskonstruktion via spørgsmålene i ISSP-undersøgelsens spørgeskema. Der kan dog identificeres spørgsmål med potentiale for at være hensigtsmæssige indikatorer, om end de validitets- og reliabilitetsmæssige fordele, der følger indeksskonstruktion, ikke vil tilknyttes disse indikatorer. I de følgende tabeller præsenteres disse indikatorer sammen med indikatorerne fra forrige afsnit for derigennem at skabe et samlet overblik over de variabler, der i næste analysedel vil være genstand for regressionsanalyse. Indledningsvis præsenteres de afhængige variabler og dernæst følger de uafhængige:

Tabel 4
Indikatorer for de afhængige variabler

Markedsgørelse som objekt					
Indikatorer:	Variabler	Min-max-værdi	Middelværdi	Standardafvigelse	n
Udlicitering til private	<u>Spørgsmål:</u> Hvor enig eller uenig er De i følgende udsagn? – 'En større del af velfærdsopgaverne i Danmark bør varetages af private.' <u>Svarmuligheder:</u> (1) Helt uenig, (2) delvis uenig, (3) hverken enig eller uenig, (4) delvis enig, (5) helt enig.	1 - 5	2,76	1,34	1277
Konkurrenceudsættelse	<u>Spørgsmål:</u> Hvor enig eller uenig er De i følgende udsagn? – 'Der bør i så høj grad som muligt være konkurrence mellem offentlige og private leverandører af velfærdsstatens serviceydelser.' <u>Svarmuligheder:</u> (1) Helt uenig, (2) delvis uenig, (3) hverken enig eller uenig, (4) delvis enig, (5) helt enig.	1 - 5	3,33	1,39	1287
Markedsgørelsens sandsynlige konsekvenser					
Indikatorer:	Variabler	Min-max-værdi	Middelværdi	Standardafvigelse	n
Effektivitet	<u>Spørgsmål:</u> Hvor høj mener De, effektiviteten er i den offentlige sektor i dag, sammenlignet med den private sektor? <u>Svarmuligheder:</u> (1) Meget højere i den offentlige sektor, (2) lidt højere i den offentlige sektor, (3) lige høj begge steder, (4) lidt lavere i den offentlige sektor (5) meget lavere i den offentlige sektor.	1 - 5	3,79	,95	1216
Kvalitet	Indeks pba. spørgsmål i tabel 2.	1 - 3	2,19	,51	1294
Pålidelighed	<u>Spørgsmål:</u> Hvor enig eller uenig er De i følgende udsagn? – 'Jeg har generelt mere tillid til den offentlige sektor end til den private sektor.' <u>Svarmuligheder:</u> (1) Helt enig, (2) delvis enig, (3) hverken enig eller uenig, (4) delvis uenig, (5) helt uenig.	1 - 5	3,03	1,19	1261

Her har det været muligt at konstruere indikatorer for danskernes holdning *direkte* til markedsgørelse som objekt, herunder både i forhold til udlicitering af opgaver til private leverandører samt til konkurrenceudsættelse generelt. At anvende to forskellige afhængige variabler i denne henseende vurderes fordelagtigt set i lyset af Palma og Salas studie (2016), hvor der kunne spores betydelige holdningsmæssige forskelle i henhold til forskellige typer af markedsgørelse.

I forhold til danskernes *indirekte* holdning er det ud fra en NPM-optik et centralt formål med markedsgørelsen at skabe en offentlig sektor, der virker bedre og koster mindre (Andersen m.fl., 2017: 41-58). Altså er konsekvenser i henhold til effektivitet og kvalitet relevante at undersøge i denne henseende og er repræsenteret gennem indikatorerne i ovenstående tabel.

I kapitlet omhandlende tidligere forskning blev der fremhævet et yderligere aspekt med relevans for borgernes holdning til markedsgørelse. Her refereres der til Tor Georg Jakobsen, der fremhævede tillid som en central faktor, og at en høj grad af tillid til den offentlige sektor vil afspejle sig i en negativ holdning til markedsgørelse (Jakobsen, 2010). Kobles Affective-Cognitive Theory til Jakobsens erkendelse om tillid, kan der opstilles en hypotese om, at de borgere, der anser den private sektor som mindre pålidelig end den offentlige, også i en dansk kontekst vil være negativt stemte overfor markedsgørelse. En indikator for pålidelighed er derfor også konstrueret.

Det er således i overensstemmelse med Gaus' Affective-Cognitive Theory opnået at konstruere indikatorer for objektet (markedsgørelse) såvel som objektets perciperede sandsynlige konsekvenser, hvilket muliggør en holistisk forståelse for danskernes holdning til markedsgørelse.

Anskues indikatorernes deskriptive statistisk jf. tabel 4, kan der observeres middelværdier og standardafvigelser, hvor den danske befolkning på aggregeret plan ikke i overvejende grad kan siges at være enten positivt eller negativt stemte overfor markedsgørelsen og dens konsekvenser. Mest bemærkelsesværdigt her er de perciperede konsekvenser for effektivitet, hvor befolkningen hælder mest til private leverandører som mest effektive (middelværdi = 3,79) med en forholdsvis smal spredning (standardafvigelse = ,95). Standardafvigelserne for de øvrige variabler er dog mere varierende og indikerer moderate spredninger, hvilket tyder på, at der er forskellige holdninger til markedsgørelse blandt den danske befolkning.

Hvad der forårsager disse varierende holdninger vil i analysedel 2 søges besvaret gennem lineær regressionsanalyse med udgangspunkt i den værdiorienterede forklaringsmodel som udredt i kapitel 4 og 5. Denne forklaringsmodel tager som nævnt udgangspunkt i neolibérale og postmaterialistiske værdier som uafhængige variabler. Indikatorer for disse værdier præsenteres i nedenstående tabel:

Tabel 5
Indikatorer for de uafhængige variabler

Neoliberale værdier					
Indikatorer:	Variabler	Min-max-værdi	Middelværdi	Standardafvigelse	n
Individuel autonomi	<u>Spørgsmål:</u> Hvordan vil De generelt vurdere skatteniveauet i Danmark i dag for:				
	A. Lave indtægter?	1 - 5	3,92	,76	1300
	B. Middelindtægter?	1 - 5	3,52	,72	1316
	C. Høje indtægter?	1 - 5	3,13	1,06	1287
Statens størrelse	<u>Svarmuligheder:</u> (1) Alt for lave, (2) for lave, (3) passende, (4) for høje, (5) alt for høje.				
	<u>Spørgsmål:</u> Er De tilhænger af, at regeringen – Reducerer de offentlige udgifter?*				
	<u>Svarmuligheder:</u> (1) Helt sikkert imod, (2) overvejende imod, (3) hverken for eller imod, (4) overvejende for, (5) helt sikkert for.	1 - 5	3,10	1,38	1275
	<u>Spørgsmål:</u> Er De tilhænger af, at regeringen – Begrænser den statslige regulering af erhvervslivet?*				
Forhold mellem stat og marked	<u>Svarmuligheder:</u> (1) Helt sikkert imod, (2) overvejende imod, (3) hverken for eller imod, (4) overvejende for, (5) helt sikkert for.	1 - 5	3,05	1,18	1120
Postmaterialistiske værdier					
Indikatorer:	Variabler	Min-max-værdi	Middelværdi	Standardafvigelse	n
Egalitarisme	Indeks pba. spørgsmål i tabel 2.	1 - 4	3,07	,57	1187
Intern political efficacy	<u>Spørgsmål:</u> Hvor enig eller uenig er De i følgende udsagn? – 'Folk som jeg har ingen indflydelse på, hvad regeringen foretager sig'.	1 - 5	2,76	1,31	1318
	<u>Svarmuligheder:</u> (1) Helt uenig, (2) delvist uenig, (3) hverken enig eller uenig, (4) delvist enig, (5) helt enig.				
Ekstern political efficacy	Indeks pba. spørgsmål i tabel 2.	1 - 5	3,25	,95	1286
Environmentalisme	<u>Spørgsmål:</u> Mener De, at det offentlige i almindelighed bør eller ikke bør have ansvaret for at håndhæve strenge love, som får industrien til at gøre mindre skade på miljøet?	1 - 4	3,61	,61	1311
	<u>Svarmuligheder:</u> (1) Helt sikkert ikke have ansvaret, (2) formentligt ikke have ansvaret, (3) formentligt have ansvaret, (4) helt sikkert have ansvaret.				

* Dette er en forsimpning af det originale spørgsmål. For den fulde formulering se spørgsmål 5 i bilag 5.

Her har det været muligt at frembringe formålstjenstlige indikatorer for alle relevante aspekter af de neoliberale og postmaterialistiske værdisæt. Aspekterne 'individuel autonomi', 'egalitarisme' og 'ekstern political efficacy' er beskrevet i forrige afsnit, hvorfor fokus her indledningsvis rettes mod de øvrige indikatorer.

For 'statens størrelse' og 'forhold mellem stat og marked' har der ikke været muligt at konstruere additive indeks, men selve formuleringerne af spørgsmålene, der udgør disse indikatorer, synes at være ganske hensigtsmæssige. Her er der at gøre med formuleringer, der kobler de neoliberale værdier til hvad staten *bør* – eller ikke *bør* – gøre, hvilket er i overensstemmelse med public values-optikken, der netop sætter fokus på statens/den offentlige sektors rolle (jf. kapitel 4).

I forhold til 'political efficacy' er der frembragt et additivt indeks omhandlende *ekstern* political efficacy, men der forekommer også en mulighed for at inkludere en indikator for *intern* political efficacy refererende til respondentens opfattelse af egen mulighed for aktivt at deltage i politik (Niemi, 1991: 1407-1408). I forskningslitteraturen omhandlende political efficacy skelnes der netop mellem disse to aspekter af begrebet (ibid.; Sultzeanu-Kenan & Halperin, 2013), hvorfor det også vurderes meningsfuldt at holde aspekterne adskilt i nærværende analyse.

Endeligt er der 'environmentalisme', hvortil det heller ikke har været muligt at konstruere et additivt indeks. Formuleringen af spørgsmålet tilknyttet denne indikator er dog igen hensigtsmæssig i public values-optikken, da der netop stilles spørgsmålstejn ved, om det er staten, der bør varetage environmentalistiske værdier.

Iagtages den deskriptive statistik for indikatorerne i tabel 5 kan der denne gang observeres et mere varieret billede. Hvor der i forhold til 'statens størrelse', 'forholdet mellem stat og marked' og 'intern political efficacy' kan spores middelværdier og standardafvigelser indikerende en fordeling tæt de midterste værdier, er der mere skæve fordelinger at spore i forhold til de resterende indikatorer. I forhold til 'individuel autonomi' er der særligt i henhold til lave indtægter (middelværdi = 3,92) og middelindtægter (middelværdi = 3,52) deskriptiv statistik afspejlende den holdning, at skatteniveauet for disse indtægtsniveauer anses som passende eller for højt. Endvidere er standardafvigelsen for disse ganske smal (henholdsvis ,76 og ,72). Også i forhold til de postmaterialistiske værdier, herunder særligt 'egalitarisme' (middelværdi = 3,07) og 'environmentalisme' (middelværdi = 3,61), afspejler den deskriptive statistik et billede af, at den danske befolkning i overvejende grad mener, at staten enten 'formentligt' eller 'helt sikkert' bør have ansvaret for at varetage disse værdier. I tilfældet af den eksterne political efficacy tegner der sig et billede af, at danskerne overordnet set opfatter embedsmænd og folkevalgte som lydhøre overfor borgerens mening (middelværdi = 3,25).

6.2 Analysedel 2 – Regression

I denne analysedel rettes blikket mod at undersøge korrelationerne mellem public values, herunder neoliberale og postmaterialistiske værdier, og danskernes holdning til markedsgørelse. Her er det vigtigt indledningsvis at understrege, at statistiske forudsætninger er blevet testet, herunder for: (1) multikollinearitet, (2) normalitet og (3) homoskedasticitet²⁹ (jf. Pallant, 2016: 151-153). Multikollinearitet testes og præsenteres ved 'Max VIF' i de følgende modeller, der angiver 'Variance Inflation Factor', hvor værdier over 10 indikerer en for høj grad af multikollinearitet (ibid.: 159). Endvidere fremgår korrelationsmatricer for modellernes uafhængige variabler enten i nærværende kapitel eller som bilag (bilag 3). Normalitet og homoskedasticitet testes ved frembringelsen af henholdsvis et P-P-plot og et scatterplot af regressionsmodellernes standardiserede residualer.

Om end der må tages højde for overholdelsen af disse statistiske forudsætninger, benyttes den lineære regression her som et redskab til at komme specialeafhandlingens fokus: værdier og holdning til markedsgørelse, nærmere, og de statistiske tests som beskrevet i ovenstående udfoldes derfor ikke her, men vedlægges som bilag (bilag 4). Et generelt fund for alle specialeafhandlingens regressionsmodeller er dog, at disse ikke er genstand for væsentlige problematikker i henhold til hverken multikollinearitet, normalitet eller homoskedasticitet, og som pointeret i afsnit 2.3 er lineær regression en ganske robust metode, hvorfor det for de følgende modeller vurderes hensigtsmæssigt at rapportere disses resultater og basere analysen herpå.

6.2.1 Kontrolvariabler

Med indikatorer for afhængige såvel som uafhængige variabler konstrueret i forrige analysedel er der skabt grundlag for gennem lineær regression at undersøge (kausale) sammenhænge mellem danskernes værdier og holdning til markedsgørelse. Som nævnt i kapitel 2 er det endvidere gennem tværsnitsdesignet og den lineære regression nødvendigt at benytte sig af statistiske kontrolgrupper for at kunne tilnærme de kausale sammenhænge mellem værdier og holdninger. I praksis lader dette sig gøre ved at anvende de i datasættet tilgængelige variabler og derigennem konstruere 'kontrolvariabler'. Således bliver det ved inklusionen af disse kontrolvariabler i de følgende regressionsmodeller muligt for det første at blive klogere på disse faktoreres indvirkning på de

²⁹ En yderligere forudsætning er, at der ingen væsentlige outliers kan spores (Pallant, 2016: 151-153). Dette er imidlertid ikke meningsfuldt at teste, idet der udelukkende er at gøre med ordinale, dikotome og intervalskalerede uafhængige variabler.

afhængige variabler. For det andet holdes disse faktorer konstante i henhold til de i regressionsmodellen inkluderede uafhængige variablers separate korrelationskoefficienter, og via denne metode kontrolleres der således for kontrolvariablernes effekt. (De Vaus, 2014: 300)

Dette er en fordelagtig metode at anvende i tilfældet af nærværende specialeafhandling, idet der her specifikt er en interesse i at undersøge public values' indvirkning på danskernes holdning til markedsgørelse. Som den tidligere forskning har påvist, er der dog potentielt andre væsentlige faktorer, der også synes at have en sådan indvirkning. Her refereres der specifikt til studierne af henholdsvis Christensen & Lægreid samt Palma og Salas, der påviste en sammenhæng mellem henholdsvis svenske og norske borgeres (1) uddannelsesniveau, (2) indkomstniveau, (3) køn, (4) hvorvidt man er ansat i den offentlige eller private sektor og (5) holdning til markedsgørelse (Palma & Salas, 2016; Christensen & Lægreid, 2003). Med en interesse i at tilnærme en isolation af netop de neoliberale og postmaterialistiske værdiers indvirkning på de danske borgeres holdning til markedsgørelse, bliver det således relevant at kontrollere for ovenstående faktorer.

Til kontrol for disse faktorer er der i ISSP-undersøgelsens datasæt fundet relevante variabler. En kontrolvariabel for uddannelsesniveau er konstrueret som en dummy-variabel³⁰, hvor der skelnes mellem respondenter med og uden en lang videregående uddannelse³¹. Tilmed der er konstrueret dummy-variabler for køn³² og ansættelsesforhold³³. Indkomstniveau tager formen af en intervalskaleret variabel³⁴.

For at skabe en forståelse for disse kontrolvariablers indvirkning på de afhængige variabler i de følgende regressionsmodeller præsenteres her indledningsvis fem regressionsmodeller, hvor blot kontrolvariablerne er inkluderet:

³⁰ Med 'dummy-variabel' menes her en variabel med flere kategorier, der gennem software 'transformeres' til en dikotom variabel med 0 og 1 som mulige værdier.

³¹ 0 = ingen lang videregående uddannelse, 1 = lang videregående uddannelse.

³² 0 = mand, 1 = kvinde.

³³ Her refereres der til, om respondenter er ansat i den offentlige eller private sektor, eller om respondenter ikke er i arbejde. I denne henseende er der konstrueret dummy-variabler med 'offentligt ansat' som referencekategori.

³⁴ Indkomst tager formen af personlig årsindkomst. 1 = under 100K, 2 = 100-150K, 3 = 150-200K, 4 = 200-250K, 5 = 250-300K, 6 = 300-400K, 7 = 400-500K, 8 = 500-600K, 9 = over 600K.

Tabel 6
Multipel lineær regression: Kontrolvariabler

Kontrolvariabler:	Korrelationskoefficienter									
	Udlisicering til private		Konkurrence-udsættelse		Effektivitet		Kvalitet		Pålidelighed	
	B	Beta	B	Beta	B	Beta	B	Beta	B	Beta
<i>Lang videregående uddannelse</i>	-,274**	-,079	-,292**	-,081	-,070	-,029	-,091	-,017	-,129	-,042
<i>Indkomstniveau</i>	,023	,040	,011	,019	,049**	,118	-,027	-,031	,033	,065
<i>Køn</i>	,028	,010	-,154	-,056	-,004	-,002	,584**	,143	,156*	,067
<u>Ansættelsesforhold</u> (reference = offentligt ansat)										
<i>Privat ansat</i>	,470**	,171	,597**	,210	,526**	,271	,765**	,181	,577**	,240
<i>Ikke i arbejde</i>	,219	,079	,476**	,165	,148	,075	-,205	-,048	,132	,054
n	1205		1217		1151		1221		1189	
R^2 / Justeret R^2	,030 / ,026		,045 / ,041		,088 / ,084		,053 / ,049		,059 / ,055	
F-test signifikans	,000		,000		,000		,000		,000	
Max VIF	2,019		2,036		2,020		2,044		2,030	

B = ustandardiserede korrelationskoefficienter.

Beta = standardiserede korrelationskoefficienter.

* $p < ,05$.

** $p < ,01$.

Her kan der for det første iagttages ganske svage regressionsmodeller for hver af de afhængige variabler (justeret R^2 mellem ,026 og ,084), hvilket indikerer, at kontrolvariablerne alene er i stand til at forklare maksimalt 8,4% af variansen af de afhængige variabler. Disse modellers samlede forklaringskraft er dog ikke essentielle for analysen, idet de forklarende værdi variabler ikke er inkluderet. Mere relevant er de enkelte korrelationskoefficienter, da det herudfra kan observeres, hvilke af kontrolvariablerne der i sig selv har den stærkeste korrelation med de afhængige variabler – og dermed også størst potentiale for at forvrænge billedet af kausaliteten mellem værdier og holdning til markedsføring.

Som forståelsesramme for kontrolvariablerne præsenteret i tabel 6 tages der her udgangspunkt i Palmas og Salas' studie (2016) og studiets utilitaristiske hypoteser som fremhævet i afsnit 3.3. Herudfra kan det konstateres, at den forventede positive sammenhæng mellem at være ansat i den private sektor og holdning til markedsføring i høj grad kan bekræftes at være gældende for den danske befolkning. 'Privat ansat' fremkommer at være den mest betydningsfulde faktor, der relativt

til de øvrige kontrolvariabler opnår stærke korrelationer (Beta mellem ,171 og ,271) både i forhold til holdning til markedsgørelsen som objekt (*'udlicitering til private'* og *'konkurrenceudsættelse'*) og holdning til dens sandsynlige konsekvenser (for effektivitet, kvalitet og pålidelighed). Gruppen af respondenter, der har angivet ikke at være i arbejde, kan derimod antages at være ganske blandet, idet denne gruppe indbefatter både studerende, pensionister, hjemmegående mv. Derfor er det bemærkelsesværdigt, at der kan iagttages en relativt stærk positiv korrelation mellem denne respondentgruppe og holdning til konkurrenceudsættelse (Beta = ,165).

I tilfældet af den forventede positive sammenhæng mellem indkomstniveau og holdning til markedsgørelse tegner sig et mere broget billede, hvor en højere indkomst medfører en større tiltro til den private sektor i henhold til effektivitet, men dette resulterer ikke i en nævneværdigt mere positiv holdning til den private sektors pålidelighed eller evne til at levere høj kvalitet. Der findes heller ingen signifikant korrelation mellem indkomst og holdning til markedsgørelse som objekt.

Et tilsvarende broget billede er at spore i tilfældet af køn, hvor kvinder i højere grad end mænd vurderer private leverandører som mere pålidelige og bedre til at levere services af høj kvalitet, men alligevel ikke er signifikant mere positivt stemte overfor markedsgørelse som objekt.

Den utilitaristiske hypotese i henhold til uddannelsesniveau kan endvidere afkræftes, idet der jf. tabel 6 forekommer *negative* sammenhænge mellem uddannelsesniveau og holdning til markedsgørelse som objekt (Beta = -,079 og -,081). Dette står således kontrast i forhold til Palma og Salas studie, hvor der i en svensk kontekst blev påvist en positiv sammenhæng mellem uddannelsesniveau og holdning til markedsgørelse (2016: 76).

Endeligt kan hypotesen i forhold til køn, hvor kvinder antages at være mere negativt stemte overfor markedsgørelse end mænd, afkræftes for den danske befolkning, idet der ingen signifikant sammenhæng mellem køn og holdning til markedsgørelse som objekt er at spore. Tilmed er der *positive* korrelationer at spore i forhold til de afhængige variabler 'kvalitet' og 'pålidelighed', indikerende at kvinder er mere positivt stemte for markedsgørelsens konsekvenser i henhold til disse faktorer. Også her står nærværende specialeafhandlings resultater i kontrast til Palmas og Salas' studie.

Opsummerende kan det siges, at der forekommer at være utilitaristiske hensyn på spil i henhold til de danske borgeres holdning til markedsgørelse, idet respondenter ansat i den private sektor afspejler en bred opbakning til øget udlicitering og konkurrenceudsættelse samt vurderer den private sektor bedre både i forhold til effektivitet, kvalitet og pålidelighed. Dette forhold kan jf. Palma og Salas forklares ved, at markedsgørelse truer offentligt ansattes beskæftigelsessituation, hvorfor disse

vil være mere negativt stemte herfor (2016: 77-78). Der synes dog ikke i en dansk kontekst at være empirisk opbakning til hypotesen om, at bedre uddannede borgere med højere indkomster vil have en mere positiv holdning overfor markedsgørelse grundet bedre muligheder for at drage fordel af markedsgørelsens konsekvenser (jf. Palma & Salas, 2016: 77).

6.2.2 En teoretisk forudsætning

Et bærende element i nærværende specialeafhandlings teoriapparat, som har været rammedannende for valget af indikatorer, er Gaus' Affective-Cognitive Theory og forståelsen af, at individers holdning – i dette tilfælde til markedsgørelse – er udgjort af de to aspekter: (1) holdning til markedsgørelse som objekt og (2) holdning til markedsgørelsens sandsynlige konsekvenser. Herudfra kan der udledes en hypotese om, at en borgers sandsynlige konsekvenser vil korrelere med borgeres holdning til markedsgørelse som objekt. Foruden denne korrelation vil der kunne sættes spørgsmålstegn ved Affective-Cognitive Theorys forklaringskraft i tilfældet af holdning til markedsgørelse. Med afsæt i ovenstående hypotese er konstrueret to regressionsmodeller:

Tabel 7

Multipel lineær regression: Empirisk test af Gaus' Affective-Cognitive Theory

	Korrelationskoefficienter			
	Udlittering til private		Konkurrenceudsættelse	
Uafhængige variabler:	B	Beta	B	Beta
<i>Effektivitet</i>	,092*	,065	,165**	,112
<i>Kvalitet</i>	,172**	,262	,159**	,234
<i>Pålidelighed</i>	,279**	,250	,288**	,247
n	1082		1091	
R^2 / Justeret R^2	,219 / ,217		,221 / ,219	
F-test signifikans	,000		,000	
Max VIF	1,342		1,317	

* $p < ,05$.

** $p < ,01$.

Som det fremgår af tabellen, opnår modellerne en relativt moderat³⁵ forklaringskraft (justeret $R^2 = ,217$ og ,219), hvilket umiddelbart indikerer, at de sandsynlige konsekvenser af markedsgørelse

³⁵ Hvorvidt justeret R^2 vurderes at angive en svag, moderat eller stærk forklaringskraft ses i henhold til lineære regressionsmodeller anvendt i tidligere forskning undersøgende borgeres holdning til markedsgørelse (se Durant & Legge, 2001; Durant & Legge, 2002; Battaglio, 2009). Dette er gældende her såvel som for de følgende regressionsmodeller.

indfanget gennem indikatorerne for effektivitet, kvalitet og pålidelighed sammenlagt er i stand til at forklare ca. 22 % af variansen i henhold til de to aspekter af markedsgørelse som objekt.

Alle tre indikatorer opnår signifikante korrelationer med begge afhængige markedsgørelsesvariabler. Bemærkelsesværdigt her er at 'effektivitet' har en betydeligt svagere korrelation (Beta = ,065 og ,112) med regressionsmodellernes afhængige variabler end 'kvalitet' (Beta = ,262 og ,234) og 'pålidelighed' (Beta = ,250 og ,247). Den centrale styringsmæssige drivkraft bag udbredelsen af markedsgørelse: at skabe en offentlig sektor der virker bedre og koster mindre (jf. Andersen m.fl., 2017: 41-58), synes således trods alt at være præsent blandt de danske borgere, om end disse vurderer det mere væsentligt, at den offentlige sektors velfærdsservices *virker bedre* (kvalitet) end *koster mindre* (effektivitet).

Endvidere er det interessant, at 'pålidelighed' relativt til de øvrige uafhængige variabler i tabel 7 opnår stærke korrelationer med både danskernes holdning til udlicitering til private og med danskernes holdning til konkurrenceudsættelse. Tor Georg Jakobsens hypotese om at borgeres tillid til offentlige institutioner er bestemmende for deres holdning til markedsgørelse (2010) synes dermed at kunne bekræftes i en dansk kontekst, idet tabel 7 angiver en positiv sammenhæng med større uenighed i udsagnet '*jeg har generelt mere tillid til den offentlige sektor end til den private sektor*' og holdning til markedsgørelse.

Opsummerende for ovenstående tolkning af tabel 7's resultater kan det altså siges, at Gaus' Affective-Cognitive Theory synes at være understøttet empirisk, og det dermed er hensigtsmæssigt at forstå de danske borgeres holdning til markedsgørelse herudfra. Hertil må det dog pointeres, at, om end regressionsmodellernes forklaringskraft er moderat relativt til den tidligere forskning (se Durant & Legge, 2001; Durant & Legge, 2002; Battaglio, 2009), forekommer der stadig en del uforklaret variation i borgernes holdning til markedsgørelse. De danske borgeres holdning til markedsgørelse synes dermed ikke udelukkende at være en evaluerende holdning baseret på, om den enkelte borger vurderer markedsgørelse fordelagtigt for effektivitet, kvalitet eller pålidelighed.

6.2.3 Korrelationer mellem de forklarende variabler

Der synes jf. ovenstående afsnit at være mere på spil end blot evaluerende anskuelser blandt danskerne, når de danner holdning til anvendelsen af markedsgørelse. Her kommer specieleafhandlingens gennemgående tema ind i billedet – nemlig public values, og hvorvidt de danske borgeres værdier er bestemmende for borgernes holdning til markedsgørelse. Vendes kort tilbage til specieleafhandlingens teoriafsnit omhandlende public values blev det pointeret, at public

values ikke nødvendigvis er i overensstemmelse med den enkelte borgers egeninteresse. Det er heller ikke en forudsætning, at den enkelte borgers public values er i overensstemmelse med hinanden (Bozeman, 2007: 132; Talbot, 2011: 28). Derfor vurderes det fordelagtigt at skabe en forståelse for, hvordan de danske borgers værdisæt ser ud, herunder hvordan henholdsvis neoliberale og postmaterialistiske værdier korrelerer med hinanden samt med kontrolvariablene jf. tabel 7. Til dette formål præsenteres i nedenstående en korrelationsmatrice med de konstruerede indikatorer for disse værdier:

Tabel 8
Korrelationsmatrice for de uafhængige forklarende og kontrollerende variabler

Variabler:	V1	V2	V3	V4	V5	V6	V7	V8	V9	V10	V11	V12	V13	V14	V15
Neoliberale værdier															
<u>Individuel autonomi</u>															
V1 - Skatteniveau: Høje indtægter	1														
V2 - Skatteniveau: Middelindtægter	,484**	1													
V3 - Skatteniveau: Lave indtægter	-,056	,458**	1												
<u>Statens størrelse</u>															
V4 - Reducere de offentlige udgifter	,354**	,264**	,009	1											
<u>Forhold mellem stat og marked</u>															
V5 - Begrænse statslig regulering af erhvervslivet	,266*	,177**	,017	,259**	1										
Postmaterialistiske værdier															
<u>Egalitarisme</u>															
V6 – Egalitarismeindeks	-,418**	-,188**	,149**	-,320**	-,135**	1									
<u>Political efficacy</u>															
V7 - Intern political efficacy	,134**	-,049	-,146**	,040	,054	-,012	1								
V8 - Ekstern political efficacy	,127**	,006	-,152**	,143	,057	,018	,180**	1							
<u>Environmentalisme</u>															
V9 - Håndhæve love som mindsker industriens miljøpåvirkning	-,168**	-,092**	,036	-,124**	-,060	,371**	,037	,038	1						
Kontrolvariabler															
V10 - Lang videregående uddannelse	,083*	-,005	-,075*	,056	,063	-,043	,127**	,054	-,003	1					
V11 - Indkomstniveau	,256**	,095**	-,126**	,161**	,112**	-,214**	,194**	,085*	-,015	,269**	1				
V12 - Køn	-,075*	-,077*	,009	-,184**	-,060	,103**	,021	-,061	,012	-,143**	-,222**	1			
V13 – Offentligt ansat	-,086*	-,031	-,024	-,103**	-,050	,087**	,046	,018	,051	,100*	,113*	,191**	1		
V14 - Privat ansat	,174**	,067*	-,064	,102**	,123**	-,156**	,071*	-,015	-,038	-,070*	,456**	-,165**	-,501**	1	
V15 - Ikke i arbejde	-,103**	-,041	,090**	-,011	-,083*	,083*	-,118*	,000	-,008	-,021	-,587**	-,005	-,411**	-,583**	1

n = 886.

* *p* <,05.

** *p* <,01.

Korrelationerne i tabel 8 fremkommer overordnet set som forventet set i lyset af specialeafhandlingens teoriapparat og operationalisering heraf, idet henholdsvis de neoliberale og postmaterialistiske værdier hovedsageligt korrelerer internt med hinanden. Tilmed er der negative korrelationer at spore på tværs af det neoliberale og postmaterialistiske værdisæt.

Det er dog påfaldende, at 'individuel autonomi'-indikatoren '*skatteniveau: lave indtægter*' ikke korrelerer som forventet, men faktisk korrelerer positivt med den postmaterialistiske værdi 'egalitarisme'. En forklaring herpå er muligvis, at en nedsættelse af skatteniveauet for lave indtægter de facto vil resultere i et mere egalitært samfund grundet større disponibel indkomst hos borgere med de laveste indkomster.

Endvidere korrelerer den postmaterialistiske værdi 'political efficacy' signifikant med '*skatteniveau: høje indtægter*', som er indikator for en neoliberal værdi, og ikke med de øvrige postmaterialistiske værdier. En mulig teoretisk forklaring herpå er, at der ikke nødvendigvis er nogen kontrast mellem political efficacy og et neoliberalt værdisæt, hvilket igen synes at understrege Bozemans og Talbots pointe om, at en borgers samlede sæt public values ikke per definition vil være i overensstemmelse (Bozeman, 2007: 132; Talbot, 2011: 28).

En anden forklaring kan findes i selve operationaliseringen af political efficacy-indikatorerne, der kan siges at indfange en *oplevet* political efficacy – altså en oplevelse af at man har mulighed for politisk indflydelse, hvilket ikke nødvendigvis er sammenhængende med, at man tillægger den gængse befolknings mulighed for politisk indflydelse en særlig værdi.

Jf. tabel 8 kan det konstateres, at borgere med neoliberale værdier tenderer mod at være mere neoliberalt stemte, både når det kommer til holdninger i forhold til individuel autonomi, statens størrelse og forhold mellem stat og marked. Endvidere vil samme borger tendere mod en negativ holdning til egalitarisme og environmentalisme.

Modsat vil en borger med postmaterialistiske værdier tenderer mod at være mere postmaterialistisk stemt på flere parametre. En borger med egalitære værdier vil således være mere disponeret overfor også at holde environmentalistiske værdier samt være mere negativt stemt overfor en sænkning af skatteniveauet for middel- og høje indkomster. Tilmed vil samme borgere tenderer mod at være negativt stemt for en reduktion i statens udgifter samt for at begrænse den statslige regulering af erhvervslivet.

Sættes de neoliberale og postmaterialistiske værdier i forhold til kontrolvariablerne i tabel 8 tegner sig en profil af henholdsvis den neoliberale og postmaterialistiske borger. Jf. korrelationerne kan det siges, at den mest neoliberale borger oftest vil være mand, ansat i det private og have en

højere indkomst, idet netop disse faktorer korrelerer positivt med det neoliberale værdisæt. Modsat vil de postmaterialistisk orienterede borgere oftere være kvinder, ansat i det offentlige og have lavere indkomster. Hvorvidt kontrolvariablerne har indflydelse på holdning til markedsførelse, når der kontrolleres for værdimæssige forskelle, vil vise sig i de følgende regressionsanalyser.

6.2.4 Markedsførelse som objekt

Med en forståelse for (1) kontrolvariabernes korrelation med de uafhængige variabler, (2) korrelationen mellem de perciperede sandsynlige konsekvenser af markedsførelse og markedsførelse som objekt samt (3) korrelationen mellem public values som forklarende variabler, er det nu muligt at sammenkoble alle disse elementer. Her gøres der brug af den multiple lineære regression med inklusion af alle kontrollerende og forklarende uafhængige variabler:

Tabel 9
Multipl lineær regression: Markedsgørelse som objekt

Uafhængige variabler:	Korrelationskoefficienter			
	Udliterting til private		Konkurrendeudsættelse	
	B	Beta	B	Beta
Neoliberaler værdier				
<u>Individuel autonomi</u>				
Skatteniveau: Høje indtægter	,021	,017	,041	,032
Skatteniveau: Middelindtægter	,377**	,199	,305**	,157
Skatteniveau: Lave indtægter	-,159*	-,089	-,056	-,030
<u>Statens størrelse</u>				
Reducere de offentlige udgifter	,234**	,235	,232**	,226
<u>Forhold mellem stat og marked</u>				
Begrænse statslig regulering af erhvervslivet	,112**	,098	,107**	,091
Postmaterialistiske værdier				
<u>Egalitarisme</u>				
Egalitarismeindeks	-,283**	-,121	-,376**	-,156
<u>Political efficacy</u>				
Intern political efficacy	-,023	-,022	-,029	-,027
Ekstern political efficacy	-,003	-,002	,061	,041
<u>Environmentalisme</u>				
Håndhæve love som mindsker industriens miljøpåvirkning	-,231**	-,103	-,199**	-,086
Kontrolvariabler				
Lang videregående uddannelse	-,257*	-,076	-,284*	-,081
Indkomstniveau	-,024	-,041	-,033	-,053
Køn	,113	,042	-,068	-,024
<u>Ansættelsesforhold</u> (reference = offentligt ansat)				
Privat ansat	,358**	,131	,458**	,163
Ikke i arbejde	,132	,046	,372**	,125
n	870		877	
R ² / Justeret R ²	,248 / ,236		,263 / ,251	
F-test signifikans	,000		,000	
Max VIF	2,043		2,037	

B = ustandardiserede korrelationskoefficienter.

Beta = standardiserede korrelationskoefficienter.

* p <,05.

** p <,01.

Umiddelbart iøjnefaldende for begge regressionsmodeller præsenteret i tabellen er, at disse opnår en justeret R^2 på henholdsvis ,236 og 251 – altså er public values samlet set i stand til at forklare henholdsvis 23,6% af variansen i de danske borgeres holdning til udlicitering til private og 25,1% af variansen i deres holdning til konkurrenceudsættelse. Om end der stadig er en del uforklaret variation i begge modeller, er deres forklaringskraft ganske respektabel set i henhold til lignende studier, der har anvendt lineære regression til at afdække borgeres holdning til markedsgørelse. Her refereres der bl.a. til Durant og Legges studier i 2001 og 2002, der opnåede justeret R^2 på henholdsvis ,287 (2001) og ,238 (2002). Her må det noteres, at førnævnte studier i deres regressionsmodeller inkorporerede indikatorer for i alt fem velkendte politologiske forklaringsmodeller – heri inkluderet en værdiorienteret forklaringsmodel. Det er således påfaldende, at det som illustreret i tabel 9 er muligt at opnå en forklaringskraft af sammenlignelig styrke ved anvendelsen af public values-modellen inkluderende neoliberale og postmaterialistiske værdier.

Iagttages regressionsmodellernes separate (standardiserede) korrelationskoefficienter bliver det muligt at komme nærmere specialeafhandlingens problemformulering i forhold til, hvilke værdier der er bestemmende for danskernes holdning til markedsgørelse, samt *i hvilken grad* de respektive værdier er bestemmende herfor.

For de neoliberale værdier forekommer der for 'individuel autonomi'-indikatoren '*skatteniveau: middelindtægter*' betydelige positive korrelationer med danskernes holdninger, både når det kommer til udlicitering til private (Beta = ,199) og konkurrenceudsættelse (Beta = ,157), mens der for '*skatteniveau: lave indtægter*' forekommer en *negativ* korrelation med danskernes holdning til udlicitering til private (Beta = -,089), og der for '*skatteniveau: høje indtægter*' ingen signifikante korrelationer er at spore. Som det blev illustreret i tabel 8, korrelerer disse tre indikatorer individuelt anderledes med de øvrige public values, og som netop illustreret i ovenstående tabel er der også en forskel at spore i disses korrelationer med danskernes holdning til markedsgørelse.

En mulig forklaring herpå er som nævnt, at lavere skatter for de lave indtægter kan anskues som et politisk initiativ, der de facto vil tjene egalitære værdier ved at skabe mere økonomisk lighed under den forudsætning, at skatteniveauet for højere indkomster forbliver det samme. Dermed kan denne indikator argumenteres for at tangere til at være en indikator for egalitarisme, der, som det fremgår af tabel 9, korrelerer negativt med danskernes holdning til markedsgørelse som objekt.

En sådan forklaring kan dog næppe appliceres i henhold til '*skatteniveau: høje indtægter*', der ingen signifikante korrelationer har med danskernes holdning til markedsgørelse som objekt, hvilket er påfaldende i en neoliberal optik, idet særligt topskatten kan opfattes som en begrænsning af

individets autonomi i økonomisk forstand. Netop en sådan adskillelse mellem skatteniveauer synes at påpege en anden forklaring på de varierende korrelationer – nemlig, at der i selve formuleringen af spørgsmålene kan opstå en form for betydningsmæssig 'støj' (Groves m.fl., 2009: 220-21). I spørgsmålene tilknyttet indikatorerne for individuel autonomi forekommer der ingen nærmere specificering af, hvad der præcist menes med 'høje', 'middel' eller 'lave' indtægter (se tabel 5), hvilket efterlader tolkningen heraf til den enkelte respondent. Dermed skabes en risiko for, at respondenterne kognitivt har forstået spørgsmålene forskelligt (ibid.).

Med ovenstående in mente kan de relativt stærke korrelationer i tilfældet af '*skatteniveau: middelindtægter*' dog argumenteres for at være udtryk for, at de respondenter, der tillægger den individuelle autonomi en større værdi, også er mere positivt stemte overfor markedsgørelse både i form af udlicitering til private og konkurrenceudsættelse. En teoretisk tolkning heraf er, at både udlicitering og konkurrenceudsættelse formodes at resultere i effektiviseringer af den offentlige sektor (jf. Andersen m.fl., 2017: 41-58), hvilket kan skabe et økonomisk råderum til skattelettelser. Tilmed vil udlicitering og konkurrenceudsættelse potentielt skabe flere valgmuligheder i henhold til leverancen af diverse velfærdsservices, hvilket er en samfundsudvikling med større vægt på de individuelle borgers præferencer og kan dermed ansues som overensstemmende med den neoliberale ideologi (jf. Brøns-Petersen, 2009: 904).

Ved indikatoren for statens størrelse, '*reducere de offentlige udgifter*', kan der observeres de stærkeste korrelationer med danskernes holdning til markedsgørelse som objekt for alle inkluderede uafhængige variabler. Her ses positive korrelationer med henholdsvis holdning til udlicitering til private (Beta = ,235) og holdning til konkurrenceudsættelse (Beta = ,226). Altså kan det konstateres, at det neoliberale aspekt, hvor der lægges vægt på en minimering af kollektivitetens magt – her gennem en reduktion af de offentlige udgifter – og en maksimering af individets (ibid.: 903-916), forekommer at være en relativt stærk forklarende faktor i henhold til de danske borgers holdning til markedsgørelse som objekt.

Et mere ambivalent billede tegner sig i tilfældet af indikatoren for forholdet mellem stat og marked, '*begrænse statslig regulering af erhvervslivet*', idet korrelationerne her i forhold til begge afhængige variabler er svagere end for førnævnte indikator. Her ses positive korrelationer med henholdsvis holdning til udlicitering til private (Beta = ,098) og holdning til konkurrenceudsættelse (Beta = ,091) indikerende, at jo mere danske borgere ønsker den statslige regulering af erhvervslivet begrænset, jo mere positivt stemte vil disse borgere være for markedsgørelse. Dog forekommer sammenhængen herimellem relativt moderat. Som indikator for en neoliberal værdi observeres her

altså igen den forventede positive relation til de afhængige variabler, men denne indikator fremgår jf. tabel 9 at være den svageste forklarende faktor ud af de inkluderede neoliberale værdier.

Perspektiveres der til specialeafhandlingens teoriapparat, kan den svagere korrelation muligvis forklares ved, at der blandt neoliberale tænkere er delte holdninger til forholdet mellem stat og marked, herunder hovedsageligt til hvorvidt staten bør korrigere for markedsfejl eller ej (jf. afsnit 4.4). Med dette in mente kan der argumenteres for, at korrelationerne i tabel 9 indikerer, at sådanne delte holdninger også er præsentere blandt danske borgere med et overvejende liberalt værdisæt, idet de øvrige aspekter af neoliberalismen fremtræder som stærkere forklarende faktorer.

Rettes blikket mod de postmaterialistiske værdier 'egalitarisme' og 'environmentalisme', kan der iagttages moderate til svage negative korrelationer med henholdsvis holdning til udlicitering til private ($\text{Beta} = -,121$ og $-,103$) og holdning til konkurrenceudsættelse ($\text{Beta} = -,156$ og $-,086$). Der forekommer således empirisk belæg for hypotesen opstillet i afsnit 5.1.2 ud fra Durant, Legge og Battaglios studier om, at borgere med et mere postmaterialistisk værdisæt, herunder egalitarisme såvel som environmentalisme, vil være mere negativt stemte overfor markedsgørelse.

De negative korrelationer kan her tolkes som udtryk for, at borgere, der mener, at det er den offentlige sektors opgave at sikre et mere egalitært og miljøbevidst samfund er mere tilbøjelige til at være modstandere af markedsgørelse. En forklaring på denne tilbøjelighed kan udledes fra de førnævnte studier, der som noteret i afsnit 5.1.2 opstiller den mulige forklaring, at udlicitering og konkurrenceudsættelse af offentlige opgaver potentielt mindsker den offentlige sektors mulighed for at varetage egalitære og environmentalistiske værdier og overlader offentlige opgaver til et privat marked, der i højere grad er drevet af profitmotiver (Durant & Legge, 2001; Durant & Legge, 2002; Battaglio, 2009).

Bemærkelsesværdigt forekommer der *ingen* signifikante korrelationer mellem hverken ekstern eller intern political efficacy og de afhængige variabler i tabel 9, hvilket danner empirisk belæg for en afkræftelse af hypotesen om, at danske borgere afspejlende en højere grad af intern og ekstern political efficacy vil være mere negativt stemte overfor markedsgørelse (jf. Durant & Legge, 2001; Durant & Legge, 2002; Battaglio, 2009). Det fremgår dermed af tabel 9, at de danske borgere enten ikke er bekymrede for, at deres mulighed for politisk indflydelse vil forværres som følge af en stigende anvendelse af markedsgørelse eller er indifferente overfor en sådan potentiel forværring.

Ses der afslutningsvis på kontrolvariablenes korrelationskoefficienter i tabel 9 og sammenholdes disse med tabel 6, hvor blot kontrolvariablen agerede som uafhængige, tegner sig et sammenligneligt billede. De utilitaristiske overvejelser forventet at følge ansættelsesforhold samt de

negative korrelationer, som følger en lang videregående uddannelse, består i tabel 9. Dog er korrelationen mellem ansættelsessted og holdning til markedsgørelse svagere end i tabel 6. Endvidere består den negative sammenhæng mellem uddannelsesniveau og holdning til markedsgørelse, mens indkomstniveau og køn ingen signifikans har i tabel 9, når der kontrolleres for værdimæssige forskelle.

Anskues alle korrelationerne i tabel 9 er det derudover værd at notere, at der overordnet set ingen betydelige forskelle er i de neoliberale og postmaterialistiske værdiers forklaringskraft, når der skelnes mellem holdning til udlicitering til private og holdning til konkurrenceudsættelse som afhængige variabler. Der kan dog argumenteres for, at udlicitering og konkurrenceudsættelse i praksis ligger hinanden tæt, idet konkurrenceudsættelsen ofte netop resulterer i udlicitering af offentlige opgaver til private (se bilag 1).

Der kan imidlertid foretages en relevant perspektivering til Palmas og Salas' studie, hvor regressionsmodellernes uafhængige variablers korrelationskoefficienter varierede betydeligt, når der skelnes mellem holdning til privatiseringer af kommunalt ejede virksomheder og holdning til at bedrive mere sundhedspleje i den private sektor (2016). Det forekommer dermed sandsynligt, at der vil være lignende forskelle at spore i den danske befolknings holdning til markedsgørelse, hvis der i fremtidige studier også inkluderes en afhængig variabel indikerende danskernes holdning til deciderede privatiseringer af offentligt ejede virksomheder, som eksemplificeret ved Dong-sagen i kapitel 1 kan fordre voldsomme reaktioner blandt den danske befolkning.

6.2.5 Markedsgørelsens konsekvenser

Vendes tilbage til specialeafhandlingens analysemodel (figur 1) er det qua ovenstående afsnit evident, at public values har både positive og negative korrelationer med danskernes holdning til markedsgørelse som objekt. For at danne et fyldestgørende billede af danskernes holdning til markedsgørelse er det dog som argumenteret tidligere relevant at belyse danskernes public values' indvirkning på deres perciperede sandsynligheder af markedsgørelsen. Som illustreret i tabel 7 er der moderate korrelationer at spore mellem danskernes holdning til de perciperede sandsynligheder af markedsgørelse og markedsgørelse som objekt – altså synes en evaluering af markedsgørelsens konsekvenser for effektivitet, kvalitet og pålidelighed at være en væsentlig faktor i henhold til danskernes holdning til markedsgørelse.

Her er der netop tale om en *evaluering* af førnævnte aspekter, der umiddelbart kan tænkes at være adskilt værdimæssige faktorer. Hvorvidt dette er tilfældet, eller om der i virkeligheden også er

public values på spil i henhold til selve evalueringen af markedsgørelsens sandsynlige konsekvenser, belyses via regressionsmodellerne i nedenstående tabel:

Tabel 10

Multipel lineær regression: Markedsgørelsens sandsynlige konsekvenser

Uafhængige variabler:	Korrelationskoefficienter					
	Effektivitet		Kvalitet		Pålidelighed	
	B	Beta	B	Beta	B	Beta
Neoliberale værdier						
<u>Individuel autonomi</u>						
Skatteniveau: Høje indtægter	,057	,062	,143	,074	,101*	,091
Skatteniveau: Middelindtægter	,106	,079	,322**	,113	,147*	,089
Skatteniveau: Lave indtægter	-,093	-,073	-,224*	-,082	-,035	-,022
<u>Statens størrelse</u>						
Reducere de offentlige udgifter	,053*	,075	,115*	,076	,057	,065
<u>Forhold mellem stat og marked</u>						
Begrænse statslig regulering af erhvervslivet	,011	,014	,042	,025	,012	,012
Postmaterialistiske værdier						
<u>Egalitarisme</u>						
Egalitarismeindeks	-,305**	-,184	-,777**	-,220	-,521**	-,254
<u>Political efficacy</u>						
Intern political efficacy	,008	,012	,045	,029	,033	,037
Ekstern political efficacy	-,080*	-,078	-,254**	-,115	-,151**	-,118
<u>Environmentalisme</u>						
Håndhæve love som mindsker industriens miljøpåvirkning	,093	,058	,107	,031	-,106	-,054
Kontrolvariabler						
Lang videregående uddannelse	-,088	-,037	-,236	-,045	-,124	-,042
Indkomstniveau	,029	,071	-,064	-,071	-,033	-,064
Køn	-,021	-,011	,594**	,145	,224**	,095
<u>Ansættelsesforhold</u> (reference = offentligt ansat)						
Privat ansat	,466**	,242	,653**	,158	,557**	,232
Ikke i arbejde	,067	,033	-,141	-,032	,025	,010
n	848		861		855	
R ² / Justeret R ²	,192 / ,178		,179 / ,165		,236 / ,223	
F-test signifikans	,000		,000		,000	
Max VIF	2,065		2,033		2,053	

B = ustandardiserede korrelationskoefficienter.

Beta = standardiserede korrelationskoefficienter.

* p < ,05.

** p < ,01.

Iagttages indledningsvis regressionsmodellernes samlede forklaringskraft opnår public values-modellen stærkest forklaringskraft i forhold til 'pålidelighed' (justeret $R^2 = ,223$), mens modellens forklaringskraft er svagere i forhold til 'effektivitet' (justeret $R^2 = ,178$) og 'kvalitet' (justeret $R^2 = ,165$). Sammenlignes modellen med tabel 9 forekommer public values-modellen dermed bedre til at forklare danskernes holdning til markedsgørelse som objekt end til markedsgørelsens sandsynlige konsekvenser. Det er dog alligevel bemærkelsesværdigt, at der særligt i tilfældet af 'pålidelighed' opnås en ikke-ubetydelig forklaringskraft gennem public values-modellen. Altså synes danskernes holdning til markedsgørelsens sandsynlige konsekvenser delvist at være bestemt af værdimæssige faktorer.

For de neoliberale værdier vurderes det overordnede billede her at være mere broget, end det var tilfældet i tabel 9. Her opnår kun 'individuel autonomi'-indikatorerne '*skatteniveau: høje indtægter*' og '*skatteniveau: middelindtægter*' signifikante positive korrelationer med 'pålidelighed' (Beta = ,091 og ,089), mens kun '*skatteniveau: middel indtægter*' og '*skatteniveau: lave indtægter*' opnår henholdsvis en signifikant positiv (Beta = ,113) og en signifikant negativ korrelation i forhold til 'kvalitet' (Beta = -,082). Tilmed opnår ingen af disse tre indikatorer signifikante korrelationer med markedsgørelsens sandsynlige konsekvenser for effektivitet. Den neoliberale værdi 'individuel autonomi' synes altså at have en indvirkning på danskernes holdning til markedsgørelsens sandsynlige konsekvenser, men der tegner sig et ganske kompliceret billede, som forekommer vanskeligt at tolke entydigt.

Det kan dog noteres, at der også her forekommer en distinktion mellem danskernes holdning til skatteniveauet for lave, middel og høje indkomster indikerende, at '*skatteniveau: lave indtægter*' også her muligvis indfanger et aspekt af egalitarismen, der jf. tabel 10 korrelerer positivt med danskernes holdning til markedsgørelsens sandsynlige konsekvenser for både effektivitet, kvalitet og pålidelighed.

I forhold til det neoliberale værdiaspekt 'statens størrelse' kan der spores relativt svage positive korrelationer med 'effektivitet' (Beta = ,075) og 'kvalitet' (Beta = ,076), mens der ingen signifikante korrelationer er at spore mellem 'statens størrelse' og 'pålidelighed'. Netop dette neoliberale aspekt var i tabel 9 den stærkeste forklarende faktor i henhold til markedsgørelse som objekt. Derfor er det påfaldende, at korrelationerne med markedsgørelsens sandsynlige konsekvenser her er betydeligt svagere.

Endvidere er der i tilfældet af det neoliberale værdiaspekt 'forhold mellem stat og marked' her *ingen* signifikante korrelationer at spore i forhold til markedsgørelsens sandsynlige konsekvenser, hvilket igen står i kontrast til resultaterne i tabel 9.

For de neoliberale værdier fremhæver sammenligningen af tabel 9 og 10 den interessante kontrast, at hvor de neoliberale værdier overordnet set forekommer som relativt stærke forklarende faktorer i henhold til markedsgørelsen som objekt, har disse værdier kun en svag forklaringskraft, når det kommer til markedsgørelsens sandsynlige konsekvenser. Det tyder altså på, at et stærkt neoliberalt værdisæt følger en mere positivt stemt holdning til markedsgørelse, men følger ikke nødvendigvis en mere positiv evaluering af markedsgørelsens konsekvenser for effektivitet, kvalitet eller pålidelighed.

I tilfældet af den postmaterialistiske værdi 'egalitarisme' tegner sig et nærmest modsat billede, idet der her observeres *stærkere* korrelationer med markedsgørelsens sandsynlige konsekvenser, end der kunne mellem egalitarisme og markedsgørelse som objekt i tabel 9. Faktisk forekommer egalitarisme her som den mest betydningsfulde værdi til at forklare de danske borgeres holdning til markedsgørelsens sandsynlige konsekvenser, da der forekommer signifikante negative korrelationer både i forhold til 'effektivitet' (Beta = -,184), 'kvalitet' (Beta = -,220) og 'pålidelighed' (Beta = -,254). Et mere egalitært værdisæt er således en betydelig forklarende faktor i forhold til danskernes holdning til markedsgørelse både i henhold til selve markedsgørelsen som objekt og til dens sandsynlige konsekvenser.

En anden påfaldende anskuelse ved de postmaterialistiske værdier i tabel 10 er, at der her kan observeres *signifikante* moderate negative korrelationer mellem ekstern political efficacy og 'effektivitet' (Beta = -,078), 'kvalitet' (Beta = -,115) og 'pålidelighed' (Beta = -,118). Det kan dermed konstateres, at en mere positiv oplevelse af danske politikeres og embedsmænds lydhørhed overfor befolkningen følger en mere negativ evaluering af markedsgørelsens sandsynlige konsekvenser. Denne mere negative evaluering følger dog ikke nødvendigvis en modstand mod selve markedsgørelsen som illustreret i tabel 9. Endvidere er der ingen signifikante korrelationer at spore mellem intern political efficacy og holdning til markedsgørelsens sandsynlige konsekvenser.

De signifikante positive korrelationer mellem ekstern political efficacy og markedsgørelsens sandsynlige konsekvenser giver dog anledning til at revurdere, om hypotesen i henhold til den forventede negative korrelation mellem political efficacy og holdning til markedsgørelse egentligt kan afkræftes, som resultaterne i tabel 9 gav anledning til.

For den postmaterialistiske værdi 'environmentalisme' fremgår der *ingen* signifikante sammenhænge mellem dette postmaterialistiske aspekt og holdning til de sandsynlige konsekvenser

af markedsgørelse. Altså synes denne værdimæssige faktor ikke at have nogen betydelig indvirkning på danskernes holdning til markedsgørelsens sandsynlige konsekvenser.

Anskues kontrolvariablernes korrelationer med danskernes holdning til de sandsynlige konsekvenser af markedsgørelse fremgår der overordnet set et lignende billede, som det var tilfældet i tabel 6, hvor blot kontrolvariablerne var inkluderet. Dog mister indkomstniveau, uddannelsesniveau og *'ikke i arbejde'* statistisk signifikans, når der i ovenstående tabel kontrolleres for værdimæssige forskelle. Bemærkelsesværdigt bibeholder *'køn'*-variablen statistisk signifikans, hvilket igen understreger det faktum, at danske kvinder faktisk er mere positivt stemte overfor markedsgørelsens sandsynlige konsekvenser for kvalitet og pålidelighed end danske mænd.

Endvidere fremgår ansættelsessted også her som den mest betydningsfulde kontrolvariabel, når det kommer til markedsgørelsens sandsynlige konsekvenser, hvilket yderligere understøtter den utilitaristiske hypotese om, at offentligt ansatte kan være bekymrede for markedsgørelsens konsekvenser for deres egen beskæftigelsessituation (jf. Palma & Salas, 2016: 77-78).

Opsummerende for dette afsnit kan det siges, at de neoliberale værdier har en betydeligt svagere forklaringskraft i henhold til danskernes holdning til de perciperede sandsynlige konsekvenser af markedsgørelse, end samme værdier har, når det drejer sig om selve markedsgørelsen som objekt. I forhold til de postmaterialistiske værdier fremgår disse med undtagelse af environmentalisme faktisk som *stærkere* forklaringsmæssige faktorer i henhold til markedsgørelsens sandsynlige konsekvenser, end var tilfældet for markedsgørelsen som objekt.

7 Diskussion

Nærværende specialeafhandling blev indledt med en præsentation og problematisering af den manglende viden omkring borgeres holdning til markedsgørelse, der i stigende grad finder anvendelse i den danske offentlige sektor. Med en ambition om at foretage et dyk ned i de bevæggrunde, der ligger til grund for borgeres holdningsdannelse i forhold til anvendelsen af markedsgørelse, der som nævnt er foranlediget af styringsmæssige såvel som ideologiske motiver, er der blevet anlagt en værdiorienteret forklaringsmodel.

Et væsentligt opmærksomhedspunkt med den anvendte public values-model er, at denne model både er konstrueret med inspiration fra den tidligere forskning, men også i betydelig grad adskiller sig herfra ved at koble de neoliberale og postmaterialistiske værdier til Barry Bozemans public values. Herigennem er der således ikke blot i analysen undersøgt, hvorvidt de danske borgere værdsætter

neoliberale eller postmaterialistiske værdier, men også hvorvidt danskerne mener, at det er den offentlige sektor, der bør varetage disse værdier. Tilmed er det gennem Gerald F. Gaus' Affective-Cognitive Theory undersøgt, om danskernes holdning til markedsgørelsens sandsynlige konsekvenser er korreleret med deres holdning til markedsgørelse som objekt, og om der er en værdimæssig kobling herimellem.

Idet der ikke er foretaget en selvstændig spørgeskemaundersøgelse men rettere er taget udgangspunkt i allerede eksisterende data, har det været nødvendigt at operationalisere specialeafhandlingens teoriapparat via et datasæt, der har været konstrueret med andre motiver end blot at belyse neoliberale og postmaterialistiske værdiers indvirkning på danskernes holdning til markedsgørelse. Dog har det været muligt gennem statistiske metoder, herunder særligt den eksplorative faktoranalyse (PCA), at forene det anvendte datasæt med specialeafhandlingens teori og formål. Herigennem har det været muligt at opstille indikatorer for alle relevante aspekter af de neoliberale og postmaterialistiske værdisæt.

Specialeafhandlingens analysemodel (figur 1) synes overordnet set at finde bekræftelse i analysedel 2's regressionsmodeller, hvor de neoliberale værdier har signifikante positive korrelationer både med danskernes holdning til markedsgørelse som objekt og med danskernes holdning til markedsgørelsens sandsynlige konsekvenser, mens de postmaterialistiske værdier korrelerer negativt med begge af de førnævnte.

Det er endvidere interessant, at de anvendte regressionsmodellens forklaringskraft (justeret R^2) er sammenlignelige med flere tidligere studier, der har anvendt et betydeligt bredere udsnit af uafhængige variabler (se Durant & Legge, 2001; Durant & Legge, 2002). Både i forhold til markedsgørelse som objekt og til markedsgørelsens sandsynlige konsekvenser har det været muligt gennem public values-modellen at frembringe modeller med en respektabel forklaringskraft. Tilmed opnår flere af de enkelte uafhængige variabler signifikante direkte korrelationer til de afhængige markedsgørelsesvariabler.

Hertil kommer dog den påpasselighed, at hvor regressionsmodellernes forklaringskraft er respektabel *relativt* til lignende modeller i den tidligere forskning (ibid.), forekommer der stadig blandt de bedste modeller i nærværende specialeafhandling såvel som blandt den tidligere forskning en del uforklaret variation i borgeres holdning til markedsgørelse. Der forekommer således stadig at være ubelyste faktorer på spil, som kan have indvirkning på borgeres holdning til markedsgørelse.

Med dette in mente synes nærværende specialeafhandlings fund alligevel at påpege et forklaringsmæssigt potentiale ved public values-modellen underbygget af det faktum, at de

henholdsvis positive og negative korrelationer, som det jf. public values-analysemodellen (figur 1) var forventet, i overvejende grad kunne bekræftes i analysedelens regressionsmodeller. I forlængelse heraf kan det dog diskuteres, hvorvidt der er tale om *kausale* sammenhænge mellem værdier og holdning til markedsføring – altså hvorvidt det har været muligt at isolere de kausale effekter (jf. afsnit 2.1.2).

Med brug af kvantitativ metode såvel som kvantitativ data, er der inden for denne ramme søgt at isolere de kausale effekter ved: (1) at opstille hypoteser omkring de kausale sammenhænge med udgangspunkt i teori og tidligere forskning og (2) at inddеле respondenter i statistiske kontrolgrupper via kontrolvariabler udledt som relevante fra den tidligere forskning (se Palma & Salas, 2016; Christensen & Lægheid, 2003). Gennem sidstnævnte er der således kontrolleret for uddannelsesniveau, indkomstniveau, køn, ansættelsesforhold og de facto også for de øvrige uafhængige værdi-variabler, idet alle inkluderede uafhængige variabler holdes konstant, når der ses på de direkte (standardiserede) korrelationskoefficienter i regressionsmodellerne.

Da der under disse kontrollerede forhold stadig findes bekræftelse af analysemodellens hypoteser, synes der således at være en indikation af, at der findes et kausalt forhold mellem public values og holdning til markedsføring i form af udlicitering til private og konkurrenceudsættelse. Som understreget i kapitel 2, kan kausalitet dog aldrig fuldkomment konkluderes via tværnsnitsdesignet manglende de kontrollerende kvaliteter, der følger et mere eksperimentelt design.

8 Konklusion

I denne specialeafhandling har der været en bestræbelse på at komme nærmere en forståelse for de danske borgeres holdning til markedsføring. Ud fra et både forsknings- og forvaltningsmæssigt interessegrundlag er der i specialeafhandlingen taget udgangspunkt i danskernes værdier, og herudfra er det søgt at komme et spadestik dybere i henhold til forståelsen af, hvilke værdimæssige faktorer der har indvirkning på danskernes holdning til markedsføring og til markedsførelsens sandsynlige konsekvenser. Med dette afsæt blev følgende problemformulering opstillet:

Hvilke værdier er bestemmende for den danske befolknings holdning til markedsføring? Og i hvilken grad er disse værdier bestemmende herfor?

Problemformulering er søgt besvaret med inspiration fra public values-litteraturen, hvorigennem en værdiorienteret forklaringsmodel er konstrueret inkluderende neoliberale og postmaterialistiske værdier. Herudfra har specialeafhandlingens analyse været struktureret efter to centrale hypoteser: (1) neoliberalt stemte borgere værdsættende individuel autonomi, en mindre offentlig sektor og minimal statslig indblanding i markedet vil afspejle en mere positiv holdning til markedsgørelse, og (2) postmaterialistisk stemte borgere værdsættende egalitarisme, political efficacy og environmentalisme vil afspejle en mere negativ holdning til markedsgørelse.

Som empiri er et kvantitativt datasæt fra ISSP-undersøgelsen 2006 blevet anvendt, og herudfra er indikatorer for neoliberale og postmaterialistiske værdier konstrueret. Inklusionen af disse indikatorer såvel som kontrolvariabler for uddannelsesniveau, indkomstniveau, køn og ansættelsesforhold i lineære regressionsmodeller har lagt til grund for specialeafhandlingens analyse, og herigennem er påvist flere signifikante sammenhænge mellem public values og holdning til markedsgørelse.

Overordnet set findes der empirisk belæg for begge centrale hypoteser som beskrevet i ovenstående, idet neoliberale værdier og postmaterialistiske værdier korrelerer henholdsvis positivt og negativt til danskernes holdning til markedsgørelse som objekt samt til markedsgørelsens sandsynlige konsekvenser for effektivitet, kvalitet og pålidelighed.

Hvor der kan spores flere nuancer i værdisættenes korrelationer intern såvel som til markedsgørelsen og dens konsekvenser, kan der også spores nogle gennemgående tendenser. I forhold til markedsgørelsen som objekt forekommer særligt neoliberale værdier at være relativt stærke forklarende faktorer. Bemærkelsesværdigt forholder det sig modsat i tilfældet af markedsgørelsens sandsynlige konsekvenser, hvor de postmaterialistiske værdier samlet set fremkommer som de stærkeste forklarende faktorer.

Denne varierende forklaringskraft påviser således forskellige forhold mellem henholdsvis de neoliberale og postmaterialistiske værdier og holdning til markedsgørelse, hvor førstnævnte synes at have en relativt stærk direkte indvirkning på holdning til markedsgørelse, forekommer sidstnævnte til dels at være medieret gennem en evaluerende holdning til markedsgørelsens sandsynlige konsekvenser.

I forhold til de individuelle værdiaspekters forklaringskraft fremstår især mere individuel autonomi og en mindre offentlig sektor som vigtige neoliberale aspekter, der begge har signifikante positive korrelationer både med danskernes holdning til markedsgørelse som objekt og med danskernes holdning til markedsgørelsens sandsynlige konsekvenser. For postmaterialismen

forekommer særligt egalitarisme at være en stærk forklarende faktor, der også opnår signifikante korrelationer med begge af de førnævnte markedsgørelsesvariabler – dog er der her tale om en negativ sammenhæng.

Opsummerende kan det således siges, at specialeafhandlingens analyse peger på både neoliberale og postmaterialistiske værdier som bestemmende for danskernes holdning til markedsgørelse, hvor enkelte værdiaspekter inden for hvert værdisæt forekommer mere fremtrædende end andre. I forhold til spørgsmålet om *i hvilken grad* disse værdier er bestemmende for danskernes holdning til markedsgørelse, kan der med en perspektivering til den tidligere forskning argumenteres for, at de neoliberale og postmaterialistiske værdier gennem public values-modellen har en ganske respektabel forklaringskraft. Dog må det erkendes, at der både i tilfældet af værdisættenes indvirkning på holdning til markedsgørelse som objekt og de sandsynlige konsekvenser af markedsgørelsen er en del uforklaret variation.

9 Litteraturliste

Agresti, A. & Finlay, B. (2014). *Statistical Methods for the Social Sciences*. 4. udgave. Harlow, England: Pearson Education Limited.

Alford, J. (2008). The Limits to Traditional Public Administration, or Rescuing Public Value from Misrepresentation, i *Australian Journal of Public Administration*, 67(3), s. 357-366.

Alford, J. & O'Flynn, J. (2009). Making Sense of Public Value: Concepts, Critiques and Emergent Meanings, i *International Journal of Public Administration*, 32(3-4), s. 171-191.

Andersen, L. B., Jørgensen, T.B., Kjeldsen, A.M., Pedersen, L. H & Vrangbæk, K. (2012). Public Value Dimensions: Developing and Testing a Multi-Dimensional Classification, i *International Journal of Public Administration*, 35(11), s. 715-728.

Andersen, L. B., Greve, C., Klausen, K.K. & Torfing, J. (2017). *Offentlige Styringsparadigmer - Konkurrence og Sameksistens*. København: DJØF-forlaget.

Arneson, R. (2013). Egalitarianism, i Zalta, E.N., *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Stanford Universitet. Kan findes på <https://plato.stanford.edu/archives/sum2013/entries/egalitarianism/>

Battaglio, R.P., Jr. (2009). Privatization and Citizen Preferences: A Cross-National Analysis of Demand for Private versus Public Provision of Services in Three Industries, i *Administration & Society*, 41(1), s. 38-66.

Battaglio, R.P., Jr. & Legge, J.S., Jr. (2008). Citizen Support for Hospital Privatization: A Hierarchical Cross-National Analysis, i *Public Organization Review*, 8(1), s. 17-36.

Battaglio, R.P., Jr. & Legge, J.S., Jr. (2009). Self-Interest, Symbolic Politics, and Citizen Characteristics: A Cross-National Analysis of Support for Privatization, i *Public Administration Review*, 69(4), s. 697-709.

Begg, D. (2013). *Foundations of Economics*. 5. udgave. Berkshire, England: McGraw-Hill Education.

Bendz, A. (2014). Att ge feedback på välfärdspolitiken: hur reagerar medborgarna på ökad privatisering? i Bergström, A. & Oscarsson, H. (red.) *Mittfåra och marginal*. Göteborg, Sverige: Göteborg Universitet.

Bendz, A. (2015). Paying Attention to Politics: Public Responsiveness and Welfare Policy Change, i *Policy Studies Journal*, 43(3), s. 309-332.

Benington, J. (2011). From Private Choice to Public Value? I Benington, J., & Moore, M. H. (red.). (2011). *Public value: Theory and practice*. New York, USA: Macmillan International Higher Education, s. 31-51.

Benington, J., & Moore, M. H. (red.). (2011). *Public value: Theory and practice*. New York, USA: Macmillan International Higher Education.

Bozeman, B. (2007). *Public Values and Public Interest: Countervailing Economic Individualism*. Washington, USA: Georgetown University Press.

Brady, H.E. & Collier, D. (2010). Introduction to the Second Edition: A Sea Change in Political Methodology, i Brady, H.E. & Collier, D. (red.). *Rethinking Social Inquiry: Diverse Tools, Shared Standards*. 2. udgave. Plymouth, Storbritannien: Rowman & Littlefield Publishers, Inc. s. 1-12.

Brady, H.E., Collier, D. & Seawright, J. (2010). Sources of Leverage in Causal Inference: Toward and Alternative View of Methodology, i Brady, H.E. & Collier, D. (red.). *Rethinking Social Inquiry: Diverse Tools, Shared Standards*. 2. udgave. Plymouth, Storbritannien: Rowman & Littlefield Publishers, Inc. s. 161-200.

Briggs, S.R. & Cheek, J.M. (1986). The Role of Factor Analysis in the Development and Evaluation of Personality Scales, i *Journal of Personality*, 54, s. 106-148.

Bryman, A. (2012). *Social research methods*. 4. udgave. New York, USA: Oxford University Press.

Bryson, J. M., Crosby, B. C., & Bloomberg, L. (2014). Public value governance: Moving beyond traditional public administration and the new public management, i *Public administration review*, 74(4), s. 445-456.

Brøns-Petersen, O. (2009). Nyliberalisme, i Kaspersen, L. B. & Loftager J. (red.), *Klassisk og Moderne Politisk Teori*. København: Hans Reitzels Forlag. s. 903-919.

Chor, J. (2019). Ørsted-topchef: Salg af Radius kræver politisk aftale, *Berlingske*, 1. februar, sektion 2, s. 7.

Christensen, T., & Lægreid, P. (2003). *Politisk styring og privatisering: holdninger i elitene og befolkningen*. Norge: Stein Rokkan senter for flerfaglige samfunnsstudier.

Christensen, T. & Lægreid, P. (2011). Introduction, i T. Christensen & P. Lægreid (red.), *The Ashgate research companion to new public management*. Farnham & Burlington: Ashgate.

Christoffersen, H., Paldam, M. & Würtz, A.H. (2007). Public versus private production and economies of scale, i *Public Choice*, 130(3.4), s. 311-328.

Clement, S.L. & Ingemann, J.H. (2016). *Introduktion til Praktisk Statistik*. 2. udgave. Odense: Syddansk Universitetsforlag.

Cronbach, L. J. (1951). Coefficient Alpha and the Internal Structure of Tests, i *Psychometrika*, 16(3), s. 297-334.

Denisova I., Eller, M., Frye, T., & Zhuravskaya, E. (2009). Who Wants To Revise Privatization? The Complementarity of Market Skills and Institutions, i *The American Political Science Review*, 103(2), s. 284-304.

Devroye, D. (2003). Who Wants to Privatize Social Security? Understanding Why the Poor Are Wary of Private Accounts, i *Public Administration Review*, 63(3), s. 316-328.

De Vaus, D. (2013). *Research Design in Social Research*. Thousand Oaks, USA: SAGE Publications.

De Vaus, D. (2014). *Surveys in Social Research*. Abingdon, England: Routledge.

Di Tella, R., Galiani, S. & Schargrodsky, E. (2012). Reality versus propaganda in the formation of beliefs about privatization, i *Journal of Public Economics*, 96(5-6), s. 553-567.

Dong Energy (2013). *Årsrapport 2012 – energi i forandring*. Fredericia: DONG Energy A/S.

Durant, R.F. & Legge, J.S., Jr. (2001). Politics, public opinion, and privatization: A test of competing theories in Great Britain, i *Public Organization Review*, 1(1), s. 75-95.

Durant, R.F. & Legge, J.S., Jr. (2002). Politics, public opinion, and privatization in France: Assessing the calculus of consent for market reforms, i *Public Administration Review*, 62(3), s. 307-323.

Ejersbo, N. & Greve, C. (2008). *Modernisering af den offentlige sektor*. København: Børsens Forlag.

Feldman, S. (2013). Political Ideology, i Sears, D.O., Huddy, L., Levy, J.S. (2013) *The Oxford Handbook of Political Psychology*. 2. Udgave. Oxford, England: Oxford University Press.

Finansministeriet (1983). *Redegørelse til Folketinget om regeringens program for modernisering af den offentlige sektor*. København: Finansministeriet.

Finansministeriet (1991). *Udlicitering af offentlige driftsopgaver*. København.

Finansministeriet (2004). *Bred aftale om vilkårene for salg af aktier i DONG A/S*. Besøgt 25-02-19 på <https://www.fm.dk/nyheder/pressemeddelelser/2004/10/bred-aftale-om-vilkaarene-for-salg-af-aktier-i-dong-as>

Finansministeriet (2008). *DONG Energy A/S – børsnoteringsprocessen indstilles*. Besøgt 25-02-19 på <https://www.fm.dk/nyheder/pressemeddelelser/2008/01/dong-energy-as--boersnoteringsprocessen-indstilles>

Finansministeriet (2013). *Aftale om 11 mia. krk. Fra private investorer underskrevet*. Besøgt 25-02-19 på <https://www.fm.dk/nyheder/pressemeddelelser/2013/11/dong-energy-aftaler-om-11-mia,-d,-kr,-d,-fra-private-investorer-underskrevet>

Fishbein, M. & Ajzen, I. (1975). *Belief, Attitude, Intention, and Behavior*. Massachusetts, USA: Addison-Wesley.

Gabel, M. (1998). Public Support for European Integration: An Empirical Test of Five Theories, i *The Journal of Politics*, 60(2), s. 333-354.

Gaus, G. F. (1990). *Value and Justification: The Foundations of Liberal Theory*. Cambridge, England: Cambridge University Press.

Gormsen, C. (2017). Tidslinje: Forstå sagen om Dong-salget, *Altinget*, 17. Maj. Besøgt 20-02-19 på <https://www.altinget.dk/artikel/tidslinje-forstaa-sagen-om-dong-salget>

Groves, R. M., Fowler, F. J., Couper, M. P., Lepowski, J. M., Singer, E., & Tourangeau, R. (2009). *Survey Methodology*. 2. udgave. Holboken, USA: Wiley.

Gwartney, J., Lawson, R., Hall, J., Murphy, R. (2018). *Economic Freedom of the World*. Vancouver, Canada: Fraser Institute.

Hansen, M.B. & Lindholst, A.C. (2016). Marketization Revisited, i *International Journal of Public Sector Management*, 29(5), s. 398-408.

Hansen, M.B. (2010). Marketization and Economic Performance. Competitive Tendering in the Social Sector, i *Public Management Review*, 12(2), s. 255-274.

Hayo, B. (1997). Eastern European Public Opinion on Economic Issues: Privatization and Transformation, i *The American Journal of Economics and Sociology*, 56(1), s. 85-102.

Herbert, D. & Barrow, C. (2014). Environmentalism, i Matthews, J. (red.), *Encyclopedia of Environmental Change*. Thousand Oaks, USA: SAGE Publications, s. 367-368.

Hodge, G.A. (2000). *Privatization – An International Review of Performance*. Boulder, Colorado, USA: Westview Press.

Hood, C. (1991). A Public Management for all Seasons? I *Public Administration*, 69(1), s. 3-19.

Horner, L. & Hutton, W. (2011). Public Value, Deliberative Democracy and the Role of Public Managers, i Benington, J., & Moore, M. H. (red.), *Public value: Theory and practice*. New York, USA: Macmillan International Higher Education, s. 112-126.

Houlberg, K. & Dahl, P.S. (2010). Konkurrenceudsættelse i danske kommuner – Kommunalreformen som fødselshjælper? I *Politica*, 42(2), s. 163-182.

Inglehart, R. (1990). *Culture Shift*. Princeton, USA: Princeton University Press.

Inglehart, R. (2000). Globalization and Postmodern Values, i *Washington Quarterly*, 23(1), s. 215-228.

Jakobsen, T.G. (2010). Public versus Private: The Conditional Effect of State Policy and Institutional Trust on Mass Opinion, i *European Sociological Review*, 26(3), s. 307-318.

Janssen, J.I.H. (1991). Postmaterialism, Cognitive Mobilization and Public Support for European Integration, i *British Journal of Political Science*, 21(4), s. 443-468.

Jørgensen, T. B. (2006). Public values, their nature, stability and change. The case of Denmark, i *Public Administration Quarterly*, 30(3), s. 365-398.

Jørgensen, T.B. & Bozeman, B. (2007). Public Values: An Inventory, i *Administration & Society*, 39(3), s. 354-381.

Kaufman, R., & Zuckermann, L. (1998). Attitudes toward Economic Reform in Mexico: The Role of Political Orientations, i *The American Political Science Review*, 92(2), s. 359-375.

King, G, Keohane, R.O. & Verba, S. (1994). *Designing Social Inquiry: Scientific Inference in Qualitative Research*. Princeton, USA: Princeton University Press.

Kinnucan, M.T, Ferguson, M.R. & Estabrook, L. (1998). Public Opinion toward User Fees in Public Libraries, i *The Library Quarterly: Information, Community, Policy*, 68(2), s. 183-204.

Legge, J.S., Jr. & Rainey, H.G. (2003). Privatization and Public Opinion in Germany, i *Public Organization Review*, 3(2), s. 127-149.

Lindholst, A.C. & Hansen, M.B. (2015). Befolkningens holdninger til markedsgørelse af den offentlige sektor: Erkendelsesinteresser og forklaringsmodeller i politologien, i *Politik*, 18(4), s. 47-59.

Lolle, H. (2015a). *Simpel Lineær Regression* [PowerPoint slides], fra Politik & Administration, 3. Semester, efteråret 2015, modul 5.1, lektion 7.

Meynhardt, T. (2009). Public Value Inside: What is Public Value Creation? I *International Journal of Public Administration*, 32(3-4), s. 192-219.

Moore, M. H. (1995). *Creating Public Value: Strategic Management in Government*. Massachusetts, USA: Harvard University Press.

Mortensen, S.W. (2013). Rekordstort underskud i Dong, i *Børsen*, 27. februar, besøgt 25-02-19 på https://borsen.dk/nyheder/virksomheder/artikel/1/252896/rekordstort_underskud_i_dong.html

Nannestad, P. (2009). Rational Choice/Public Choice, i Kaspersen, L. B. & Loftager J. (red.), *Klassisk og Moderne Politisk Teori*. København: Hans Reitzels Forlag. s. 838-854.

Niemi, R., Craig, S., & Mattei, F. (1991). Measuring Internal Political Efficacy in the 1988 National Election Study, i *The American Political Science Review*, 85(4), s. 1407-1413.

Pallant, J. (2016). *SPSS: Survival Manual*. 6. udgave. Maidenhead, England: Open University Press.

Palma, A. & Salas, O. (2016). Attityd til privatisering av välfärdstjänster I Sverige, i *Nordisk Akademisk Tidsskrift*, (3), s. 65-79.

Pasta, D.J. (2009). Learning When to Be Discrete: Continuous vs. Categorical Predictors, præsenteret ved SAS Global Forum 2009. Kan hentes via <http://support.sas.com/resources/papers/proceedings09/248-2009.pdf>

Rhodes, R. A., & Wanna, J. (2007). The limits to public value, or rescuing responsible government from the platonic guardians, i *Australian Journal of Public Administration*, 66(4), s. 406-421.

Savas, E. S., & Savas, E. S. (2000). *Privatization and Public-Private Partnerships*. New York, USA: Chatham House.

Seawright, J. (2010). Regression-Based Inference: A Case Study in Failed Causal Assessment, i Brady, H.E. & Collier, D. (red.). *Rethinking Social Inquiry: Diverse Tools, Shared Standards*. 2. udgave. Plymouth, Storbritanien: Rowman & Littlefield Publishers, Inc. s. 247-272.

Smith, A. (1776). *En undersøgelse af nationernes velstand, dens natur og årsager*. København: Rhodos.

Statsrevisorerne (2013). *Beretning om DONG Energy A/S*. København: Statsrevisorerne.

Stoker, G. (2006). Public Value Management: A New Narrative for Networked Governance? I *American Review of Public Administration*, 36(1), s. 41-57.

Sulutzeanu-Kenan, R., & Halperin, E. (2013). Making a Difference: Political Efficacy and Policy Preference Construction, i *British Journal of Political Science*, 43(2), s. 295-322.

Taber, K. S. (2018). The Use of Cronbach's Alpha When Developing and Reporting Research Instruments in Science Education, i *Research in Science Education*, 48(6), s. 1273-1296.

Talbot, C. (2011). Paradoxes and prospects of 'public value', i *Public Money & Management*, 31(1), s. 27-34.

Tavakol, M., & Dennick, R. (2011). Making Sense of Cronbach's Alpha, i *International Journal of Medical Education*, 2, s. 53-55.

Thompson, L., & Elling, R. C. (2000). Mapping Patterns of Support for Privatization in the Mass Public: The Case of Michigan, i *Public Administration Review*, 60(4), s. 338-348.

Toshkov, D. (2016). *Research Design in Political Science*. London, Palgrave.

Van de Walle, S. (2006). The impact of public service values on services of general interest reform debates, i *Public Management Review*, 8(2), s. 183-205.

Van Wart, M. (1998). *Changing Public Sector Values*. New York, USA: Garland Publishing.

VLAKE-Regeringen & KL (2018). *Aftale om kommunernes økonomi for 2019*. Kan findes på <https://www.kl.dk/okonomi-og-administration/okonomi-og-styring/okonomiforhandlinger-2019/>

Verma, J.P. (2013). *Data Analysis in Management with SPSS Software*. New Dehli, Indien: Springer.

Young, B. (2011). Neoliberalism i Badie, B., Berg-Schlosser, D. & Morlino, L. (red.), *International Encyclopedia of Political Science*. Thousand Oaks, USA: SAGE Publications. s. 1677-1679.